

**T.C.
KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**KRİZ SÜRECİNDE İŞLETMELERDE ERKEN UYARI MODELİ: COVID 19
PANDEMİSİ BAĞLAMINDA BIST SİGORTA ENDEKSİNDE BİR
ARAŞTIRMA**

**Hazırlayan
Tevhide DERMAN**

**İşletme Ana Bilim Dalı
Muhasebe ve Finansman Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi**

**Danışman
Doç. Dr. Mustafa MORTAŞ**

KARAMAN – 2022

**T.C.
KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**KRİZ SÜRECİNDE İŞLETMELERDE ERKEN UYARI MODELİ: COVID 19
PANDEMİSİ BAĞLAMINDA BIST SİGORTA ENDEKSİNDE BİR
ARAŞTIRMA**

**Hazırlayan
Tevhide DERMAN**

**İşletme Ana Bilim Dalı
Muhasebe ve Finansman Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi**

**Danışman
Doç. Dr. Mustafa MORTAŞ**

KARAMAN – 2022

ENSTİTÜ TEZ ONAY FORMU

Doküman No	FR-285
İlk Yayın Tarihi	05.02.2018
Revizyon Tarihi	27.10.2020
Revizyon No	01
Sayfa No	1/1

KRİZ SÜRECİNDE İŞLETMELERDE ERKEN UYARI MODELİ: COVID 19 PANDEMİSİ BAĞLAMINDA BIST SİGORTA ENDEKSİNDE BİR ARAŞTIRMA

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 02.06.2022

Bu tez, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 28.04.2022 tarih ve 19/489 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Hazırlayan

Kalite Sistem Onayı

ÖNSÖZ

Çalışmada Covid-19'un Borsa İstanbul Sigorta Endeksinde elementer branşta, hayat branşında ve emeklilik sisteminde faaliyet gösteren sigorta şirketleri incelenerek Türk sigorta sektörüne olan etkileri araştırılmıştır.

Çalışmanın her aşamasında bilgi ve tecrübesini esirgemeyen danışmanım Sayın Doç. Dr. Mustafa Mortaş'a, tezimin savunmasına katılarak yapmış oldukları yönlendirmeler, sunmuş oldukları bakış açıları ve vermiş oldukları desteklerden dolayı değerli hocalarım Sayın Prof. Dr. Osman Çevik ve Doç. Dr. Osman Akın'a, yüksek lisans eğitimi süresince büyük fedakarlıklar göstererek bana destek olan ve güvenlerini hiç kaybetmeyen annem Ayşe Derman'a, dedem Osman Derman'a, babam Emin Derman'a ve biricik kardeşim Hatice Üre' ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tevhide DERMAN

ÖZET

Ekonomide meydana gelen ani olayların makro açıdan ülkeleri, mikro açıdan işletmeleri sarsması olarak tanımlanan krizin birçok türü bulunmaktadır. İnsan odaklı bir kriz olan Covid-19 da Çin’de ortaya çıkan sistematik bir kriz türüdür. Dünyada hızla yayılan ve insan sağlığını tehlikeye atan bu kriz, sosyal hayatın yapısını bozarak küresel ekonomiyi olumsuz etkilemiştir. Bu bağlamda, ülkeler hızla yayılan pandemik hastalık karşısında toplumlarının sağlığını koruyabilmek için ülke içinde kapanmaya, aynı zamanda diğer ülkelerle ilişkilerini kesme noktasına getirmiştir. Türkiye de hastalığın yayılım hızını düşürebilmek için çeşitli önlemler almıştır. Dolayısıyla tüm ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de iş hayatı sekteye uğramış ve birçok sektör olumsuz etkilenmiştir. Oldukça önemli işlevlere sahip olan sigorta sektörünün de söz konusu krizden olumsuz etkileneceği düşünülmektedir. Yapılan bu çalışma, kriz dönemleri için erken uyarı sistemi oluşturabilmesi amacıyla sigorta şirketlerinin finansal başarısızlıklarının öngörülebilmesini amaçlamıştır.

Çalışmanın Türk sigorta sektörünü temsil edecek örneklemini, Borsa İstanbul Sigorta Endeksinde elementer branşta, hayat branşında ve emeklilik sisteminde faaliyet gösteren sigorta şirketleri oluşturmuştur. Çalışmanın verileri, 2019-2020 yıllarına ait Kamu Aydınlatma Platformundan elde edilen finansal tablo verilerinden oluşmaktadır. Çalışma amacı doğrultusunda pandemi öncesi dönem olan 2019 yılı ile pandemi dönemi olan 2020 yılı ele alınmış, erken uyarı sistemi olarak Altman Z-Skor modeli kullanılmıştır. Aynı zamanda bu iki yıl arasında farklılık olup olmadığını ortaya koyabilmek için eşleştirilmiş örneklem t testi uygulanmıştır.

Çalışma sonucunda, elde edilen Altman Z-Skor Modelinin sonuçlarına göre; pandemi döneminde hiçbir sigorta şirketinin başarısız olmadığı, hatta birçoğunun Z-Skor değerini yükselterek başarıya yaklaştığı tespit edilmiştir. Yapılan eşleştirilmiş örneklem t testi sonuçlarında da anlamlı farklılık bulunamamıştır. Bununla birlikte, Türkiye Sigorta Birliği’nden elde edilen veriler ile Emeklilik Gözetim Merkezi’nden alınan veriler çalışmanın sonuçları ile birlikte değerlendirilmiştir. Buna göre; Türkiye Sigorta Birliği verilerinden sektörün büyümeye devam ettiği, alınan tedbirler doğrultusunda birçok branşta kâra geçildiği ve sektörün kadastrofik risk yaşamadığı görülmüştür. Aynı zamanda Emeklilik Gözetim Merkezi verilerine göre ise, hem bireysel emeklilik sisteminin hem de otomatik katılım sisteminin pandemiye rağmen büyümeye devam ettiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Risk, Sigorta, Kriz, Finansal Başarısızlık, Altman Z-Skor

ABSTRACT

There are many types of the crisis, which is defined as sudden events in the economy that shake the countries in macro terms and businesses in micro terms. Covid-19, which is a people-oriented crisis, is also a type of systematic crisis that emerged in China. This crisis, which spread rapidly in the world and endangered human health, adversely affected the global economy by disrupting the structure of social life. In this context, in order to protect the health of their societies in the face of the rapidly spreading pandemic disease, countries have brought to the point of being closed within the country and at the same time cutting their relations with other countries. Turkey has taken various measures to reduce the spread of the disease. Therefore, as in all countries, business life in Turkey has been interrupted and many sectors have been adversely affected. Considering that the insurance industry, which has very important functions, will also be adversely affected by the crisis, this study aims to predict the financial failures of insurance companies in order to create an early warning system for crisis periods

The sample of the study, which will represent the Turkish insurance industry, consisted of insurance companies operating in the elementary branch, life branch and pension system in the Borsa Istanbul Insurance Index. The data of the study consists of financial statement data obtained from the Public Disclosure Platform for the years 2019-2020. For the purpose of the study, the year 2019, which is the pre-pandemic period, and the year 2020, which is the pandemic period, were discussed, and the Altman Z-Score model was used as an early warning system. At the same time, a paired sample t-test was applied to reveal whether there was a difference between these two years.

As a result of the study, according to the results of the Altman Z-Score Model; It has been determined that no insurance company has failed during the pandemic period, and many of them even approached success by increasing their Z-Score value. No significant difference was found in the results of the paired sample t-test. However, the data obtained from the Insurance Association of Turkey and the data obtained from the Pension Monitoring Center were evaluated together with the results of the study. According to this; From the data of the Insurance Association of Turkey, it is seen that the sector continues to grow, profits have been made in many branches in line with the measures taken, and the sector does not experience catastrophic risks. At the same time, according to the Pension Monitoring Center data, it has been observed that both the private pension system and the automatic enrollment system continue to grow despite the pandemic.

Keywords: Risk, Insurance, Crisis, Financial Failure, Altman Z-Score

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
TABLO LİSTESİ.....	vii
ŞEKİL LİSTESİ	viii
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM

RİSK VE SİGORTA İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

I.1. Risk İle İlgili Temel Kavramlar	4
I.1.1. Risk Kavramı	4
I.1.2. Risk'in Özellikleri.....	7
I.1.3. Riskin Kaynakları	7
I.1.4. Riskin Türleri	8
I.1.5. Riskin Sınıflandırılması	10
I.1.6. Risk Yönetimi	11
I.1.6.1. Risk Yönetiminden Kurumsal Risk Yönetimine Geçiş.....	13
I.1.6.2. Kurumsal Risk Yönetiminin Faydaları	14
I.1.6.3. Risk Yönetim Süreci	15
I.1.6.4. Risklerin Yönetim Stratejileri	20
I.2. Sigorta İle İlgili Temel Kavramlar	23
I.2.1. Sigorta Kavramı	23
I.2.2. Sigorta Sözleşmesi ve Sigortanın Tarafları	26
I.2.3. Sigortanın Yararları ve İşlevleri	28
I.2.4. Sigortanın Temel Prensipleri	30
I.2.4.1. Azami İyi Niyet Prensibi.....	30
I.2.4.2. Sigortalanabilir Menfaat Prensibi.....	30
I.2.4.3. Tazminat Prensibi.....	31
I.2.4.4. Halefiyet Prensibi.....	31
I.2.4.5. Yakın Sebep Prensibi	31

I.2.4.6. Hasara Katılım Prensibi	32
I.2.5. Sigortanın Türleri.....	32
I.2.6. Türk Sigorta Sektörü.....	33

II. BÖLÜM

FİNANSAL BAŞARISIZLIK VE ERKEN UYARI SİSTEMİ

II. 1. Finansal Başarısızlık İle İlgili Temel Kavramlar	36
II.1.1. Finansal Başarısızlık Kavramı.....	36
II.1.2. Finansal Başarısızlığın Nedenleri.....	39
II.1.3. Finansal Başarısızlık Durumunun İyileştirilebilmesinde İzlenecek Yol	41
II.1.4. Finansal Başarısızlığın Öngörülebilmemesinin Önemi.....	43
II.1.5. Finansal Başarısızlığın Öngörülmesinde Kullanılan Yöntemler	45
II.1.5.1. Finansal Başarısızlığın Öngörülmesinde Kullanılan Geleneksel Yöntemler	46
II.1.5.2. Finansal Başarısızlığın Öngörülmesinde Kullanılan Modern Yöntemler...	47
II.2. Finansal Kriz İle İlgili Temel Kavramlar	47
II.2.1. Kriz Ve Finansal Kriz Kavramı.....	48
II.2.2. Finansal Krizlerin Nedenleri	51
II.2.3. Finansal Krizlerin Sonuçları.....	52
II.2.4. Finansal Kriz Türleri	53
II.2.5. Covid-19 Pandemisi	55
II.3. Erken Uyarı Sistemi İle İlgili Temel Kavramlar	58
II.3.1. Erken Uyarı Sistemi Kavramı	59
II.3.2. Erken Uyarı Sinyallerinin Alınması	59
II.3.3. Erken Uyarı Sistemlerinde Kullanılan Yöntemler	60
II.3.3.1. Öznel Modeller Yöntemi	60
II.3.3.2. Nesnel Modeller Yöntemi.....	61
II.4. Literatür Taraması	63

III. BÖLÜM

KRİZ SÜRECİNDE İŞLETMELERİN FİNANSAL BAŞARISIZLIĞININ ÖNGÖRÜLEBİLMESİ ÜZERİNE BIST SİGORTA ENDEKSİNDE BİR ARAŞTIRMA

III.1. Araştırmanın Amacı Ve Önemi	66
III.2. Araştırmanın Kapsamı	67
III.3. Araştırmanın Yöntemi	68
III.4. Araştırmanın Veri Kaynakları Ve Verileri	71
III.5. Araştırmanın Bulguları	73
SONUÇ VE ÖNERİLER	85
KAYNAKÇA.....	90

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Analize Tabi İşletmeler ve Kısaltmaları.....	68
Tablo 2: Örneklem Ait 2019 Yılı Verileri	71
Tablo 3: Örneklem Ait 2019 Yılı Verileri İle Elde Edilmiş Değişkenlerin Değerleri.....	72
Tablo 4: Örneklem Ait 2020 Yılı Verileri	72
Tablo 5: Örneklem Ait 2020 Yılı Verileri İle Elde Edilmiş Değişkenlerin Değerleri.....	73
Tablo 6: Örneklem Ait 2019 Yılı Verileri İle Elde Edilmiş Z-Skor Değerleri	74
Tablo 7: Örneklem Ait 2020 Yılı Verileri İle Elde Edilmiş Z-Skor Değerleri.....	74
Tablo 8: Örneklem Ait 2019-2020 Yıllarına Ait Z-Skor Sonuçları.....	75
Tablo 9: Eşleştirilmiş Örneklem Testi İstatistiği	76
Tablo 10: Eşleştirilmiş Örneklem Testi Sonuçları.....	77
Tablo 11: Sigorta Sektörünün 2019-2020 Yıllarına Ait Genel Verileri	78
Tablo 12: Sigorta Sektörünün 2019-2020 Yıllarına Ait Branş Bazındaki Verileri	80
Tablo 13: Çalışmanın Örneklemine 2019-2020 Yıllarına Ait Sektörel Verileri	82

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Risklerin Sınıflandırılması.....	8
Şekil 2: Risk Yönetim Süreci.....	17
Şekil 3: Risk Matrisi	18
Şekil 4: Risk Matrisi	19
Şekil 5: Risk Yönetim Stratejileri	21
Şekil 6: Finansal Kriz Türleri.....	54

GİRİŞ

Kriz, ekonomide meydana gelen ani olayların makro açıdan ülkeleri, mikro açıdan işletmeleri sarsmasıdır. Ülkeleri ve işletmeleri sarsabilecek bir krizin oluşmasına ise yönetim şekli, ekonomik yapı ve doğal afetler gibi içsel ve dışsal birçok faktör sebep olabilmektedir. Ekonomik bir krizi tetikleyen Covid-19'da insan sağlığını tehlikeye atan bir doğal afettir. Çin'de ortaya çıkarak tüm dünyaya hızla yayılan bu doğal afet, pandemik bir salgın hastalıktır. Birçok insanın hayatını kaybetmesine sebep olan bu pandemi aynı zamanda sosyal ve ekonomik birçok soruna da sebep olmuştur. İlk olarak, ülkelerin sağlık sistemleri üzerinde büyük bir yük oluşturmuş ve birçok ülkede sağlık sistemini çökme durumuna getirmiştir.

Ülkeler yayılım hızı çok yüksek olan bu salgının önüne geçebilmek ve insan sağlığını koruyabilmek için birçok tedbir almıştır. Seyahat kısıtlamaları, karantina, sokağa çıkma yasakları ve faaliyet kısıtlamaları gibi alınan birçok tedbir ile ülkeler hem kendi içerisinde hem de diğer ülkelerle olan fiziki ilişkiyi kesmek zorunda kalmıştır. Ülkelerin almış olduğu bu katı kurallar dolayısıyla sosyal ve ekonomik hayat durma noktasına gelmiştir.

Bu dönemde, ülkelerin almış olduğu tedbirler doğrultusunda sosyal mesafe ve hijyen kurallarına uyularak yalnızca temel ihtiyaçları karşılayabilecek sektörler faaliyetlerine devam edebilmiştir. Bu durumda tam dijital çalışma sistemine sahip olamayan Türkiye ve diğer ülkelerin çalışma hayatları sekteye uğramıştır. Sekteye uğrayan çalışma hayatları dolayısıyla tüketim düşmüş, tedarik zinciri bozulmuş ve üretim azalmıştır. Yani salgının insan sağlığına verebileceği zararların önüne geçmek için alınan tedbirler ekonomik birçok soruna sebep olmuş ve birçok sektör olumsuz etkilenmiştir.

Ülkelerin almış olduğu tedbirler doğrultusunda pandemiden olumsuz etkilenen sektörlerin başında ise insanların yüz yüze iletişim içerisinde olduğu hizmet sektörü gelmektedir. Pandeminin ilk zamanlarında pandeminin sebep olduğu iş durması, alacak sigortası, katastrofik hasarlar gibi sebeplerden dolayı sigorta sektörünün de olumsuz etkilenen sektörlerden olabileceği düşünülmüştür.

Türkiye salgının geç görüldüğü ülkeler arasında olmasına rağmen vaka sayıları hızla artmıştır. Dolayısıyla salgının yayılım hızını düşürebilmek amacıyla sokağa çıkma yasakları uygulanarak birçok işletmenin faaliyeti geçici olarak durdurulmuştur. Dolayısıyla Türkiye ekonomisi de pandemiden olumsuz şekilde etkilenmiştir. Çalışmada pandemiden olumsuz etkilendiği düşünülen Türk sigorta sektörü ele alınarak finansal açıdan pandeminin etkileri belirlenmeye çalışılmıştır.

Sigorta, gerçek veya tüzel kişilerin karşılaşabilecekleri risklere karşı kendilerini güvence altına aldıkları bir sistemdir. Bu sistem ile aynı rizikoya maruz kalabilecek kişiler arasında dayanışma sağlanır. Kişilerin tek başlarına altından kalkamayacakları riskler, sigorta ile güvence altına alınır. Hastalık durumunda tedavi masraflarının karşılanması, çalışamama durumunda maluliyet teminatının alınması ya da evlerin, işyerlerinin, araçların, makinelerin vs. risklere karşı güvence altına alınması ile kişiler hayat standartlarını korumaya çalışır.

Sigortanın, risk transferi ile toplumsal huzur ve refahı korumaya çalışma, uluslararası ticaretin gelişmesini sağlama, firmaların asıl işlerine yoğunlaşmalarını sağlama ve devletlere vergi kaynağı oluşturma gibi birçok işlevi bulunmaktadır. Ancak en önemli işlevi kişilerden topladıkları tasarrufların yatırıma yönlendirilmesidir. Sigortacılık faaliyeti ile elde edilen büyük tasarrufların yatırımlar için kaynak olması ülkelerin kalkınmasında büyük öneme sahiptir.

Oldukça önemli işlevlere sahip olan sigorta sektörünü etkileyecek bir krizin bireyleri, toplumları, kurumları ve devletleri de derinden etkileyeceği ortadadır. Dolayısıyla erken uyarı sistemleri kullanılarak sektörde oluşabilecek finansal krizlerin önceden önlemleri alınmalıdır. Çünkü, tüm kriz türlerinde olduğu gibi Covid-19'un sebep olduğu bu krizden de; krizleri fırsata çevirebilen, çevreye uyum sağlayabilen işletmeler kurtulacak ve hayatlarını devam ettirebilecektir. İşletmelerin krizleri fırsata çevirebilmeleri ve çevreye uyum sağlayabilmeleri ise işletmeleri başarısızlığa sürükleyebilecek durumların önceden fark edilerek gerekli önlemlerin alınmasını sağlayabilecek erken uyarı sistemleri ile mümkün olabilmektedir.

Erken uyarı sistemi ile Türk sigorta şirketlerinin finansal başarısızlıklarının öngörülebilmesini amaçlayan bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde risk ve sigorta kavramı ile ilgili konular, ikinci bölümde finansal başarısızlık, krizler ve erken uyarı sistemi ile ilgili konular ve son bölümde ise pandeminin Türk sigorta sektörüne etkisinin belirlenebilmesi için Borsa İstanbul Sigorta Endeksinde işlem gören şirketler üzerinde Altman Z-Skor yöntemi ile bir analiz yapılarak sonuçları yorumlanmıştır.

I. BÖLÜM

RİSK VE SİGORTA İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Tarih boyunca insanların çeşitli riskler ile karşı karşıya kalmaları nedeniyle, karşılaştıkları veya karşılaşılabilecekleri riskler için tedbirli olma isteği sigorta kavramını meydana getirmiştir. Sigortanın temelinin; deniz ticareti ile başladığı, ticaret sırasında korsanlar tarafından yapılabilecek saldırılardan malları korumak için alınan tedbirlerle ortaya çıktığı düşünülmektedir. Günümüz sigortacılığının başlangıcı ve ilk sigorta poliçesi olarak kabul edilen sözleşme, 14. y.y.'da İtalya'da 23 Ekim 1347 yılında "Santa Clara" adlı geminin yükünü temin etmek amacı ile düzenlenmiştir (Sezal, 2017:1157). Bu bağlamda sigorta kavramının ortaya çıkışına neden olan risk kavramı ve sigorta kavramı ile ilgili konular bu bölümde ele alınmıştır.

I.1. Risk İle İlgili Temel Kavramlar

Örgütlerin her an karşı karşıya kalabileceği ve amaçları ile hayatlarını tehdit edebilecek risk kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için bu başlıkta risk kavramı ile risk kavramının özelliği, kaynağı, türleri, sınıflandırılması ve yönetimi ile ilgili konular ele alınmıştır.

I.1.1. Risk Kavramı

İnsanlar günlük hayatlarında "beklenmedik ve niyetlenilmemiş çevresel deneyimler" olan rastlantısal olaylarla karşılaşabilmektedir (Büdün, 2018:152). Dolayısıyla insanlar, her an önceden tahmin edilemeyen sebeplerden kaynaklanan tehlikelerle karşı karşıyadır. Tehlikeler insanların iradeleri dışındaki sebepler nedeniyle olabileceği gibi, kendileri ile başka insanların eylemlerinden de kaynaklanabilmektedir. Söz konusu tehlikeler sebebiyle insanlar ile malları tehdit altındadır (İmre, 1946:280).

Riziko; "zarara uğrama tehlikesi" olarak tanımlanmaktadır. Risk kavramı da; "riziko, tehlike, zarar olasılığı, tehlikeyi göze almak, tehlikeye atmak" olan anlam karşılıklarına

sahiptir (Çuhacı, 2007:134). Risk kavramı ile tehlike kavramları genellikle karıştırılan ancak birbirlerinden farklı kavramlardır. Tehlike, insanlar ve mallarına yönelik tehdit olarak tanımlanırken risk ise, tehlikeler sonucunda meydana gelebilecek hasar, zarar etme ve diğer olumsuzlukların meydana gelebilme olasılığını ifade etmektedir (Sayım ve Er, 2009:7-8).

Risk kavramı, ilk olarak on yedinci yüzyılda İngilizce’ye “kayalıklara doğru gitmek” anlamına gelen bir denizcilik terimi olarak girmiştir. 1970’li yıllar ile birlikte öne çıkmaya başlayan risk kavramı, geleneksel toplumda karşı karşıya kalınan salgın hastalık, sel, deprem, ölüm vs. gibi olaylar karşısında yaşanan korku ve kaygının anlatılmasında kullanılmıştır (Soydemir, 2011:170).

Geleneksel toplumlarda kontrol edilemeyen doğadaki tehlikelerin olumsuz sonuçlarından etkilenme olasılığının anlatılmasında kullanılan risk kavramı, günümüzde kazaya maruz kalabilme olasılığından çok daha fazlasını ifade etmektedir. Çünkü küreselleşme sebebiyle yaşanan değişim ve dönüşümün meydana getirdiği belirsizliğin artırdığı riskler herkesi ilgilendirebilecek önemli tehlikelere yol açabilmektedir. Dolayısıyla sosyal, ekonomik, siyasal ve çevresel alanda meydana gelen tehlikeler bireylerle birlikte kurumları da her açıdan etkileyebilmektedir (Çakır, 2012:96,97).

Teorik olarak risk, gerçekleşen değer beklenen değerden olumlu veya olumsuz sapmasıdır. Ancak, genellikle olumsuz sapma olarak algılanmaktadır (Çömlekçi ve Güngör, 2012:50). Risk, genel olarak işletmeler açısından da başarısızlığı ifade etmektedir. Ancak, riskin, gelecekte meydana gelebilecek problemler, tehditler, tehlikelerle birlikte fırsatları da içerdiği ve karşılaşılan her fırsatın içinde önemli riskler barındığı da unutulmamalıdır (Aksoy, 2018:11).

İşletmeler faaliyetleri sırasında beklenmedik birçok olayla karşılaşabilmektedir (Gacar, 2017:125). Dolayısıyla işletmelerin yapacakları yatırımlardan sağlayacakları faydalar, bekledikleri faydanın altına düşebileceği gibi üstüne de çıkarak sapma gösterebilir. Bu olasılık yapılan yatırımların riskini oluşturmaktadır. Yatırımlardan sağlanan faydalar beklenen faydadan ne kadar büyük farkla sapma gösteriyorsa yatırımların riski o kadar

yüksek demektir. Bu durumda sadece kayıp olasılığının değil kazanç olasılığının da risk olarak görülmesi gerekmektedir (Onat, Akın ve Eser, 2014:22). İstenen kazanca ulaşabilmek için risk almak gerektiği düşünülürse, risk kavramının sadece olumsuz değil olumlu sonuçlarının da olduğu kabul edilecektir (Sayım ve Er, 2009:7,8).

Gelecek belirsizliği, belirsizlik ise riski doğurduğu için riskin kaynağının belirsizlik olduğu söylenebilir (Parlakkaya, 2003:6). Ancak her belirsizliğin ise risk olmadığını da söylemek gerekmektedir (Onat, Akın ve Eser, 2014:22).

Risk ve belirsizlik kavramları yakından ilişkili olan kavramlardır. Fakat aralarında oldukça büyük farklar mevcuttur ve bunlara genellikle dikkat edilmemektedir. Bu farkların açıklanması ile risk kavramı daha iyi anlatılmış olacaktır (Üstün ve Ballı, 2020:41).

Belirsizlik, ihtimaller dışında meydana gelen ve kaygı oluşturan durumlardır (Aypek ve Kayahan, 2010:3). Olasılık ise, rastlantı veya şans ile meydana gelen fiziki olaylardır. Risk, olasılık dağılımı bilinen olaylar iken belirsizlik, olasılık dağılımı bilinmeyen durumlardır. Risk, istatistiksel olaylar için kullanılan bir kavram iken belirsizlik ise istatistiksel olmayan durumlar için geçerlidir (Emhan, 2009:210,211). Risk, vukuu bulabilecek birden fazla sonuç durumu iken belirsizlik, birden fazla olayın olabileceği ama hangisinin gerçekleşeceğinin bilinmemesidir (Öztürk, 2004:180). Dolayısıyla risk meydana gelebilecek olasılıkların bilinmesi durumudur (Poyraz, 2011:69).

Ayrıca belirsizlik, riskin meydana gelebilme olasılığının bir ölçüsüdür. Yani belirsizliğin olumsuz olması riski, olumlu olması ise fırsatı ifade etmektedir (İbiş ve Çelikdemir, 2017:15).

Risklerin meydana getirebileceği tehlikeler karşısında algılar ile yapılacak değerlendirmeler farklılık gösterebilmektedir. Örneğin; tüketici açısından tükettiği üründe zehir olması bir risk iken üretici firma açısından ise bu zehiri gündeme getirenler risk unsurudur (Köse, 2007:43). Dolayısıyla çok yönlü bir kavram olan, algı ve tutumlara göre şekillenerek farklı durumlarda farklı anlamlar ifade edebilen risk kavramı için yapılan bazı tanımlamalar aşağıda sıralanmıştır (Özaslan ve Koç, 2016:274):

- Türk Ticaret Kanununa göre risk; şirketin varlığını, gelişmesini ve sürekliliğini tehdit edebilecek gelişmelerin ortaya çıkma ihtimalidir (TTK, 2011:m.378/1).
- Belirsizliğin hedefler üzerindeki etkisidir. (ISO 31000, 2018:m:3.1).
- Sigorta literatüründe “zarara sebep olabilecek tehlikeleri” ifade edebilmek için “riziko” kelimesi kullanılmaktadır (TTK, 2011:m.1401/1).
- Banka için risk, önceden görülemeyen sebeplerden dolayı bir işlemin beklenildiği şekilde sonuçlanmaması veya planlanan ve istenen başarının elde edilememesi olarak ifade edilmektedir (Sayım ve Er, 2009:12).
- İşletme için risk, maddi bir kaybın meydana gelmesi ya da gider veya zararın gerçekleşmesi ile ekonomik faydadaki azalma ihtimalidir (Sayılğan, 2007:186).

I.1.2. Risk’in Özellikleri

İşletmelerin riskleri, işletmelerin bulunduğu sektöre, coğrafi bölgeye, kurumsallaşma durumuna vs. bağlı olarak değişmektedir. Dolayısıyla risk, algıya bağlı bir anlam taşır. Yani bir kurum için yüksek olan risk başka bir kurum için düşük olabilmektedir (Bozkurt, 2010:20).

Risklerin ortak özellikleri genel olarak şu şekilde sıralanabilir (Küçükşahin, Şafak ve Dedeoğlu, 2009:12).

- Risk, genel olarak tam ve net bir şekilde bilinemez ya da öngörülemez,
- Riskler zamanla değişmekte olup, dinamik bir özelliğe sahiptir,
- Olumsuz sonuçlar doğurma olasılığına sahiptirler, bu sebeple bütün risklerin bir nedeni ve sonucu vardır,
- Risk yönetilebilir bir olgudur.

I.1.3. Riskin Kaynakları

İşletmelerin; varlıklarını sürdürmek, büyümek ve kâr elde etmek gibi ana amaçları ile birlikte vizyon ve misyonları doğrultusunda belirledikleri strateji, hedef ve amaçları da bulunmaktadır. İşletmeler bu amaçlarını her zaman tam olarak ya da zamanında gerçekleştiremeyebilir. Çünkü işletmelerin tüm faaliyetleri düşük ya da yüksek olasılığa sahip riskler barındırır (Küçükoğlu, 2020:1001,1002). Dolayısıyla hayatın her anında var

olan çeşitli risk faktörleri ile işletmeler de karşı karşıya kalmaktadır (Uyar ve Çağlak, 2019:232).

Kurumların maruz kalabileceği riskler kurum içi faktörler ve kurum dışı faktörlerden kaynaklanabilmektedir. İşletme dışı risk faktörlerine; teknolojiye meydana gelen gelişmeler, müşteri beklenti ve ihtiyaçlarında meydana gelen değişimler, rekabet koşulları, yeni kanunlar ve düzenlemeler ile doğal afetler, işletme içi risk faktörlerine ise; yönetim kararları, kaynak kullanımındaki uygunsuzluk ve suiistimaller örnek verilebilir (Ermisket, 2011:51).

I.1.4. Riskin Türleri

Kurumların karşı karşıya kalabileceği kurum içi ve kurum dışı kaynaklı birçok risk türlerinden bahsedilebilir. Ancak, temel olarak risk türlerini; finansal riskler, operasyonel riskler, stratejik riskler ve dış çevre riskleri olmak üzere dört grupta incelemek mümkündür (Şener, 2018:462).

Şekil 1: Risklerin Sınıflandırılması

Finansal Riskler		Operasyonel Riskler		
Piyasa - Faiz - Kur - Türev Enstrümanlar - Fiyat	Kredi ve Likidite - Borcu Ödeyememe - Teminat - İş Tarafları - Ödeme - Yatırım Yenilenmesi - Nakit Transferi	İş Operasyonları - Müşteri Memnuniyeti - Ürün Geliştirme - Verimlilik - Kapasite - Ürün Çevrimi - Performans - Kaynak - Fiyatlama - Zamanının Dolması - Uygunluk - İş Kesilmesi - Ürün/Servis Kesintisi - Çevre Etkileri - Sahtekarlık		
Sermaye Yapısı - Sermaye - Borç - Varlık/Borç Dengesi	Finansal Raporlama - Bütçe ve Planlama - Eksiksizlik ve Doğruluk - Muhasebe ve Hesaplama - Rapor Değerlendirmesi - Vergilendirme - Yatırım Değerlendirme	Teknoloji - Gizlilik - Bütünlük - Erişilebilirlik - İlgili Bilgi	Varlık - Fiziksel - Marka Bozulması - Vergi - Bilgi - Saygınlık	Kurum Kültürü - İnsan Kaynakları - Eğitim
Stratejik Riskler				
Piyasa Şartları - Rekabet - Hassaslık - Sermaye Yeterliliği	- Sektörel - Finansal Piyasalar - Derecelendirme Kuruluşları - Reasürans	Yönetim - Liderlik - Otorite - Limitler	- Dış Kaynak - Hedef Belirleme - İletişim	İlgili Taraflarla İlişkiler - Hissedarlar - İş Ortakları - Müşteriler - Devlet - Tedarikçiler
Dış Çevre Riskleri				
Hukuksal	Politik	Düzenleme	Felaket	

Kaynak: Eken ve Kaygısız, 2010:65.

Finansal Riskler: İşletmenin borç ödeme gücünde meydana gelen azalma olarak ifade edilmektedir. Buradaki risk unsuru, işletme faaliyetlerinin özkaynaklarla ya da yabancı kaynaklarla finanse edilmesidir. Dolayısıyla finansal risk; borçlanmalar sonucunda gelirlerin sürekliliğinin kaybedilmesi ve değişikliklere ayak uydurulamayıp faiz ve kâr payı ödemelerinin gerçekleştirilememesi tehlikesidir (Usta ve Demireli, 2010:28).

Bu risk genel olarak ekonominin daraldığı dönemlerde daha belirgin olmaktadır. Çünkü bu dönemlerde işletmelerin sabit finansman giderleri aynı olmasına rağmen nakit girişlerinde azalma olabilmektedir. Finansal risk, finansal kaldıraç derecesi ile ölçülebilmektedir. Finansal kaldıraç derecesi ise işletmenin faiz ve vergi öncesi kârındaki %1’lik değişimin hisse başına kârda meydana getirdiği değişimi ölçmektedir. Finansal kaldıraç derecesi yüksek olan işletmelerin finansal riski de yüksek olmaktadır (Büberkökü, 2018:36).

İşletmelerin karşılaşılabilecekleri finansal riskler; piyasa riski, likidite riski, kredi riski ve faaliyet riski olmak üzere dört bölüme ayrılabilir (Yücel, Mandacı ve Kurt, 2007:2).

Operasyonel Riskler: *“Yetersiz veya başarısız iç süreçler, insanlar ve sistemler ya da dışsal olaylar sonucu ortaya çıkan zarara uğrama riski”* operasyonel riskler olarak tanımlanmaktadır. Tanımdan da anlaşılacağı üzere operasyonel riskin kaynakları; süreçler, insanlar, sistemler ve dışsal olaylardır. Süreç kaynaklı operasyonel riskler; kurum süreçleri ile ilgili politika ve prosedürlerin olmaması, eksik geliştirilmiş ya da doğru geliştirilmesine rağmen yanlış uygulanmış kontrollerden kaynaklanan risklerdir. İnsan (personel) kaynaklı operasyonel riskler; personellerin bilinçli ya da bilinçsiz olarak yaptıkları faaliyetlerden kaynaklanan risklerdir. Sistem kaynaklı operasyonel riskler; kurumların sağlayacağı hizmetler ile ilgili sahip oldukları sistemlerin hatalarından, yetersizliklerinden ve aksaklıklarından kaynaklanan risklerdir. Dışsal olaylardan kaynaklı riskler; kurum ile bağlantısı olmayan tamamen dış çevreden kaynaklı risklerdir (Özbilgin, 2012:90-93).

Stratejik Riskler: Kurumların ana amaçlarına ulaşmalarını ya da kurumların hayatta kalmalarını etkileyebilecek risklerdir. Stratejik riskler, hissedarın değer kaybı ile başlayarak

kurumsal başarısızlığa kadar olan geniş bir yelpazeye sahip, dinamik ve çok karmaşık risklerdir. Bu riskler, kurumların değişikliklere uyum sağlayamamasından, iş planlarının kötü yürütülmesinden ya da yetersiz olmasından kaynaklanmaktadır (Uysal, 2020:42).

Dış Çevre Riskleri: Kurumlardan tamamen bağımsız dış çevre kaynaklı olan risklerdir. Bu risklerin konularına göre sınıflandırılması kurum için faydalı olacaktır (Hazine ve Maliye Bakanlığı [HMB], 2014:32). Uluslararası alanda faaliyet gösteren bir kurumun dış çevre risklerini; politik ve yasal çevre, ekonomik ve finansal çevre, sosyo-kültürel çevre, teknolojik çevre, fiziki çevre, demografik çevre, ekolojik çevre ve uluslararası çevre olarak sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırmalar için aşağıda yer alan örnekler verilebilir (Özbozkurt 2020:156,157);

- Politik ve yasal çevre; siyasi parti ideolojileri, politik istikrarsızlık,
- Ekonomik ve finansal çevre; ekonominin genel durumu, ekonomi politikaları,
- Sosyo-kültürel çevre; toplumun eğitim ve kültür durumu, inançları, gelenekleri, davranış ve yaşam biçimi,
- Teknolojik çevre; teknolojik yenilikler,
- Fiziki çevre; küresel anlamda bulunulan konum, sahip olunan doğal kaynaklar, limanlara yakın olmak, iklim şartları,
- Demografik çevre; nüfusun büyüklüğü, artış oranı, ortalama yaşı, eğitim seviyesi,
- Ekolojik çevre; küresel iklim, biyolojik çeşitlilik, çevre kirliliği,
- Uluslararası çevre; uluslararası boyutta olan önemli olaylar (savaş, terör ve kriz vs.).

I.1.5. Riskin Sınıflandırılması

İşletmelerin karşılaşılabilecekleri riskler, kendilerinden, bulunduğu sektörden, ekonomik, politik ve sosyal hayatın yapısı ve değişkenliğinden kaynaklanabilmektedir. İşletmelerin bu risklerden bazılarını müdahale etmeleri mümkün iken bazılarını ise mümkün değildir (Kaya, Güngör ve Özçomak, 2014:74,75). Dolayısıyla işletmelerin ekonomik ve finansal faaliyetleri sırasında karşılaşılabilecekleri tüm risk faktörlerini kontrol

altına alabilme olasılığının olup olmaması durumuna göre iki grupta sınıflandırabilmektedir. Bunlar sistematik riskler ve sistematik olmayan risklerdir (Yıldırım ve Kantar, 2018:212).

Sistematik Riskler: Bütün işletmeleri etkileyen, işletme dışı faktörlerin sebep olduğu ve işletme yönetiminin kontrol altına alma olasılığının olmadığı risk kaynaklarıdır (Karadeniz, Kandır ve İskenderoğlu, 2015:191). Sistematik risk kaynakları genel olarak; piyasa riski, politik risk, enflasyon riski, faiz oranı riski ve kur riskinden oluşmaktadır (Tanrıöven ve Aksoy, 2011:120).

Sistematik Olmayan Riskler: Herhangi bir işletmeye ya da herhangi bir sektöre özgü olan ve işletme yönetiminin kontrol altına alabilme olasılığına sahip olduğu risk kaynaklarıdır (Demirtaş ve Güngör, 2004:104). Sistematik olmayan risklere işletme içi veya işletme dışı kaynaklar sebep olabilmektedir (Durmuş, 2019:181). Sistematik olmayan risk kaynakları genel olarak, finansal risk, endüstri riski ve yönetim riskinden oluşmaktadır (Oral ve Yılmaz, 2017:194).

I.1.6. Risk Yönetimi

Riskler ve belirsizlikler ile dolu olan hayatta, insanlar her gün sonuçlarının önemli olduğu birçok karar almaya çalışırlar. Özellikle günümüzde belirsizliklerin sürekli arttığı düşünülürse etrafımız sayısız belirsizliklerle çevrilmiş olmaktadır. Bu durumda artan belirsizlikler ve riskler ile birlikte insanların risklerle mücadele yetenekleri de kısıtlı olmaktadır. Günümüze göre modern zaman öncesi insanlar daha dar belirsizlikler ile karşılaşmış ve bu belirsizlikler ile mücadele yetenekleri de yüksek olmuştur. Beynimizin birincil fonksiyonlarından biri olan risk yönetimi, kendimizi güvenceye almak için aldığımız kararlar ile tehlikeler karşısındaki tepkilerimizden oluşmaktadır. Burada bahsedilen anlık duruma yönelik risk yönetimi sistematik risk yönetiminin başlangıç aşamasıdır (Kıral, 2018:6,7).

İnsanlık tarihinin başlangıcına kadar geri götürebildiğimiz risk yönetimi için tacirler ve işletmelerde M. Ö. 1800 yıllarında Babil'lilerin geliştirdiği Hamburabi Kanunlarını kullanarak risklerden kaynaklanabilecek zararlardan varlıklarını korumaya çalışmışlardır.

Ancak sanayi devrimi, ticaret yollarının gelişmesi ve ticaretin büyümesi ile birlikte 1960 yıllarından sonra işletmeler risklerin olumsuz etkilerini azaltabilmek için farklı yöntemler geliştirmişlerdir (Aydın ve Güner, 2013:72,73).

Kavramsal olarak risk yönetiminin meydana gelmesinde, 1967 Londra’da açılan Edward Lloyd’un kahve dükkanının zamanla gemicilik ile ilgili bilgi alışverişinin yapıldığı ve daha sonra denizcilik sigortası merkezi haline gelmesi etkili olmuştur. 1970’lere kadar sigorta sektörü ile eş anlamlı olarak kullanılan risk kavramı, 1970’lerden sonra Amerika iş dünyasında geniş kabul görmeye başlamış bir kavram olmuştur. 1973-1979 dönemi petrol krizleri ve Bretton Woods sisteminin çökmesi ile risk alanında danışmanlık hizmet talebi artmıştır (Kızılboğa, 2012:83,84). 1980’lerin başında finansal piyasalarda globalleşme süreci ile iletişim teknolojilerinde meydana gelen gelişmeler (Aydeniz, 2007:141) ile 1980’lerin ilk yarısında politik risklere ağırlık verilmiş, bu durum 1980’lerin sonlarında ise azalmıştır. 1990’lar ise kurumların yönetmeleri gereken risklerin genişlediğinin ve genişlemeye devam ettiğinin farkına varıldığı dönem olmuştur. Bu dönem ile birlikte risk yönetimine daha çok önem verilmiş ve genel olarak kurumların çökmelerine sebep olabilecek risklere odaklanılmıştır (Kızılboğa, 2012:299,300).

Dolayısıyla, örgütlerde meydana gelme olasılığı olan ve meydana geldiğinde amaç ve hedeflere ulaşılmasını etkileyeceği düşünülen olay veya durumların; tanımlanması, değerlendirilmesi, cevaplandırılması ve bu amaç doğrultusunda yürütülen tüm faaliyetler risk yönetiminin konusunu oluşturmaktadır (Karaman ve Tosuner, 2020:105).

Bu durumda risk yönetimi, risklerin önüne geçebilmek ya da etkilerini azaltabilmek amacıyla risk analizi ile belirlenen risklere karşı uygun ve etkin önlemlerin alınması işlemi olarak tanımlanabilmektedir (Baytekin ve Babacan, 2007:190).

I.1.6.1. Risk Yönetiminden Kurumsal Risk Yönetimine Geçiş

Risk, geleneksel olarak tehdit, tehlike ve kayıp olarak tanımlanırken günümüzde fırsat ve getiri potansiyelini de kapsayacak şekilde tanımlanmaktadır. Risk tanımında meydana gelen değişim ile birlikte riskten uzaklaşma ve kaçmak yerine riski kontrol altına alma ve yönetme kavramlarının kullanılması yaygınlaşmıştır (Yarız, 2011:3). Risk yönetimi denilince de önceleri, risklerin zararlı etkilerini azaltmak ya da ortadan kaldırmak olarak düşünülürken, zamanla riskler ve etkileri çok boyutlu olarak ele alınmış ve risklerle birlikte fırsatları da beraber değerlendirilmeye başlanmıştır (Güner ve Memiş, 2020:309,310).

Dolayısıyla risk yönetimi, geleneksel risk yönetimi ve kurumsal risk yönetimi olmak üzere iki türe sahiptir. Geleneksel risk yönetimi, kurumun genelini dikkate almadan sadece riske odaklanarak risklerin önüne geçebilmeyi ve risklerin etkilerini azaltabilmeyi amaçlamaktadır. Bu yöntemde kurumun bir bölümünde meydana gelen riskin başka bir bölüm için fırsat olabilme ihtimali görülememektedir. Kurumsal risk yönetiminde ise risklerle birlikte fırsatlara ve faydalara da dikkat edilmektedir. Günümüzde riskleri yöneterek kurumları hedeflerine ve amaçlarına ulaşmalarını sağlayan kurumsal risk yönetimi ön plandadır (Yerekapan ve Eskin, 2020:64).

Kurumların günümüzde ön planda olan kurumsal risk yönetimine olan ihtiyacı sosyal, kültürel, ekonomik, siyasal ve teknolojik alanlarda yaşanan hızlı değişim süreçleri ile birlikte artmıştır. Bu doğrultuda da kurumsal risk yönetiminin anlaşılabilmesi ve uygulamada kurumların yönlendirilebilmesi için uluslararası standartlar ve çerçeveler yayımlanmıştır (İlgar ve Erdoğan, 2018:64).

Türkiye’de de ilk olarak örgütlerin küreselleşen dünyada rekabet edebilmeleri ve varlıklarını koruyabilmeleri için 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nda değinilen risk yönetim konusu (Karasu, 2013:41) ile ilgili günümüzde pek çok risk yönetimi standardı bulunmaktadır. Ancak COSO (Committee of Sponsoring Organizations) ve ISO (International Organization for Standardization) olmak üzere başlıca iki standart vardır

(Baloğlu, Ülker ve Adiloğlu, 2018:39). Bu standartlara göre kurumsal risk yönetimi tanımları şöyledir;

- COSO 2017'ye göre kurumsal risk yönetimi; *“bir kurumun hedeflerine ulaşmasını etkileyebilecek potansiyel olayları tanımlayan, risk alma istekliliği sınırları içinde yöneten ve kurum hedeflerinin başarılması konusunda makul derecede güvence sağlayan, kurum genelinde yapılandırılmış ve kurum yönetim kurulundan, yönetimden ve diğer çalışanlardan etkilenen bir süreçtir”* (Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği [MÜSİAD], 2020:14).
- ISO 31000 göre risk yönetimi, risklere karşı kurumu yöneten ve kontrol eden koordineli faaliyetlerdir (ISO, 2018: 3.2).

Kurumların geleneksel risk yönetiminden kurumsal risk yönetimine geçiş süreçleri ise şöyledir (Akçay, 2011:31-33);

- **Hedeflerin Belirlenmesi:** Kurumlarda hedefler ve buna bağlı olarak belirlenen stratejiler ile kurumların risk alma seviyeleri belirlenerek kurumsal risk yönetim uygulamasının zemini hazırlanır,
- **Mevcut Durum Analizi:** Kurumun mevcut risk yönetim altyapısının ayrıntılı analizi ile eksikler ve yapılması gerekenler belirlenir,
- **Hedef Yapının Tespiti:** Belirlenen mevcut yapının iyileştirilmesi sonrasında yapılır. Hedef yapının tespiti için kurumun strateji, hedef ve risk alma profili gibi bazı kriterler dikkatli şekilde analiz edilmelidir,
- **Fark Analizi ve Planlama:** Kurumun mevcut yapısı ile ulaşmak istediği yapı arasındaki farkın tespit edilerek uygun aksiyon planları oluşturulur.

I.1.6.2. Kurumsal Risk Yönetiminin Faydaları

Kurumsal risk yönetimi; güçlü yapılaşmaya, merkezileşmeye ve resmileşmeye sahip olarak, bütünsel risk yönetim süreci ile risk yönetimini organizasyon genelinde uygulayarak ve riskleri sadece tehdit olarak görmeyip fırsatları da beraberinde değerlendirip riskleri minimize ederek amacı sadece risklerin zararlarından kurumu korumak olan geleneksel risk yönetiminden ayrılmaktadır (Ercan ve Arı, 2020:441). Böylece yapılandırılmış, tutarlı ve

koordineli yaklaşıma sahip olan kurumsal risk yönetiminin kurumlara sağlayacağı birçok fayda vardır (Can ve Çetin, 2019:165).

Kurumsal risk yönetiminin örgütlere sağladığı faydalar (Özsoy, 2012:174); (Mandalas ve Can, 2020:82); (Koç ve Çelik, 2015:317,318);

- Örgütlerin hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olur,
- Örgütün risk iştahı ile stratejilerinin ilişkilendirilmesi sağlanır,
- Örgütte risk ve getiri arasındaki dengenin oluşması sağlanır,
- Birden fazla riske karşı bütünleşik tedbir alınması sağlanır,
- Örgütlerin fırsatları yakalayabilmesi sağlanır,
- Örgütlerin risklerle karşılaşmadan önce riskleri engelleyici ve kontrol edici faaliyetlerin yürütülmesi sağlanır,
- Risklerin meydana getirebileceği maliyetler azaltılabilir,
- Örgütlerin karşılaşılabilecekleri risklerin olumsuz etkilerinin azaltılması için faaliyetler oluşturulmasına yardımcı olur,
- Kurumsal risk yönetiminin kaynakları etkin kullanılması ile sermaye duyulan ihtiyacın azalması sağlanır,
- Örgüt faaliyetlerinin kanun ve kurallara uygun yürütülmesi sağlanır,
- Risklerin önceliklendirilmesi ile risklerin önem derecelerine göre çözülmesi sonucunda yönetime zamandan tasarruf sağlanır.

I.1.6.3. Risk Yönetim Süreci

Kurumlar amaçlarına ulaşabilmek için belirli risk ortamlarında faaliyet gösterir. Bu risklerin tamamen ortadan kaldırılması mümkün değildir, fakat bu riskler kabul edilebilecek sınırlar içerisinde tutulmalıdır. Kurumların maruz kalabileceği risklerin azaltılması ya da kabul edilebilecek sınırlar içerisinde tutulması için risk yönetiminin gerçekleştirilmesi gerekmektedir (Gönen, 2017:294,295).

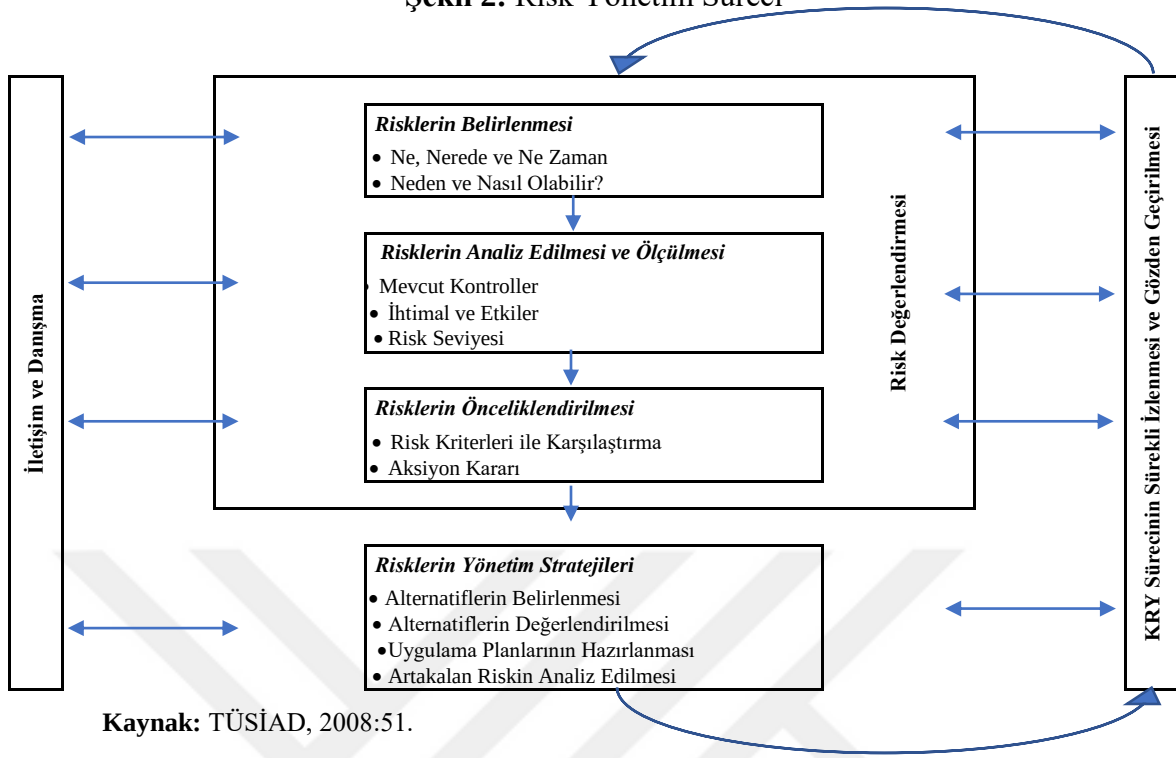
Risk yönetimi kurumların; sürprizlere karşı hazırlıklı olmaları, belirsizlikler içerisinde doğru kararlar verebilmeleri, performanslarını artırabilmeleri, rekabet avantajı sağlayabilmeleri ve varlıklarını sürdürebilmeleri için önemli bir süreçtir. Kurumsal risk

yönetimi ise risk yönetiminin kurum çapında bütünleşik olarak uygulanabilmesini ve risklerin kurumların risk iştahları çerçevelerinde yönetilmesini sağlamak için tasarlanmış bir süreçtir (Korkmaz, 2020:179).

Genel amacı, örgütlerin performanslarını artırmak olan kurumsal risk yönetimi amacını; örgütlerin stratejilerini etkileyebilecek riskleri tanımlayarak, değerlendirerek ve yönetilmelerine yardımcı olarak gerçekleştirmektedir (Uysal, 2020:47).

Kurumsal risk yönetimi; *“Şirketi etkileyebilecek potansiyel olayları tanımlamak, riskleri şirketin kurumsal risk alma profiline uygun olarak yönetmek ve şirketin hedeflerine ulaşması ile ilgili olarak makul bir derecede güvence sağlamak amacı ile oluşturulmuş; şirketin yönetim kurulu, üst yönetimi ve tüm diğer çalışanları tarafından etkilenen ve stratejilerin belirlenmesinde kullanılan, kurumun tümünde uygulanan sistematik bir süreçtir”* şeklinde tanımlanmaktadır. Kurumsal risk yönetimi, Şekil-2’de altı aşamalı bir çerçevede verilmiştir. Bu çerçeve, kurumsal risk yönetimi sisteminin rehberi niteliğinde olup kurumsal risk yönetiminin genel çerçevesini oluşturmaktadır (Türk Sanayiciler ve İşadamları Derneği [TÜSİAD], 2008:25,52). Çünkü risk yönetim süreci; ülkeye, sektöre, lokasyona, ortakların önceliklerine, ülke içi ve dışı konjoktürlere, ürünlerin yaşam sürelerine ve bunlar gibi birçok unsura bağlı olarak değişebilmektedir (Koç ve Uzun, 2015:210).

Şekil 2: Risk Yönetim Süreci

Risklerin Belirlenmesi: Bu aşamada kurumun amaçlarına ulaşmasını etkileyebilecek tüm risklerin ayrıntılı listesi çıkarılır. Bu liste hiyerarşik olarak aşağıdan yukarıya sıralanır. Aynı zamanda riskler neden ve sonuçlarına göre sınıflandırılır. Risklerin tanımlanmasında doküman analizi, denetim ve senaryo teknikleri gibi araçlardan ve yöntemlerden yararlanılır. Tanımlanan riskler ile kurumda risk kataloğu oluşturulur (Usta, 2018:107). Ayrıca, kuruluşların tümü için geçerli olabilecek bir risk sınıflandırması yapmak mümkün değildir. Çünkü kurumlar yapılarına göre farklı risk sınıflandırmalarına ihtiyaç duyacaktır. Kurumlarda doğru risk sınıflandırması yapılabilmesi için anlamlı bilgilerin üretilmesini sağlamak kilit nokta olmalıdır (Roth ve Espersen, 2002:18,19).

Risklerin Analiz Edilmesi Ve Ölçülmesi: Risk analizi, tanımlanmış risklerin meydana getirebileceği kayıpların şiddetleri ile frekanslarının belirlenmesine yönelik olan faaliyetlerdir (Aksay ve Orhan, 2013:16). Özetle risk analizi bir olasılık hesabıdır ve karmaşık bir süreçtir (Yılmaz, 2014:56). Ölçme ise, bütün risklerin olma olasılıkları ile meydana gelmeleri sonucunda oluşturacakları etkilerin hesaplanmasıdır. Etki, risklerin meydana gelmesi ile ortaya çıkacak sonuç ve oluşacak tesirdir. Kurumların amaçlarına

ulaşmalarını engelleyecek risklerin analiz edilmesi ve ölçülmesi risk değerlendirmesi olarak tanımlanmaktadır. Riskler değerlendirilirken her kurumun kendine özgü durumları göz önünde bulundurulmalıdır. Riskler 3 yöntemle göre analiz edilebilirler. Bunlar; (1) bireysel yargılar ile elde edilen sonuçların sözel olarak ifade edildiği kalitatif analiz, (2) kalitatif analizin sayısal şekilde ifade edilmiş şekli olan ve daha geniş derecelendirme skalalarının uygulanmasını sağlayan yarı kantitatif analiz ve (3) veri kaynakları kullanarak etki ve olasılık tahminlerini rakamlarla ifade eden kantitatif analiz olarak 3 yöntemden oluşur. Yarı kantitatif yöntemle göre risklerin etki ve olasılıkları matrisler ile ifade edilmeye çalışılır. Etki ve olasılığın çarpımı ile skor yani risk puanı elde edilir. Bu skor matrise yerleştirilebilecek bir nokta demektir. Matrisler 3x3, 5x5 ve 10x10 şeklinde hazırlanabilir (Duran, 2013:45-47).

Şekil 3: Risk Matrisi

RİSK SKORU=ETKİ*OLASILIK		ETKİ				
		1 ÇOK HAFİF	2 HAFİF	3 ORTA DERECE	4 YÜKSEK	5 ÇOK YÜKSEK
OLASILIK	5					
	ÇOK YÜKSEK	5	10	15	20	25
	4					
	YÜKSEK	4	8	12	16	20
	3					
	ORTA DERECE	3	6	9	12	15
	2					
	DÜşÜK	2	4	6	8	10
RENKLER VE RİSK SKORU	1					
	ÇOK DÜşÜK	1	2	3	4	5
		DÜşÜK RİSK (1,2,3,4,5,6)				
		ORTA DÜZEY RİSK (8,9,10,12)				
		ÖNEMLİ RİSK (15,16,20,25)				

Kaynak: Öner ve Adiloğlu, 2019:76.

Şekilde görölen matris 5x5 şeklinde hazırlanmıştır. Matrisin yatay eksenini etki seviyesini, dikey eksen artan olasılığı, kutular ise risk seviyesini tanımlarken aynı zamanda seviyelerine göre yeşil, mavi ve kırmızı renklere ayrılmışlardır (Öner ve Adiloğlu, 2019:75,76).

Risklerin Önceliklendirilmesi: Kurumun tespit ettiği tüm risklerin aynı anda dikkate alınması, izlenmesi ve kontrol edilmesi, kaynakların kısıtlı olması ve etkin kullanılması gerektiği için mümkün olmamaktadır. Dolayısıyla risklerin yönetilmesinde önceliklendirme

yapılarak önemli ve önemsiz risklerin belirlenmesi gerekmektedir (Gül, 2013:81). Önceden belirlenmiş risk analiz sonuçları ile kurumun risk iştahı karşılaştırılarak öncelikle hangi riskin ele alınması gerektiğine karar verilmesine, risklerin önceliklendirilmesi denmektedir. Risklerin önceliklendirilmesinde en çok kullanılan yöntemlerden biri risk matrisidir (Sezal, 2017:195).

Şekil 4: Risk Matrisi

ETKİ	YÜKSEK			Kabul Edilemez Riskler
	ORTA		Kabul Edilebilir Risk Sınırı	
	DÜŞÜK	Kabul Edilebilir Riskler		
		DÜŞÜK	ORTA	YÜKSEK
		OLASILIK		

Kaynak: Kishali ve Pehlivanlı, 2011:81.

Şekil 4'te de görüldüğü gibi risk seviyesi yüksek çıkan riskler “kabul edilemez riskler” iken düşük çıkan riskler ise “kabul edilebilir riskler” grubunda yer alır. Risk seviyesi düşük olan yani kabul edilebilir riskler incelenmezken, risk seviyesi yüksek olan kabul edilemez riskler ise ayrıntılı şekilde incelenir. Risk seviyesi orta derecelerde olan riskler ise kabul edilebilir riskler ile kabul edilemez riskler içerisinde hangisine daha yakın olurlarsa o grupta işlem görürler (Kishali ve Pehlivanlı, 2011:81).

Risk Değerlendirmesi: Bu aşama, risk yönetim faaliyetleri için tüm alternatiflerin belirlenmesini, alternatifler içerisinde en uygun olanının seçilmesini, uygulama planlarının hazırlanmasını ve uygulanmasını kısacası risk yönetim stratejilerinin belirlenmesini içerir. Bu aşamada risk yöneticisi; tanımlanmış, ölçülmüş ve önceliklendirilmiş riskler için en uygun araçların kombinasyonu ile karar alır (Akçay, 2011:35).

Kurumsal Risk Yönetimi Sürecinin Sürekli İzlenmesi Ve Gözden Geçirilmesi:

Risk yönetim süreci dinamik bir süreçtir (Pehlivanlı, 2012:124). Risklerin etki ve olasılıkları ile kurumun fayda ve maliyetlerinde zamanla meydana gelebilecek değişikliklere karşı risk yönetim süreci güncel ve amaca yönelik içerikte kalmalıdır. Dolayısıyla risk yönetim sürecinin sürekli gözden geçirilmesi gerekmektedir. Risk yönetim sisteminin etkinliği ise sayısal ve sayısal olmayan performans ölçüm teknikleri ile belirlenir. Burada risk yönetim uygulama sonuçlarının genel durumu ne derecede yansıttığı da belirlenmelidir (Bozkurt, 2010:23,24).

İletişim Ve Danışma: Kurum çalışanlarının risk yönetimi ile ilgili görüş, öneri ve eleştirilerini karşılıklı bir şekilde paylaşabilecekleri etkin bir risk iletişim mekanizmasının olması ve sağlıklı bir şekilde işlemesi gerekmektedir. Dolayısıyla kurum, çalışanlarına astları ve üstleri ile nasıl bir iletişim kanalı ve yöntemi kullanacaklarını açıkça ifade etmelidir. Ayrıca tüm çalışanlar kurumda kullanılacak iletişim kanalı hakkında bilgilendirilmelidir (Usman ve Kaygusuz, 2019:124). Çünkü, kurumsal risk yönetiminin iyi yapılabilmesi için kurumda en üst yönetimden en alt kademeye kadar tüm kurum çalışanlarının risk, risk yönetimi ve kurumsal riskler ile ilgili bilgilendirilmesi gerekmektedir (Aydın ve Güner, 2013:72).

I.1.6.4. Risklerin Yönetim Stratejileri

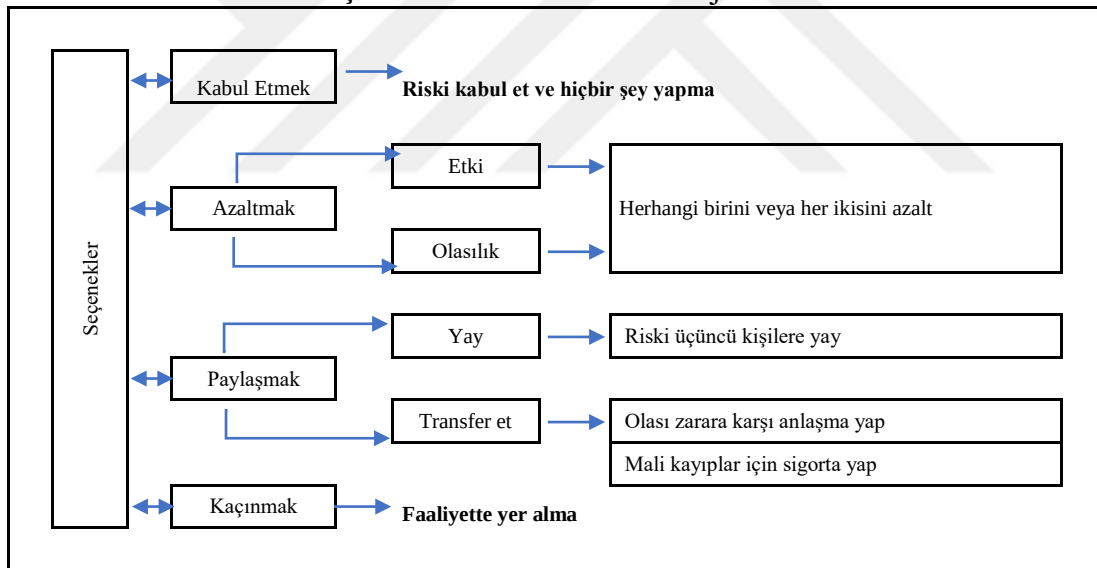
Risk yönetimi; istenilen kâra ulaşabilmek için hangi riskten ne kadar alınması gerektiğini belirleyen ve sürecin planlandığı gibi oluşmasına güvence vermeyi hedefleyen bir sistemdir. Özetle örgütlerin risk iştahlarına uygun olarak risk/kazanç dengesinin sağlanmasıdır (Eken ve Kaygısız, 2010:63).

Risk yönetiminde risklere karşılık verilmesi ise; işletmelerin tespit edilmiş ve risk iştah sınırları içerisinde değerlendirilmiş risklerine karşı verilebilecek cevapların belirlenmesi ve buna bağlı olarak risklerden kaynaklanabilecek tehditlerin azaltılması ya da oluşabilecek fırsatların değerlendirilmesidir (Türedi, Zor ve Gürbüz, 2015:9).

Risk yöneticileri, risklere karşı verilecek uygun cevabı belirlerken risklerin tehditlerle birlikte fırsatları da barındırdığını unutmamalıdır. Dolayısıyla risk yöneticileri, risklere verilecek cevapları performansı artıracak şekilde tasarlamalıdır (Can ve Çetin, 2019:156).

Kurumlarda risk yöneticileri, stratejik risklere verilecek karşılıklar için üst yönetimle ortak karar alırlar. Ayrıca risk yöneticileri, risk haritasında belirlenmiş risklerin etkisi ve olasılığı yüksek olandan başlayarak etkisi ve olasılığı düşük olana doğru tüm risklerin ilgili olduğu bölüm risk sorumluları ile uyum içerisinde çalışarak riske karşılık verirler. Riske verilebilecek karşılıklar Şekil-5'te de yer aldığı gibi; riski azaltma, riski alma, riskten kaçınma ve riski transfer etme olarak dört biçimde ortaya çıkmaktadır (Sarıtış ve Kaya, 2017:222).

Şekil 5: Risk Yönetim Stratejileri

Kaynak: Sarıtış ve Kaya, 2017:223.

Risk Almak (Kabul Etmek): Kurumların risk iştah sınırları içerisinde kalan riskler için herhangi bir şey yapmamasıdır. Kurumların risk iştah sınırını aşan risklerin kontrol maliyetleri elde edilecek faydadan daha yüksek olması durumunda ya da bu riskler için yapılabilecekler sınırlı olması durumunda da riskler herhangi bir şey yapılmadan kabul edilebilir (Derici, Tüysüz ve Sarı, 2017:162).

Riski Azaltmak: Yönetimin riskleri önlemek ya da kabul edilebilecek seviyeye indirmek amacıyla kontrol faaliyetleri geliştirmesidir. Ancak riskler, kontrol faaliyetlerinin planlandığı şekilde devam edebilmesi sonucunda azalacaktır (Akçakanat, 2012:36). Kontrol faaliyetlerinin hangi riskler için uygun olduğu iyi değerlendirilmelidir. Çünkü bazı durumlarda kontrol faaliyetlerinin maliyeti risklerin meydana getireceği zarardan daha yüksek olabilmektedir. Dolayısıyla risk seviyesi düşük olan riskler için kontrol faaliyetleri uygulanmaması daha uygun olurken, risk seviyesi yüksek ve çok yüksek olan riskler için ise mutlaka kontrol faaliyetleri ile önlem alınması gerekmektedir. Orta dereceli risk seviyesine sahip olan risklere kontrol faaliyetleri uygulanıp uygulanmaması konusunda karar verilebilmesi için riskin ait olduğu faaliyeti yürütenler ile yapılacak değerlendirme sonucunda karar verilir (Gül, 2013:82).

Riskten Kaçınmak: Riske neden olan faaliyet ve stratejilerden vazgeçilmesidir. Burada; örgütün risk iştah sınırını aşan riskler ile risk getirilerinin kontrol maliyetlerinden daha az olduğu riskler bulunmaktadır. Risklerden kaçınmak; satma, devam etmeme ve yasaklama olarak üç şekilde gerçekleştirilir (Pehlivanlı, 2021:10).

Riski Transfer Etmek (Paylaşmak): Kurumlar risklerin bir kısmını ya da tamamını üçüncü kişilere transfer edebilir. Bu süreçte fayda maliyet analizine dikkat edilmelidir. Çünkü transfer maliyetinin risk maliyetinden düşük olması gerekmektedir (Bozkurt, 2010:21). Risklerin transfer edilmesinde, bazı faaliyetlerin uzmanlığı olan kurumlara transfer edilmesi ya da karşılaşılabilecek bazı risklere karşı sigorta sözleşmesi yapılması kullanılan en yaygın yöntemlerdir. Ancak riskler transfer edilmiş olsa da kurumların risk yönetimi açısından sorumluluklarının devam ettiği unutulmamalıdır (Türedi, Zor ve Gürbüz, 2015:10).

I.2. Sigorta İle İlgili Temel Kavramlar

Burada, bireylerin ve kurumların her an karşılaşabilecekleri risklere karşı güvence verebilen sigorta kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için sigorta ile ilgili temel kavramlardan bahsedilmektedir.

I.2.1. Sigorta Kavramı

Çeşitli risklerle dolu olan dünyada yaşayan insanların, meydana gelebilme ihtimali olan risklerin sebep olacağı zararları giderebilmek amacıyla söz konusu riskler oluşmadan önce tedbir almak istemeleri sigorta kavramının temelini oluşturmuştur (Ömürbek ve Özcan, 2016:65).

Kişinin riskler karşısında kendisini güvende hissetmek istemesi ile ortaya çıkan sigorta, Latince “güvence” anlamına gelen “sicurta” kelimesinden dilimize geçmiştir (Koç, Şenol ve Çevik, 2018:26). Türkçe karşılığı da emniyet ve güven anlamına gelen sigorta ile insanlar canlarına, mallarına, çıkarlarına ve sorumlulukları çerçevesinde üçüncü kişilere gelebilecek zararlara karşı kendilerini güvende hissederler. Aynı tehlikeye maruz kalabilecek kişiler, sigorta ile bir araya gelerek tehlikeleri birlikte engelleme imkanına da sahip olurlar (Akyüz ve Kaya, 2013:358).

Sigorta ile bir araya gelen aynı riske maruz kalabilecek birimler, sigorta şirketleriyle yaptıkları sözleşmeler sayesinde maruz kalabilecekleri riskler için önceden ödeme yaparak teminat alabilir. Dolayısıyla riske maruz kalabilecek birimler, sigorta şirketleri ile yaptıkları sözleşmeler neticesinde teminat altına aldıkları risklerin meydana gelmesi sonucunda oluşacak hasarların tazmin edilmesini isterler (Şenel, 2006:298).

Güvence anlamında sigorta; riskli bir husus ile ilgili meydana gelebilmesi muhtemel olaylar göz önüne alınarak, sözü edilen riskin oluşması halinde ortaya çıkan zararın belirli bir kısmı veya tamamı için teminat veren bir kurumun sağladığı güvence olarak ifade edilebilir. Ancak; bu güvenceye sahip olabilmek için söz konusu kuruma belirli bir ödeme yapılması gerektiği unutulmamalıdır (Altınbaş, 2019:28).

Türk Ticaret Kanununa göre sigorta; *“Sigorta bir akittir ki bununla sigortacı bir prim karşılığında diğer bir kimsenin para ile ölçülebilir bir menfaatini halele uğratan bir tehlikenin (bir rizikonun) meydana gelmesi halinde tazminat vermeyi yahut bir veya birkaç kimsenin hayat müddetleri sebebiyle veya hayatlarında meydana gelen belirli bir takım hadiseler dolayısıyla bir para ödemeyi veya sair edalarda bulunmayı üzerine alır.”* (TTK, 2011:m. 1263) olarak tanımlanmıştır.

Risk transfer sistemi olarak sigorta; aynı tür tehlikeye maruz kalabilecek kişilerin, belirli tutarda para ödemesi sonucunda toplanan meblağın, yalnızca o tehlikenin meydana gelmesi durumunda fiilen zarara uğrayanların zararını karşılamada kullanıldığı, bir risk transfer sistemidir şeklinde de tanımlamak mümkündür (Akel, Torun ve Aksoy, 2016:2).

Bir risk transfer sistemi olan sigorta ile her risk sigortalanamamaktadır. Bir riskin sigortalanabilmesi için bazı özellikleri taşması gerekmektedir. Bu özellikler; kazaen hasar, tanımlanabilir hasar, yeterince büyük hasar, homojen risk, büyük sayılar kanunu, ölçülebilir risk, ödenebilir prim, hesaplanabilir hasar olarak sıralanmaktadır. Sigorta ile teminat altına alınmış risklerin meydana gelmesi ile oluşacak hasarlar, sigortalının ya da sigorta ile ilgili hak sahiplerinin kontrolü dışında olmalıdır. Aynı zamanda bu hasarların zamanı, yeri ve sebep olan olayı tanımlanabilir özellikte olması gerekmektedir. Ayrıca meydana gelecek olan hasar maddi olarak çok küçük miktarlarda olmamalıdır. Çünkü sigortalı açısından anlamlı derecede büyük olmayan hasarlara ilişkin riskler sigortalanamamaktadır (Çipil, 2008:53-55).

Bu çerçevede, öncelikle bir riskin sigorta konusu olabilmesi için homojen bir biçimde gruplandırılabilmesi gerekmektedir. Çünkü sigortacılığın özü, belirli risklere belirli derecede maruz kalabilecek ve çok sayıda meydana gelebilecek zararı birlikte karşılamaktır. Dolayısıyla homojen olmayan riskler sigortalanmamaktadır. İstatistiksel hesaba göre örnekleme sürecinde gözlem sayıları arttıkça bir olayın meydana gelme durumu gerçeğe çok yakın olarak tahmin edilebilmektedir. Büyük Sayılar Kanunu olarak da ifade edilen bu kurama göre, çok sayıda homojen rizikonun bir araya getirilmesi ve sigortalanmasında

beklenen hasar değerinin gerekleŖecek hasar değerine yaklaŖmasından dolayı rizikoların gerekleŖebilme ihtimalleri için daha sağlıklı tahminler yapılabilmesi sonucunda daha doğru fiyatlandırma yapılabilmesi mümkün hale gelir (Akmt, 1980:7,33,34,48).

Sigortalanabilecek bir riskin istatistiksel olarak ölçülebilir olması gerekmektedir (BASİAD, 2009:25). Çünkü sigorta szleŖmesi kurulur iken olasılık durumunda olan ve teminat altına alınan risklerin gelecek zaman diliminde gerekleŖmesi sigorta Ŗirketlerinin tazminat ödemeleri için sorun olmamalıdır. Tazminat demelerinin sigorta Ŗirketleri açısından sorun olmaması için sigorta Ŗirketleri, teminat altına alınan riskler hakkında doğru bilgiye sahip olarak riskleri iyi bir Ŗekilde yönetmelidir (Duman, 2002:234).

Primler, sigortalıların gelir miktarlarından büyük derecede etkilenmektedir (Tunay, amlıbel ve Tunay, 2020:96,97). Dolayısıyla yukarıda bahsedilen kriterleri taŖıyan bir rizikonun ödenebilecek bir prim karŖılıęında sigortalanması gerektiği ifade edilebilir (Orhaner, 2013:94).

Sigorta szleŖmesi ile teminat altına alınan rizikonun gerekleŖmesi neticesinde sigortacının ödeme borcunu yerine getirebilmesi için ödenecek tazminat miktarını tespit edebilmesi gerekmektedir (Belge, 2016:70). Para ile ölçülebilirlik olarak da ifade edilen bu durum Türk Ticaret Kanunu'nun 1263. maddesinde yapılmıŖ olan sigorta kavramının tanımında da vurgulanarak sigorta sisteminin olmazsa olmaz kriteri olduğu belirtilmiŖtir. Çünkü sigorta sisteminin iŖleyebilmesi için teminat verilen risklerin maddi değeri gerekmektedir (Pehlivan, 2018:487).

Yukarıda yer alan açıklamaların ıŖıęında sigorta kavramı genel olarak; istatistiksel olarak meydana gelebilme olasılığı belirlenebilen ve bu risklerin gerekleŖmesi halinde meydana gelebilecek maddi sonuçları para ile ölçülebilen veya istatistiksel olarak meydana gelebilme olasılığı belirlenebilen rizikolara maruz kalabilecek çok sayıda benzer birimlerin, risklerin sonuçlarını karŖılayabilecek fonu oluŖturabilecek Ŗekilde toplanması olarak ifade edilmektedir (ElitaŖ ve diğ., 2012:522).

Sigorta ile kişiler, maruz kalabilecekleri tehlikelerin oluşturabileceği, parayla ölçülebilen zararlarını, nispeten küçük miktarlarda ödedikleri primler yoluyla paylaşmaktadır. Yani kişiler tek başlarına altından kalkamayacakları zararlarını bu organizasyon sayesinde aralarında bölüşmektedir (Atukalp, 2019:68).

Bahsi geçen bu organizasyon; sigorta şirketi, sigorta ettiren ve sigorta sözleşmesinden oluşmaktadır. Sigorta sözleşmesinin varlığı halinde bu sözleşmenin bir tarafında, kanunlara ve mevzuatlara göre sigortacılık faaliyetinde bulunarak sigorta teminatı veren sigorta şirketi bulunurken diğer tarafında ise, tehlikelerle karşı karşıya olan sigorta ettiren bulunur (Demirci, 2018:90). Dolayısıyla sigorta sözleşmesi, bu organizasyonun esasını oluşturmaktadır (Oğuz, 2019:192).

1.2.2. Sigorta Sözleşmesi ve Sigortanın Tarafları

Sigortalama ya da sigorta yaptırma süreci, bir sözleşmedir (Öniz ve Aydın, 2019:71). TTK 1401. maddesine göre; *“Sigorta sözleşmesi, sigortacının bir prim karşılığında, kişinin para ile ölçülebilir bir menfaatini zarara uğratan tehlikenin, rizikonun, meydana gelmesi halinde bunu tazminat vermeyi ya da bir veya birkaç kişinin hayat süreleri sebebi ile ya da hayatlarında gerçekleşen bazı olaylar dolayısıyla bir para ödemeyi veya diğer edimlerde bulunmayı yükümlendiği sözleşmedir”* şeklinde tanımlanmıştır (TTK, 2011:m. 1401).

Sigorta sözleşmesinin kurulması ve devam edebilmesi için sigortacı ile sigorta ettiren borçlar ve yükümlülükler altına girmektedir. Sigorta sözleşmesi ile sigorta ettiren; “prim ödeme” borcuna ve “önemli hususları sözleşme görüşmeleri sırasında beyan etme”, “rizikonun gerçekleşmesinden sonra bilgi verme ve araştırma yapılmasına izin verme”, “zararı önleme, azaltma ve sigortacının rücu hakkını koruma” yükümlülüklerine sahip olur iken sigortacı da; “giderleri ödeme”, “tazminat ödeme” borçlarına ve “rizikoyu taşıma”, “sigorta ettireni bilgilendirme”, “poliçe verme” yükümlülüklerine sahip olmaktadır. (Açıkel, 2019:136).

Sigorta sözleşmesi, uygulamada sigorta poliçesi olarak isimlendirilir ve TTK açısından kıymetli evrak sayılmamaktadır. Sigorta sözleşmesinin yürürlüğe girebilmesi için sigortalının sigortacıya sunduğu teklifin kabul edilmesi ve sigortacının bu teklif için hazırladığı sigorta sözleşmesindeki primin sigortacıya ödenmesi gerekmektedir. Sigorta sözleşmesinde tarafların yükümlülükleri açıkça belirtilir ve en basit şekli ile sigorta sözleşmesinin tarafları sigortacı ve sigortalıdan oluşmaktadır (Dursun, 2018:176,179). Sigorta sözleşmesinin tarafları sigortacı, sigorta ettiren, sigortalı, lehtar, ipotekli alacaklı, zarar gören üçüncü şahıs olarak sıralanabilir (Yaslıdağ, 2017:64).

Sigortacı: Sigorta sözleşmesi ile belirli bir prim karşılığında başka bir kimsenin parayla ölçülebilen menfaatinin zarar görmesi sonucunda tazminat ödemeyi taahhüd eden taraftır (Özdamar, 2008:526). Başka bir tanıma göre sigortacı, belirli bir prim karşılığında sigortalının ölümü sebebi ile ya da hayatta kalması sonucunda, sigorta ettirene ya da sigorta ettirenin belirlediği kişiye sigorta bedelini ödemeyi taahhüd eden taraftır (Sayın, 2019:678).

Sigorta Ettiren: Sigorta sözleşmesine taraf olarak sigortalıyı sigorta ettiren kişidir. Sigorta sözleşmesinden doğan prim ödeme borcunu üstlenen taraftır (Paçacı, 2017:320).

Sigortalı: Sigortalı, ekonomik çıkarları sigorta sözleşmesi ile teminat altına alınmış özel yahut tüzel kişidir (Orhaner, 2013:62). Genel olarak sigorta ettiren ile sigortalı aynı kişidir lakin kimi durumda farklı kişiler olabilir (Özkan, 1998:360).

Lehtar: Lehine sigorta sözleşmesi imzalanarak sigorta sözleşmesi tarafı yapılan ve rizikonun meydana gelmesi durumunda sigortacıdan tazminat isteme hakkına sahip olan kişi ya da kişilerdir (Altıntaş, 2018:218). Ayrıca sigorta sözleşmesi ile lehtar hak sahibi yapılabilir iken borç sahibi yapılamamaktadır (Açıkel, 2019:136,137). Ancak burada özel bir durum vardır. Mal sigortalarında lehtarın hak sahibi olabilmesi için izni ve onayı gerekmezken can sigortalarından olan hayat sigortaları için atanacak lehtarın hayatından sigorta ettirenin menfaati bulunmak zorundadır (Ülgen, 2016:2832,2833).

İpotekli Alacaklı: Sigorta edilmiş değer için kanunen öncelik hakkına sahip olan taraftır. Ancak ipotekli alacaklının bu önceliğe sahip olabilmesi için sigorta teminatı verilmiş

riziko meydana gelmeden önce ipotek sözleşmesinin kurulması gerekmektedir. Öncelik hakkına sahip olan ipotekli alacaklıya sigortacı onay alarak tazminat ödeyebilir (Yaslıdağ, 2017:69).

Zarar Gören Üçüncü Şahıs: Zarar gören üçüncü şahıslara sigortalıya başvuru zorunluluğu olmadan doğrudan sigortacıya dava açma hakkı tanınmıştır. Dolayısıyla zarar gören üçüncü şahıs doğrudan sigortacıya dava açarak sigorta sözleşmesinde öngörülen tutara kadar sigortacıdan tazminat ödemesini talep edebilir (Ekşi, 2015:35).

I.2.3. Sigortanın Yararları ve İşlevleri

Sigorta, doğası itibari ile bir yardımlaşmadır denilebilir (Bakar, Balkan ve Güler, 2018:22). Çünkü, sigorta ile bir kişinin maruz kalabileceği felaket birçok kişi ile bir toplumun maruz kalabileceği felaket ise birçok toplum ile paylaşılarak felaketlerin etkileri azaltılmakta ve tamiri mümkün olabilmektedir. Sigortanın bu yararı ile birlikte farklı öneme sahip ekonomik ve sosyal birçok yararı bulunmaktadır. Bunlar (Oksay ve Özşar, 2006:9-14);

- Sigorta, ekonomik kalkınma sağlar,
- Sigorta, ekonomik büyüme sağlar,
- Sigorta, firmaların finansal olarak güçlü olmalarını sağlar,
- Sigorta, firmaların asıl işlerine yoğunlaşmaları için olanak sağlar,
- Sigorta, önemli bir risk transfer aracıdır,
- Sigorta, istikrarın sağlanmasında önemlidir,
- Sigorta, yatırımlara fon sağlayan kurumsal bir yatırımcıdır,
- Sigorta, sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlar,
- Sigorta, devleti zorluklar karşısında destekler ve sosyal güvenlik sistemini tamamlar.

Ekonomik ve sosyal birçok yararı bulunan sigortanın, temel işlevi ziyanı iktisadi açıdan önemsiz duruma getirmektir (Atukalp, 2019:68). Ancak bununla birlikte makro ve mikro birçok işleve sahiptir (Çiftçi, 2004:124).

Sigorta; bireylerin ve kurumların maruz kalabilecekleri riskleri güvence altına alarak, bireylere ve kuruluşlara ekonomik ve sosyal hayatta öngörülebilirlik ve emniyet sağlar. Birbirini tanımayan milyonlarca insanın dahil olabildiği büyük bir dayanışma organizasyonu olan sigorta ile toplumsal huzur ve güven de tesis edilmiş olur (Yayla, 2019:114-116).

Sigorta şirketleri, sigorta işleminden önce yaptıkları risk değerlendirmesi ile elde ettikleri sonuçlara göre yüksek düzeydeki riskleri sigortalamak istemezler. Dolayısıyla sigorta yaptırmak isteyenleri risklere karşı daha tedbirli olmaya iterek risk düzeylerini düşürür (Öniz ve Aydın, 2019:71).

Kredi karşılığında ipotek edilen değerın sigortalı olması alacaklının haklarını kuvvetlendireceğinden dolayı sigorta; sigortalının veya sigorta ettirenin kredi teminini kolaylaştırır (Ularcan, 2012:128).

Sigorta sektörü, fon oluşumunda büyük öneme sahiptir. Topladıkları bu fonların bir kısmını sermaye piyasasına yönlendirerek tasarrufları yatırımcılarla buluşturur. Dolayısıyla hem tasarrufun artmasına hem de sermaye oluşumuna katkı sağlar (Altan, 2010:188).

Sigorta şirketleri, yabancı ülkelerde şube açarak ya da yabancı ülkelerde bulunan şirketler ile reasürans anlaşması yaparak sigorta faaliyetlerini dünya ekonomisi içerisinde gerçekleştirerek uluslararası ilişkileri geliştirmiş olur (Şener ve Behdioğlu, 2013:524).

Sigorta sektörü ile istihdam imkanı artarken, sosyal güvenlik sisteminin de tamamlanması ile sosyal güvenlik sisteminin yükü hafifletilmiş olur (Soylu, Kırkbeşoğlu ve Dalkılıç, 2015:32).

Meydana gelen rizikoların ortaya çıkaracağı darboğazların, ekonomik çöküntülerin ve değer kayıplarının telafi edilebilmesine olanak sağlayan sigorta faaliyetlerinin yaygınlaşması sonucunda; ekonomik fonksiyonlardaki etkinlik artar, ekonominin büyümesine ve gelişmesine katkı sağlanmış olur (Ünal, 1994:39,41).

I.2.4. Sigortanın Temel Prensipleri

Sigorta sözleşmesi ile taraflar hukuki bir ilişki içerisindedirler. Bu hukuki ilişkinin içeriği ise temelinin sigortacılık mevzuatı ile atıldığı belli başlı prensipler ile oluşturulmaktadır. Bu prensipler; azami iyi niyet, sigortalanabilir menfaat, tazminat, halefiyet, yakın sebep ve hasara katılım olmak üzere altı kısma ayrılmaktadır (Dalkılıç, 2014:60).

I.2.4.1. Azami İyi Niyet Prensibi

Sigortanın temel prensiplerinden olan azami iyi niyet prensibi; tarafların birbirlerine karşı dürüst olmalarını, hileli hareketlerde bulunmamalarını ifade etmektedir (Metzade, 2007:36).

TTK madde 1423 ile tarafların sigorta sözleşmesinin kurulmasından önceki görüşmeleri sırasında, dürüstlük kuralına göre birbirlerinin çıkarlarını korumada özenli olma yükümlülükleri gerekçe gösterilerek, sigortacının aydınlatma ve bilgi verme yükümlülüğü ile ilgili düzenleme yapılmıştır. Bu maddeye göre sigortacı, sözleşmenin kurulmasından önceki görüşmelerde karşı tarafa inceleme süresi tanıyarak sözleşme ile ilgili, sigortalının hakları ve bildirim yükümlülüğü ile ilgili, dikkat etmesi gereken hükümler ile ilgili konularda yazılı açıklama yapması gerekmektedir. Sigortacının, sözleşmenin kurulmasından önceki görüşmelerde karşı tarafa sözleşmenin yapılıp yapılmayacağı ya da hangi şartlarda yapılacağı ile ilgili konularda bilgi vermesi tarafların dürüstlük kuralına uygun davranma yükümlülüğünün sigorta sözleşmesindeki görünümü olmaktadır (Şamlı, 2016:2979-2986).

I.2.4.2. Sigortalanabilir Menfaat Prensibi

Sigorta menfaati, sigorta sözleşmesinin konusudur. Sigorta sözleşmesinin yapıldığı anda menfaatin olmaması mümkündür ancak bu menfaatin sigorta süresi içerisinde gerçekleşeceği düşünülmektedir. Eğer sigorta süresi içerisinde gerçekleşeceği düşünülen menfaatin gerçekleşmeyeceği anlaşılırsa menfaat yokluğu söz konusu olacaktır. Menfaat yokluğu, sözleşmenin yapıldığı sırada olabileceği gibi sözleşmenin yapılmasından sonra da meydana gelebilmesi mümkündür. Menfaat yokluğunun, sözleşmenin yapılmasından sonra

meydana gelebilmesi riziko dışındaki herhangi bir sebeple olmaktadır. Ayrıca, rizikonun meydana gelebilme ihtimalinin ortadan kalkması ile rizikonun gerçekleşmesi durumlarında da menfaat yokluğu söz konusu olacaktır (Taşkın, 2017:266-267).

I.2.4.3. Tazminat Prensibi

Tazminat; zarar ve zıya borcunu oluşturan muamelelerin veya fiillerin bütün zararlı sonuçlarını karşılamak üzere verilen bedeldir (Dursun, 2018:178). Sigorta açısından tazminat, sigortalı malın hasardan önceki değerine getirilmesini sağlayacak tutarın hesaplanarak ödenmesidir. Ödenecek tutar sigortalı menfaati ve poliçede belirtilmiş olan azami tazminat tutarını aşmamalıdır. Bu prensip sigorta bedeli ile sigorta değerinin eşit olması gerektiğini ifade etmektedir. Sigorta değeri, sigortalanan menfaatin ekonomik değeri iken sigorta bedeli ise teminat verilmiş riskin gerçekleşmesi sonucunda sigorta şirketinin ödeyeceği azami tutardır (Dalkılıç, 2014:64).

I.2.4.4. Halefiyet Prensibi

Bu ilke gereğince, sigortalısına ödediği tazminat tutarı kadar olan tutar için sigortacı sigortalısının yerine geçer. Sigortalının zarara sebep olan sorumlulara karşı dava hakkı var ise bu hakkın sigortacının sigortalısına ödediği tazminat tutarı kadar kısmı, mahkeme ve diğer tarafların onayı gerekmeksizin sigortacıya geçer. Dolayısıyla sigortacının kanuni halefiyeti için hem sigortacının tazminatı ödemiş olması hem de sigortalının dava hakkına sahip olması gerekmektedir (Yazıcıoğlu, 2017:332-335).

I.2.4.5. Yakın Sebep Prensibi

Zarar ve zıya'ya neden olan olaylar zincirinin, temelini oluşturan sebep yakın sebeptir. Yani bir hasara birçok olay sebep olabilir ancak bu olaylardan bir tanesi yakın sebeptir ve diğer olaylar buna bağlı gerçekleşmiştir (Ularcan, 2011:44). Meydana gelen zarar ve zıya'ya teminat verilip verilmediği konusunda da hüküm verilebilmesi için oluşturulan sigorta sözleşmesinin konusuna bakılması gerekmektedir. (Akgün, 2017:96). Dolayısıyla yakın sebep prensibi, hangi riziko için prim alınmış ise o rizikonun gerçekleşmesi durumunda tazminat ödeneceğini ifade etmektedir.

I.2.4.6. Hasara Katılım Prensibi

Aynı risklere aynı zamanda ve aynı süreler için birden çok sigorta şirketi tarafından teminat verilmesi durumunda müşterek sigorta söz konusu olmaktadır. Ancak yapılan birden çok sigorta sözleşmesinin tümü sigortalanan menfaatin değerine kadar geçerli sayılmaktadır. Çünkü sigorta hukukunun zenginleşme yasağı ilkesi doğrultusunda sigorta asla bir kazanç sağlama aracı olamaz. Dolayısıyla müşterek sigortaya dahil olan sigortacılar, sigorta bedelinin toplamından yalnızca sigorta ettiği bedel oranında sorumlu olarak hasara katılırlar (Belge, 2016:74,76).

I.2.5. Sigortanın Türleri

Sigorta türleri farklı bakış açılarından çeşitli şekillerde sınıflandırılabilir. Bu açıdan özel sigorta ve sosyal sigorta ayrımı en ana sınıflandırmadır (Yayla, 2019:117). Sosyal sigorta, toplumun karşılaşılabileceği belli başlı risklere karşı kâr amacı gütmeyen güvence sağlanabilmesi için uygulamaya konan zorunlu sigorta türü iken özel sigorta, gerçek ya da tüzel kişilerin sahip oldukları riskleri transfer edebilmeleri için ihtiyari yahut zorunlu olarak aldıkları sigortalardır (Topçuoğlu ve Öztürk, 2009:6,7).

Özel sigortanın gelişmesi ile türleri de gün geçtikçe artmaktadır. Günümüzde insanların hayatları, sağlıkları, maddi değeri olan şeyler ve sorumlulukları gibi pek çok alanda sigorta yapılmaktadır (Altan, 2010:188). Özel sigorta; can sigortaları, mal sigortaları ve sorumluluk sigortaları olmak üzere temel olarak üç türe ayrılmaktadır (Dursun, 2016:52). Özel sigortada bulunan bu çeşitlilik 2007 yılında yayımlanan Sigorta Branşlarına İlişkin Tebliğ'de hayat sigortaları ve hayat dışı sigortalar olarak iki branşta toplanmıştır. Bu branşlar mal sigortaları ve can sigortaları arasındaki farklar göz önüne alınarak oluşturulmuştur. Sorumluluk sigorta türü de mal sigortaları grubuna dahil edilmiştir (Işık, 2019:545).

Sorumluluk Sigortaları: Sözleşmede öngörülmüş ve sigorta süresi içerisinde gerçekleşmiş olaylardan kaynaklanan ve zarar daha sonra doğmuş olsa bile sigortalının sorumluluğu nedeni ile zarar görene veya zarar görenlere sigortacının sigorta sözleşmesinde

öngörülen tutara kadar tazminat ödemeyi kabul ettiği sigortalardır (Hacıömeroğlu, 2020:166)

Mal Sigortaları: Sigorta sözleşmesi ile teminat altına alınmış olan risklerden herhangi birinin meydana gelmesi durumunda sigortalının mal varlığında meydana gelmiş zararı sözleşmede öngörülen sigorta bedeli ile sınırlı olarak tazmin edilmesine yönelik olan sigortalardır. Sigortacının meydana gelmiş zararın tazmin edilmesi için sigortalısına yaptığı ödemeye sigorta tazminatı denmektedir (Yazıcıoğlu, 2017:336). Sigortacının ödeyebileceği azami tutar olarak sigorta sözleşmesinde gösterilen, tarafların belirlediği ve sigorta değerini aşmayan sigorta bedeli ile tazminat karıştırılmamalıdır. Çünkü, kısmi hasarlarda ödenen tazminat, sigorta bedelinden düşük olacağından sigortacı her zaman tazminatı sigorta bedelinde ödemeyebilir. Bu durum sadece mal sigortaları için geçerlidir (Aksoy, 2017:714).

Can Sigortaları: Konusu, insan hayatı olan sigortalardır. Bu sigorta kolu ile insan hayatı; ölüm, sakatlık, hastalanma, yaşlanma, kaza geçirme gibi tehlikelere karşı teminat altına alınır. Can sigortaları; hayat sigortaları, sağlık sigortaları ve ferdi kaza sigortaları olarak sayılabilir (Paçacı, 2017:316).

1.2.6. Türk Sigorta Sektörü

Türkiye’de sigortacılık Avrupa Birliği sigortacılığına kıyasla çok daha yakın tarihlerde ve yabancı sigorta şirketlerinin öncülüğünde başlamıştır. İngiltere’de 1666 tarihli Londra yangını ile gelişim gösteren sigortacılığın, Türkiye’de 1870 tarihli Beyoğlu (Pera) yangını ile önemi anlaşılmaya başlanmıştır (Taşkın ve Şener, 2005:996).

Bizanslıların Pera (karşı yaka) olarak ifade ettikleri Beyoğlu, Osmanlı tarihi boyunca son derece önemli olmuştur. Beyoğlu tarih boyunca canlılığını geçmişten gelen ticaret, ekonomi ve kültür merkezi olma özelliği ile koruyabilmiştir. Ayrıca yabancı ülke elçiliklerinin de buraya yerleştirilmesi ile diplomasinin de önemli merkezi haline gelmiştir. Dolayısıyla elçiliklerin, otellerin, yabancı okulların ve mağazaların bulunduğu bu semt kozmopolit bir yapıda olmuştur. 1870 yılında burada meydana gelen yangın öyle büyük zararlara sebep olmuş ki yangından sonra Beyoğlu yeniden inşa edilmiştir. Ancak bu olay

ile sigortanın önemi anlaşılmıştır. Sigorta şirketlerinin zarar ettiklerini ve sigorta ücretlerini iki katına çıkardıklarını duyurmalarına rağmen Beyoğlu halkı evlerini ve dükkanlarını sigortalatmışlardır (Keyvanoğlu, 2017:170,186).

Osmanlı'da deniz sigortacılığının dışında faaliyet gösteren ve ülkede 1863'te şube açan İngiliz, 1869'da şube açan İsviçre sigorta şirketlerinin dışında 1870'de Alman, 1878'de Fransız olmak üzere birçok yabancı sermayeli sigorta şirketi Beyoğlu yangınından sonra faaliyete geçmiştir. 1880'den sonra ülkede Avrupalı sermaye gruplarının daha rahat hareket etmelerini sağlayan Deyun-u Umumiye İdaresi'nin faaliyete geçmesi ile 1889'da Avusturya, Bulgaristan, Romanya, İtalya ve Rusya gibi pek çok yabancı sermayeli sigorta şirketi de faaliyete geçmiştir. Bu artış 1890'larda da hız kesmeden devam etmiştir. 1893'te Osmanlı Sigorta Şirket-i Umumiyesi kurulmuştur. Bu şirket Osmanlı'da kurulan yabancı sermayeli ilk sigorta şirketi olmaktadır. 1893'te ülkedeki sigorta şirketlerinin sayısı bu şirket ile birlikte 38'e yükselmiştir. 1898'de sayıları 44 olan sigorta şirketleri ülkede birlikte hareket edebilmek amacıyla ortak bir prim tarifesi hazırlamak istemişlerdir. Şirketler bu istekleri doğrultusunda 1900 yılının Ağustos ayı itibari ile geçerli olacak ortak bir yangın tarifesi belirlemişlerdir (Baskıcı, 2002:6,7,18,19).

Türkiye'deki ilk tarifenin belirlenmesinden sonra ülkedeki sigorta şirketlerinin keyfi faaliyetlerinin engellenmesi ve denetim altına alınabilmesi için 1908 ve 1914 yıllarında yasal düzenlenmeler yapılmıştır. Yapılan bu düzenlemeler ile bazı yabancı sermayeli gruplar yerli sermayeli gruplar ile ortaklık yoluna gitmişlerdir. Cumhuriyetin ilanına kadar yabancı sermayenin hakim olduğu sektör de Cumhuriyetin ilanı ile birlikte milli sigortacılık hem yasal olarak hem de faaliyet olarak gelişmeye başlamıştır. 1925'te Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi kurulmuş, 1927'de 1149 ve 1173 sayılı sigorta şirketlerinin teftiş ve murakabesi ile ilgili yasalar çıkartılarak sektör yasal düzenlemeye kavuşturulmuştur. 1929'da ise reasürans primlerinin ülkede kalması amacıyla Milli Reasürans T.A.Ş. kurulmuştur. 1953'te motorlu taşıt araçları zorunlu kaza sigortası kapsamında değerlendirilmeye başlanmıştır. 1959'da 7397 sayılı sigorta murakabe kanunu yürürlüğe

girmiştir. 1987’de sektörü düzenleme ve denetleme görevi Ticaret Bakanlığından alınarak Başbakanlığa ve ardından da Hazine ve Dış Ticaret Músteřarlıđına aktarılmıştır. 1994’te 4059 sayılı Hazine Músteřarlıđı Teřkilat Kanunu ile Sigortacılık Genel Múdürlüđu kurulmuştur. Zorunlu sigortaların dışında kalan sigorta branşlarının primleri için 1990’dan sonra serbest tarifeli sisteme geçilmiştir (Taş, 2015:137,138).

Serbest tarife sistemi ile sigorta şirketlerinin verdikleri teminat enflasyon oranında artarken aldıkları prim ise önceki yıllarda alınan primden daha az olmasına ve şirketlerin sıkıntıya girmelerine sebep olmuştur. Çünkü sigorta şirketlerince serbest tarife sistemi Türk sigorta sektörünün geliştirilmesi olarak algılanmamıştır. Eğer sektörü geliştirmeyi algılasalardı sigorta şirketleri kendilerince risk ölçüm teknikleri geliştirip ve sektördeki istatistiki veriler doğrultusunda elde edecekleri gerçek bir fiyatlandırma sistemi ile teminatları geliştirip, ürünleri çeşitlendirip sigortalılara daha iyi hizmet vermeyi amaçlamaları gerekirdi. Ancak sigorta şirketleri rekabeti sadece fiyat olarak algılayıp gerçek olmayan fiyatlarla çalışmışlardır (Aslanlar ve Kandemir, 1999:32,33).

Sektördeki gelişmeler 2000’li yıllarda da devam etmiştir. 2000 yılında DASK, 2003 yılında BES ve TRAMER, 2005 yılında ise TARSİM kurulmuştur (Kavak ve Cihangir, 2019:117). 2007 yılında 5684 sayılı Sigortacılık Kanununun çıkması ile 1959 yılındaki 7397 sayılı Sigortacılık Murakabe Kanunu yürürlükten kalkmıştır. 2008 yılında Sigorta Bilgi Merkezi, Sigorta Tahkim Komisyonu, Sigortacılık Eğitim Merkezi ve Güvence Hesabı faaliyete geçmiştir (Yayla, 2019:112,113).

II. BÖLÜM

FİNANSAL BAŞARISIZLIK VE ERKEN UYARI SİSTEMİ

Covid-19 pandemisi, insan odaklı bir krizdir. İnsan yaşamını etkileyerek küresel ekonomik bir krizi tetiklemektedir (Bahar ve İlal, 2020:129). Kriz sürecinde de işletmelerin içlerinden ya da dışlarından kriz ile ilgili mutlaka birtakım uyarılar meydana gelir. İşletmelerin bu uyarıları algılamaması uyarıların meydana gelmediği anlamına gelmez (Titiz, 2003:112). Krizleri meydana getiren bu işaretlerin algılanması krizlerin önlenmesi adına çok önemlidir. Algılanan işaretler dolayısıyla çıkabilecek krizlerin etkisi azaltılabilir ya da krize hazırlıklı olarak yakalanma sağlanmış olur. Bütün krizlerin önlenmesi mümkün olmasa da birçok kriz bu sayede önlenebilecektir (Akdağ ve Taşdemir, 2006:142).

II. 1. Finansal Başarısızlık İle İlgili Temel Kavramlar

Finansal sıkıntı ile başlayan ve iflasa kadar uzanan bir süreç olan finansal başarısızlık, sosyo-ekonomik birçok olumsuz sonuçları ile yalnız işletmeleri değil aynı zamanda birçok gerçek ve tüzel kişiyi ilgilendirmektedir. Bu bağlamda çalışmanın bu başlığında finansal başarısızlık ile ilgili temel kavramlar ele alınmıştır.

II.1.1. Finansal Başarısızlık Kavramı

“Finansman, para yönetim ilmi ve sanatıdır, diye tarif edilebilir.” (Okka, 2010:5). Finansman kuramına göre risk arttıkça getiri artar, bu durum işletme açısından değerlendirildiğinde, risk arttıkça işletmelerin iflas durumu ile karşılaşma olasılığının artacağı algılanabilir. Bu bağlamda işletmenin; getiriye daha çok artırmak için göze aldığı finansal risk artışı, borçlarının faizlerini ve anaparaalarını karşılayamama olasılığını da arttırdığı söylenebilir. Bu durumda, işletmenin aşırı borçlanmasından kaynaklanan finansal risk karşısında işletme, borçlanarak elde etmiş olduğu fonların işletmeye kattığı maliyetlerden daha fazla getiri elde edebilmek için yeterli satış düzeyini sağlaması gerekecektir. Yeterli

satış düzeyini sağlayamayan düşük satış sahibi işletmelerin iflas durumu ile karşılaşma olasılıkları artacaktır (Sayılğan, 2006:373)

Buradan yola çıkarak finansal sıkıntı olarak da adlandırılan finansal başarısızlık kavramını; işletmelerin beklenen finansal performansı gösterememeleri ya da finansal hedeflere ulaşamamaları olarak tanımlamak mümkün olmaktadır (Gör, 2018:29,30).

Finansal başarısızlık, 1960’lardan itibaren işletme literatürüne girmiş bir kavramdır (Akkaya, Demireli ve Yakut, 2009:189). Finansal başarısızlık kavramı yerine; başarısızlık, mali yetersizlik, temerrüde düşme ve iflas kavramları da kullanılabilmektedir. Ancak birbiri yerine kullanılan bu kavramlar aslında birbirinden farklı kavramlardır (Yürük ve Ekşi, 2019:395,396);

- **Başarısızlık:** Ekonomik ölçütlere göre yapılmış yatırıma ait risk değerlendirmesindeki getiri oranının benzer yatırımların mevcut oranlarından önemli ölçüde ve sürekli olarak düşük olmasıdır.
- **Mali Yetersizlik:** İşletmenin borcunu ödeyememesi durumudur.
- **Temerrüde Düşme:** İşletmenin borcunu ödeyememesi ve yasal işlemlerle karşı karşıya kalması durumudur.
- **İflas:** İşletmenin mali yetersizlik sonucunda yükümlüklerini yerine getirememesinin mahkeme yolu ile resmen ilan edilmesidir.

Finansal başarısızlık, teknik başarısızlık ve iflas olmak üzere iki uç noktaya sahiptir (Ayan ve Değirmenci, 2018:78). İşletmenin toplam varlıkları toplam borçlarından fazla olmasına rağmen vadesi gelen cari yükümlülüklerini yerine getiremiyor ise teknik başarısızlığa uğradığı kabul edilmektedir. İşletme borçlarının, varlıklarını aşması durumu ise iflas durumunda olmak anlamındadır. Teknik başarısızlık ile iflas arasındaki tüm durumlar finansal başarısızlık kapsamındadır. Bu durumda finansal başarısızlık, işletmenin finansal yükümlülüklerini yerine getirmesinde zorlanması veya tamamen yerine getirememesi olarak tanımlanmaktadır (İçerli ve Akkaya, 2006:413,414).

İşletmelerin iflasa kadar uzanan bir süreç olan finansal başarısızlıkta yaşayabileceği beş tür bulunmaktadır. Bunlar; “(1) *işletme gelirlerinin toplam maliyetleri karşılayamaması olan negatif veya düşük kâr*, (2) *geçici likidite noksanlığından dolayı yükümlülüklerin yerine getirilememesi olan likidite yetersizliği*, (3) *borçların defter değerinin varlıkların piyasa değerinden yüksek olması olan negatif net değer*, (4) *kredi verenlerin zarar etmelerine sebep olacak şekilde işletme faaliyetlerinin durması temerrüt*, (5) *mahkeme tarafından ilan edilen hukuki bir süreç olan en son durum iflastır*” (Yakut ve Elmas, 2013:262). Bu durumda finansal başarısızlık, türlü olumsuz finansal olayların birbirlerini takip ettiği sürecin bir bütünüdür şeklinde de tanımlanabilmektedir (Kulalı, 2014:164).

Finansal başarısızlık aylarca ya da yıllarca sürebilecek dinamik bir süreçtir. İşletmeler, finansal başarısızlığın iki uç noktası olan teknik başarısızlık ve iflas arasında farklı dinamik süreçlerini yaşayabilir. Diğer taraftan işletmelerin yaşayabileceği finansal başarısızlığın tanımlanması konusunda ortak bir fikir bulunmamaktadır (Aksoy ve Boztosun, 2018:10).

Ancak, finansal başarısızlık ile ilgili olan, borca batık olma ve iflas durumunun nasıl olması gerektiğinden bahseden “*Son yıllık bilançodan, sermaye ile kanuni yedek akçeler toplamının yarısının zarar sebebi ile karşılıksız kaldığı anlaşılırsa, yönetim kurulu, genel kurulu hemen toplantıya çağırır ve bu genel kurula uygun gördüğü iyileştirici önlemleri sunar. Son yıllık bilançoya göre, sermaye ile kanuni yedek akçeler toplamının üçte ikisinin zarar sebebi ile karşılıksız kaldığı anlaşıldığı takdirde, derhal toplantıya çağırılan genel kurul, sermayenin üçte biri ile yetinme veya sermayenin tamamlanmasına karar vermediği takdirde şirket kendiliğinden sona erer.*” TTK, m:376 kanun maddesi bulunmaktadır.

Ayrıca, genel kabul görmüş bir tanımlaması yapılamayan finansal başarısızlığın, işletmede bulunduğunu kabul edebilmek için işletmenin aşağıdaki genel koşullar ve göstergelere sahip olması gerekmektedir. Bunlar (Aktaş, Doğanay ve Yıldız, 2003:12);

- İflas etmek,
- Sermayenin %50’ sini kaybetmek,

- Varlıkların %10' unu kaybetmek,
- Üç yıl üst üste zarar beyan etmek,
- Borçların ödenmesinde zorlanmak,
- Borç toplamının varlık toplamından fazla olması,
- Üretimin durması.

II.1.2. Finansal Başarısızlığın Nedenleri

Finansal başarısızlık, işletmeler arasında herhangi bir özelliğe göre ayırım yapılmadan tüm işletmelerin karşılaşılabileceği mali bir durumdur. İşletmelerin karşı karşıya kalabileceği bu duruma sebep olabilecek birçok neden vardır (Yakut ve Bacaksız, 2019:550). Çünkü işletmeler hem bulundukları çevreden etkilenmekte hem de bulundukları çevreyi etkilemektedir. Bu durumda işletmeler, karşılaşılabilecekleri risklerin bazılarını kontrol etme şansları varken bazılarını ise kontrol edememektedir. İşletmeleri finansal anlamda başarısızlığa götürebilecek risklerin kaynaklarını da kontrol edilip edilememe durumlarına göre işletme içi ve işletme dışı olarak iki grupta sınıflandırmak mümkündür (Ural, Gürarda ve Önemli, 2015:86).

Başarısız olan işletmelerde, en az biri ya da birkaçı bulunan, işletme içinden ve işletme dışından kaynaklanan nedenler aşağıda sıralanmaktadır (Türko, 1999:597-601);

İşletme içi nedenler;

- İşletme planlamasının yetersiz olması,
- Sabit giderlerde önemli artışlar meydana gelmesi ve bu durumun işletmeye aşırı yük olması,
- Üretim ve satış bölümlerinde uyumsuzluk olması,
- İşletmenin aşırı büyümesi ile aşırı borçlanması sonucunda özkaynakların yetersiz kalması,
- Riski düşürebilmek için faaliyetlerin çeşitlendirilmemesi,
- Yeni ürünler geliştirememek, yeni teknolojileri takip edememek,
- Yeni Pazar arayışında olmamak ve ürünleri az alıcıya satmak,

- Girdiler için az sayıdaki firmaya bağlı kalmak,
- Müşteriler hakkında yeterli bilgiye sahip olmadan kredi satış hacmini artırmak,
- Yükümlülükleri titizlikle yerine getirmemek ve bu konuda tedbirli olmamak,
- Yönetim faaliyetlerinin yetersiz koordinasyona sahip olması,
- Yönetim ve yetkinin ayrıntılı konular dahil tek kişide toplanması ile ehil olmayan yöneticilerin bulunması.

İşletme dışı nedenler;

- **Toplumsal Çevre:** Başarı sağlayabilmek için toplumun beklentileri doğrultusunda faaliyette bulunmak zorunda olan işletmelerin bulundukları toplumdaki tüketici alışkanlıklarının ve davranış kalıplarının belirlenmesine sebep olan olgudur.
- **Yasal Ve Politik Çevre:** İşletmeler faaliyetlerini sürdürürken ve kurdukları ilişkilerde uyması gereken kurallar yasalar ile belirlenmektedir. Yasal düzene uyulmaması durumu ise işletmelerin başarısız olmalarına sebep olmaktadır.
- **Ekonomik Çevre:** Ekonomik sistemin bir parçası olan işletmeler, faaliyet gösterdikleri ülkenin ekonomik kurallarına uymak zorundalardır. Çünkü söz konusu ülkenin ekonomik gelişmeleri işletmeleri olumlu ya da olumsuz etkileyecektir. Bu durumda yöneticiler ekonomideki gidişatı öngörerek tedbir almalıdır.
- **Doğal Çevre:** İşletmelerin üretimde kullandığı toprak, su, hava, iklim, yeraltı kaynakları vs. doğal kaynaklardan oluşmaktadır. Doğal çevre enerji, doğal kaynaklarda tükenme ve çevre kirliliği gibi nedenler ile işletme faaliyetlerini yakından etkileyebilmektedir.

İşletme ve çevresi arasında iki yönlü dinamik bir ilişki bulunmaktadır. İşletme faaliyetleri süresince çevreyi, çevrede işletmeyi olumlu ya da olumsuz olarak belirli düzeylerde etkiler. Olumlu etki işletmenin gelişimine ve hayat süresine katkı sağlarken olumsuz etki, işletmenin gelişmesini dolayısıyla başarısını azaltacaktır (Doğan, 2016:11).

Günümüzde de artan bir hızla değişen dış çevre; işletmelerin amaçlarını, yapılarını ve davranış biçimlerini uzun dönemde yetersiz hale getirdiği için işletmelerin çevreye uyum sağlamasını zorunlu hale getirmektedir. Dolayısıyla işletmeler başarılarını sürdürebilmek ve hayatta kalabilmek için yeniliğe açık stratejiler oluşturabilecek yönetim yapısına sahip olması gerekmektedir. (Dinçer ve Fidan, 1997:98,99).

Yapılan bir araştırma sonucuna göre de işletmeleri finansal başarısızlığa sürükleyen en önemli neden %60 oranında yönetim yetersizliği olduğu tespit edilmiştir (Toraman ve Karaca, 2016:114). Dolayısıyla işletmenin başarı elde edebilmesi büyük oranda, kontrol edilemeyen işletme dışı çevre koşullarına uyum sağlamasına bağlı olmaktadır (Doğan, 2016:11). Özellikle de ekonomik çevrede meydana gelen değişimlere uyum sağlamak gerekmektedir. Çünkü ekonomik çevrenin değişimine uyum sağlayarak önlem alamayan işletmelerin hayatlarının sona erdiği görülmektedir (Berk, 2005:515).

II.1.3. Finansal Başarısızlık Durumunun İyileştirilebilmesinde İzlenecek Yol

Finansal sıkıntı ve problem içerisinde olan işletmelerin, ekonomiye tekrar kazandırılabilmesi için alacaklılar ile sorunlu işletme arasında kurulan iletişim doğrultusunda alacaklılar alacaklarının bir kısmından vazgeçebilir. Böylece tasfiye giderlerinden kurtulan işletmenin yeniden faaliyet göstermesi sağlanmış olur. Ancak alacaklılar ile sorunlu işletme belirli bir noktada anlaşmaya varamazlar ise alacaklılar işletmenin iflasını isteyebilir (Poyraz, 2008:543).

Bu durumda finansal başarısızlık sürecinde olan işletmelerin de süreci iflas ile sonuçlandırmadan önce finansal yapılarını düzeltecek kararlar alarak uygulamaları gerekmektedir. Finansal başarısızlığı atlatılabilecek düzeyde olan işletmelerin başarısızlıktan kurtulabilmesi için aşağıdaki yollar izlenebilir (Aydın, Başar ve Coşkun, 2009:254-256);

- **Sermaye Yapısının Güçlendirilmesi:** İşletme, ortakları ve özkaynağı dışındaki kişi ve kurumlara borçlanma yoluna giderek finansal durumunu düzeltmeye çalışır.

- **Sermaye Artırımı:** Sermaye artırımının ilk yolu olan hisse senedi çıkarılarak ya eski ortakların payı artırılır ya da işletmeye yeni ortaklar alınır. Diğer taraftan işletme kârının bir kısmını dağıtmayarak otofinansman yoluna da başvurabilir.
- **Borçlarının Vadelerinin Uzatılması:** Kısa vadeli kredileri orta vadeliye, orta vadeli kredileri uzun vadeliye çevirerek ya da orta ve uzun vadeli kredilerin taksitlerinde ertelemeye giderek uygulanmaktadır. Ancak burada faiz maliyetine katlanmak gerekecektir.
- **İşletmelerde Kullanılmayan Varlıkların Satılması:** İşletmelerde ihtiyaç fazlası gayrimenkullerin satılması ile nakit sağlama yoluna gidilebilir.
- **Küçülme Yoluyla Başarısızlığı Giderme:** İşletme üretim tesislerinden bir kısmını satarak ya da iştiraklere devr ederek küçülme yoluna girebilir.
- **Yeni İşletmelerle Ortaklık Yapılması:** İşletmeler diğer işletmelerle ortaklık kurarak pazar darboğazını aşabilir.
- **Borçların Özkaynağa Çevrilmesi:** İşletme ödeyemeyecek durumda olduğu borcunun alacaklısını borç tutarında işletmeye ortak yapabilir. Borçların özkaynağa çevrilmesi farklı şekillerde de yapılabilmektedir.
- **İşletmenin Faaliyetlerine Son Verme Veya İşletmeyi Satma:** işletmenin bulunduğu olumsuz durum düzeltilemiyor ise işletme faaliyetlerine son vermekten ya da işletmeyi satmaktan başka bir yol bulunmamaktadır.

İşletmeler finansal başarısızlığa uğramamak için ileri zamanlardaki yükümlülüklerini karşılama gücünü analiz ederek kendileri için en uygun borçlanma yapısını belirlemelidir. Ancak, finansal başarısızlık yaşayan işletmelerde, kısa vadeli borç ödeme gücünün artırılması için duran varlıkların nakde dönüştürülmesi uzun sürebileceğinden çalışma sermayesini güçlendirmenin önemi büyüktür. Çalışma sermayesi, uzun vadeli yabancı kaynak ile güçlendirilmelidir. Çünkü kısa vadeli yabancı kaynak ile yapılacak güçlendirme spekülâtif olacaktır (Selimoğlu ve Orhan, 2015:26).

Finansal açıdan başarısız işletmeler; yatırımcılardan elde edecekleri ilave sermaye ile ya da piyasa altındaki getiri oranlarına razı olarak faaliyetlerini bir süre daha devam ettirebilir. Ancak zamanla ilave sermaye sağlayamaz ve varlıklarını tüketir. Sonuç olarak bu işletmeler ya küçülür ya da kapanma yolunu seçer (Altunöz, 2013:3).

II.1.4. Finansal Başarısızlığın Öngörülebilmesinin Önemi

İşletmelerin kâr elde edebilmeleri için ürettikleri mal ve hizmetlerin sağladığı katma değerler ile topluma hizmet etmeleri gerekmektedir. İşletmeler etkin ve verimli çalışarak ve topluma hizmet ederek sürekli yaşamayı da sağlayabilir. Ayrıca işletmenin sürekliliğini sağlayabilmesi için büyümesi de gerekmektedir. Çünkü belirli büyüklüğe ulaşan işletmeler büyüklüğün verdiği avantajlar ile sürekliliğini devam ettirir. Faaliyetleri sırasında personel istihdam ederek işsizlik bakımından toplumsal fayda sağlayan işletmelerin büyümesi ile hem mevcut personelin istihdamı sürekliliğini korur hem de yeni personel istihdamına ihtiyaç duyulur (Tekin, 2015:29-31).

İşletmeler amaçları doğrultusunda gösterdikleri faaliyetler neticesinde başarı sağlayabilecekleri gibi başarısız olabilmeleri de mümkündür. İşletmelerin sağlayacakları başarılar üstünlüklere ve getirilere yol açarken başarısızlıkları da olumsuz neticelere sebep olacaktır. İşletmenin finansal açıdan başarısız olması da işletme sahipleri ile birlikte ilgili tüm birimleri olumsuz etkileyeceği kesindir (Akyüz ve diğ., 2017:61). İşletmelerin finansal başarısızlıklarından çeşitli yönlerden etkilenen birimler ise; ortaklar, yatırımcılar, potansiyel yatırımcılar, çalışanlar, müşteriler, tedarikçiler, kredisörler ve devlet olmak üzere birçok gerçek ve tüzel kişiler olmaktadır (Söylemez ve Türkmen, 2017:271).

Finansal başarısızlık; işletmenin faaliyetlerinden sağladığı nakit akışları ile işletmenin kısa vadeli yükümlülüklerini ve taahhütlerini yerine getirememesi ve bu sıkıntıların işletmeyi önlem almaya itmesi olarak ifade edilebilmektedir. İşletmenin yaşadığı her finansal başarısızlık iflas ile sonuçlanmaz. Ancak finansal başarısızlığın süreklilik göstermesi durumunda işletmenin gelebileceği son nokta iflas olmaktadır (Kayalı ve Doğan, 2018:114).

İşletmelerin, finansal sıkıntıya düşmesi ile iflas başvurusunda bulundukları zamana kadar olan sürede ya da iflas başvurusundan sonra finansal sıkıntıdan kaynaklanan maliyetleri meydana gelir. Finansal sıkıntının, doğrudan bir ödeme yükümlülüğü doğurup doğurmamasına göre doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki tür maliyeti bulunmaktadır. Doğrudan finansal sıkıntı maliyetlerini; iflas süreci ile ilgili dışarıdan sağlanacak faydalar ve hizmetler için katlanılması gereken giderler ile ödenmesi gerekli olan yasal ücretler oluşturmaktadır. Dolaylı finansal sıkıntı maliyetlerini ise doğrudan fark edilmeyen geniş kapsamlı fırsat maliyetleri oluşturmaktadır. Ayrıca, iflas riski artan işletmenin faaliyet maliyetleri ile gelirleri bu durumdan etkilenir ve işletmenin kârlılığı düşer (Coşkun ve Sayılğan, 2008:46,47).

İflastan önceki aşamalarda sorunların belirlenebilmesi ve telafi edilebilmesi için katlanılması gereken maliyetler daha düşük olmaktadır. İflasa doğru ilerledikçe geriye dönmek çok daha maliyetlidir. İşletmenin iflasa giden aşamaları ise şöyledir (Sayılğan, 2011:424-428);

- ***Sıkıntıya Girmek Veya Problemler İle Karşılaşmak:*** İşletmeler, işletme içinden ya da dışından kaynaklanan birçok faktör sebebi ile faaliyetleri sırasında sorun ve problemler yaşayabilirler.
- ***Başarısızlık:*** İşletmelerin karşılaştıkları sorun ve problemlerin giderilememesi durumlarında işletmenin amaçlarını gerçekleştirememesidir. Bu başarısızlık işletmede nakit girişlerini azaltarak ya da nakit çıkışlarını artırarak finansal başarısızlığa sebep olacaktır.
- ***Kısa Vadeli Borçlarını Ödeyememe Ve Günlük Giderlerini Karşılayamama:*** İşletmeler, başarısızlıklarından kaynaklanan nakit giriş ve çıkışları arasındaki dengesizlik neticesinde kısa vadeli borçlarını ödemede ve günlük giderlerini karşılamada sorun yaşamaya başlayacaktır.
- ***İflas:*** İşletmenin likidite sorunu yaşaması ile birlikte işletme pasiflerinin aktiflerinden daha yüksek olması yani borca batık olama durumunun da olması ile yaşanacak hukuksal bir süreçtir.

Bir ülkenin, işletme sayılarındaki artış ekonomik performansı artırmaktadır (Sevim ve Pashı, 2018:80). Bir ülkenin finansal açıdan başarısız işletme sayısı ise, söz konusu ülkenin gelişmişlik indeksi açısından bir faktör olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla işletmelerin başarıları ve başarısızlıkları ülkeleri de yakından ilgilendirmektedir (Terzi ve Şen, 2021:528).

İşletmelerin başarısızlıkları sadece bulundukları ülkenin değil diğer ülkelerin ekonomilerini yıllarca sürebilecek derecede olumsuz şekilde etkileyebilme olasılığından dolayı da ayrıca önem arz etmektedir (Kaygın, Tazegül ve Yazarkan, 2016:148).

İşletmelerin finansal başarısızlığı hem sosyal hem de ekonomik açıdan ciddi kayıplara yol açarak oluşturdukları problemler neticesinde ülke ekonomisinin gelişimini olumsuz şekilde etkileyebilmektedir (Erkılıç ve Aksoy, 2020:1416). Bu bağlamda finansal başarı ve başarısızlığı tahmin ederek gerekli değişiklikleri sağlayabilmek uzun dönem ekonomik büyüme hızının azalmadan devam etmesi olarak tanımlanan sürdürülebilir büyüme için temel şart olmaktadır (Akyüz ve diğ., 2017:61).

II.1.5. Finansal Başarısızlığın Öngörülmesinde Kullanılan Yöntemler

Finansal başarısızlığın öngörülmesinde birçok model kullanılmaktadır. Bu modellerin en başında geleneksel yöntemlerden olan istatistiksel modeller gelmektedir. Bu modeller kullandıkları bağımsız değişken sayısına göre tek değişkenli ve çok değişkenli olarak isimlendirilmektedir. Zamanla bu geleneksel yöntemler ile birlikte modern yöntemlerde kullanılmaya başlanmıştır. Bahsi geçen bu modern yöntemler ise, yapay zekanın kullanıldığı yöntemler olmaktadır (Çelik, 2009:30,74).

II.1.5.1. Finansal Başarısızlığın Öngörülmesinde Kullanılan Geleneksel Yöntemler

Geleneksel yöntemler, bağımsız değişken sayısına göre tek değişkenli ve çok değişkenli olmak üzere ikiye ayrılan istatistiksel modellerden oluşmaktadır (Kılıç, 2006:119).

Tek değişkenli istatistiksel modeller, finansal oranları tek tek ele alarak performans ölçmeye çalışır (Çelik, 2010:131). Dolayısıyla elde edilen birçok sonuç olur. Ayrıca, bu yöntemde tek tek ele alınan finansal oranların performans üzerindeki önemi ve ağırlıkları belirlenmemektedir (Keçek ve Cinsler, 2008:2).

Çok değişkenli istatistiksel modeller ise farklı niteliklere sahip değişkenlerin eş zamanlı değerlendirilmesini sağlamaktadır (Çelik ve Kahyaoğlu, 2007:573). Dolayısıyla bu modeller, çok sayıda bağımsız değişkenlerin kullanıldığı modellerdir (Akgün, 2013:43).

Çok değişkenli modeller kendi içerisinde diskriminant ve regresyon modelleri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Kılıç, 2006:120). Regresyon modeli de kendi içerisinde; doğrusal, lojistik, negatif binom, poisson, temel bileşenler, logit-probit, ridge, cox olmak üzere sekiz farklı türe ayrılmaktadır (Arı ve Önder, 2013:168). Bu çalışmada, çok değişkenli istatistiksel modellerden olan diskriminant modeli kullanıldığı için regresyon modelinden ve türlerinden ayrıntılı olarak bahsedilmemiştir.

“Diskriminant analizi, üzerinden ölçüm alınan bir birimin sonlu sayıda bilinen farklı kitlelerden birine atanmasını gerçekleştiren istatistiksel bir teknik olarak tanımlanır.” Tanımlaması yapılan bu çok değişkenli istatistiksel yöntemin finans alanındaki araştırmalarda kullanılabilmesi için doğrusal fonksiyon kullanılmaktadır. Bu doğrusal fonksiyon şöyledir (Söylemez, 2018:66);

$$Z = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_m X_m$$

Z: Diskriminant değeri

X: Bağımsız değişken (finansal oranlar)

β : Diskriminant fonksiyonunun katsayısı

II.1.5.2. Finansal Başarısızlığın Öngörülmesinde Kullanılan Modern Yöntemler

Teknolojide meydana gelen gelişmeler yapay zeka kavramını oluşturmuştur. Yapay zeka ile modern yöntemler olarak sayabileceğimiz bir çok model geliştirilmiştir. Geliştirilen bu yapay zeka modelleri değişken çevre koşullarının etkilediği değişkenleri de dikkate alırken istatistiksel modeller ise çevre koşullarını sabit saymaktadır. Ayrıca, modellerde kullanılan değişkenlerin güvenilirliğinin ve doğruluğunun kesinliği, istatistiksel modeller için kabul edilirken yapay zeka modelleri için kabul edilmemektedir. Geleneksel yöntemlerden bahsedildiği farklılıklara sahip olan modern yöntemler içerisinde en çok kullanılan model ise yapay sinir ağı modelidir. Yapay sinir ağı modeli, 1980'lerden itibaren birçok alanda kullanılmış, 1990'lar itibari ile finansal başarısızlığın öngörülmesinde kullanılmaya başlanmıştır (Nurcan, 2019:32).

Yapay sinir ağı, yeni bir bilgiyi oluşturmak ya da keşfetmek için herhangi bir yardıma ihtiyaç duymayan ve bunları otomatikman gerçekleştirebilen bilgisayar sistemleridir. Çok değişkenli olan bu sistemde, değişkenlerin birbirleri ile karışık etkileşim içerisinde olmaları durumunda ya da tek çözüm kümesinin olmadığı durumlarda başarılı sonuçlar elde edilebilmektedir. Karışık durumlarda bile başarılı sonuçlara sahip olan bu sistem üç katmandan oluşmaktadır. İlk katman olan girdi katmanı, bağımsız değişkenleri içermektedir. İkinci katman olan çıktı katmanı bağımlı değişkeni içermektedir. Üçüncü katman olan gizli katman ise, ilk katmandan gelen sinyalleri ikinci katmana gönderme görevini üstlenmektedir (Terzi ve Şen, 2015:482,483).

II.2. Finansal Kriz İle İlgili Temel Kavramlar

Finansal krizler, işletmelerin ekonomik çevresinde meydana gelerek işletmelerin finansal başarısızlığa uğramalarına sebep olabilmektedir. Dolayısıyla çalışmanın bu başlığında ekonomik krizin bir türü olan finansal kriz ile ilgili temel kavramlar ile ekonomik krize yol açan ve doğal kaynaklı bir kriz olan Covid-19 ele alınmıştır.

II.2.1. Kriz Ve Finansal Kriz Kavramı

Eski Yunanca da “yargılamak, ayırmak, karar vermek” anlamındaki “*krinein*” sözcüğünden gelen kriz; bir işin veya olayın geçtiği karışık safha, içinden çıkılması zor olan vaziyet, birdenbire gerçekleşen kötüye gidiş yönündeki gelişmeler ve tehlikeli an demektir (Aksu ve Deveci, 2009:449). Başka bir tanıma göre ise kriz; düzgün olmayan, reform gerektiren istikrarsız bir durumdur (Bat ve Yurtseven, 2014:202).

Günümüzde pek çok alanda sıklıkla kullanılan kriz kelimesi genel olarak bir toplumda, örgütte veya kişide ortaya çıkan buhrandır şeklinde tanımlanmaktadır (Tekin, 2016:191).

Literatürde, örgütlerin maruz kalabileceği kriz kavramı ile ilgili çeşitli tanımlar yapılmıştır. Bunlar;

- Bir örgütün üst düzey gayelerini tehdit eden ya da örgütün hayatını tehlikeye sokan ve çabuk tepki gösterilmesini gerektiren, örgütün kriz öngörme ve önleme mekanizmalarının yetersiz kaldığı, gerilim oluşturan bir durumdur (Aykaç, 2001:125).
- Kriz; yöneticiler ve çalışanlar için karmaşıklık, belirsizlik, sürpriz, risk, panikleme, korku, şok, tehdit, tehlikede olma ve zaman darlığı olarak ifade edilebilirken, kurumların faaliyetlerini sürdürmelerine ve hedeflerine ulaşmalarına engel olabilecek tehlike ve tehditler olarak tanımlanabilmektedir (Okumuş, 2003:204).
- Kriz, örgütü ve yöneticiyi sıkıntıya sokarak örgütsel ve yönetsel faaliyetlerin yeteri kadar yerine getirilememesidir (Aksu, 2009:2436).
- Kriz; beklenmeyen ve birdenbire ortaya çıkan, meydana geldiği zaman mevcut düzeni bozan ve yıkıcı özelliği olan, örgütün tümünü etkileyen ve zarar veren hatta örgütün tamamen ortadan kalkmasına sebep olabilecek olaylardır (Kalpaklıoğlu, 2010:140).
- Kriz, örgütlerin amaçlarını ve varlıklarını tehdit eden, örgütlerin risk önleyici tedbirlerini yetersiz kılan, örgütlerin ivedi tepkisini gerektiren, beklenmedik

ve çabuk değişikliklerin söz konusu olduğu aynı zamanda planlama ve karar verme mekanizmalarını negatif şekilde etkileyen gerilimli bir durumdur (Maya, 2014:211).

- Kriz, iş hayatının normal iniş ve ıkışları olmayan, acilen ele alınmasını gerektiren önemli bir soruna sebep olan birdenbire ya da yavaş yavaş gelişen bir değişikliktir (İnan, 2015:14).

Örgütler yaşamları boyunca hayatlarını tehlikeye atmayan ve dengesini bozmayan birçok çatışma ve sıkıntı ile karşılaşabilmektedir. Bu atışma ve sıkıntılar kriz durumu olamamaktadır. Kriz durumundan söz edebilmek için acil cevap verebilmek ve çabuk hareket edebilmek zorunluluğu olan krizin en önemli özelliklerinden bahsedebilmek gerekmektedir (zdemir, 2014:84).

rgtleri etkileyebilen, yavaşlatabilen ve somut olmayan olay ya da olaylar olarak tanımlanan kriz; sürprizlerle dolu olan, zaman baskısının kuvvetli olduğu, tehlikeli bir ortamın gündemde olduğu durumlardır. Krizler aniden ve beklenmeyen zamanlarda meydana geldiği için olumsuzluklara sebep olarak belirsizliği artırmaktadır. Böylece krizler bilinmesi ve yönlendirilmesi mümkün olmayan sorunlara da sebep olabilmektedir (Ekinci ve İzci, 2006:40).

Sosyal bilimlere göre kriz; sosyal, ekonomik veya psikolojik gelişmelerle normal olan ilişkilerin ciddi anlamda sarsılması ve karşı karşıya kalınan sorunların çözümlenmesinde mevcut yolların yetersizliği ile meydana gelen durumlardır (Gümüş ve Aydemir, 2014:38).

Görüldüğü gibi kriz, sadece örgütlere özel bir durum olmayan her bir birey için de söz konusu olabilen ve farklı şekillerde tanımlanabilen bir kavramdır. Fakat bu durum psikoloji, hukuk ve tıp gibi farklı bilimlerin kapsamına girmektedir (şimşek ve elik, 2018:249). Bundan dolayı konumuzun dışında kalmaktadır.

İktisat literatüründe ise çöküntü, bunalım, durgunluk, zor dönem veya buhran gibi terimlere karşılık gelen kriz kavramı genel olarak ifade edilecek olursa; işletmelerin şimdiki

ve gelecek durumunu etkileyen aniden meydana gelen, genellikle zamanında önlem alınamayan ve ekonomik faaliyetleri kısmen veya tamamen değiştirebilecek kapsamlı sorunlardır denilebilir. Burada tanımı yapılan kriz kavramı ile ekonomik kriz kastedilmektedir. Bu durumda kriz kavramı; ekonomide ani olarak meydana gelen olayların makro açıdan ülke ekonomisini, mikro açıdan ise işletmeleri önemli derecede sarsabilecek sonuçlara sebep olması olarak da tanımlamak mümkün olmaktadır (Gökgöz, 2012:314).

Ekonomik krizler meydana geliş şekillerine göre ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan ilki olan reel sektör krizleri; mal, hizmet ve işgücü piyasalarında meydana gelerek enflasyon, durgunluk ve işsizlik krizlerinin oluşmasıdır. İkinci olan finansal krizler ise; para piyasalarına ait olan sorunlar dolayısıyla meydana gelen krizlerdir. Tam tanımlaması yapılamayan finansal kriz kavramı ile ilgili yapılan farklı tanımlamalar ise şöyledir (Yücel ve Kalyoncu, 2010:54,55);

- Ahlaki tehlike ve ters seçim sorunlarından dolayı finansal piyasaların fonları etkin olarak yönlendirememesi ile meydana gelen doğrusal olmayan bozulmalardır.
- Mal, hizmet, üretim faktörü ya da finansal piyasalardaki fiyat ve miktarların şiddetli dalgalanmalarıdır.
- Finansal göstergelerin tümünde ya da çoğunluğunda meydana gelen ani ve şiddetli bozulmalardır.
- Bir ülkenin makroekonomik dengesinde meydana gelen öngörülemeyen gelişmeler neticesinde makro düzeyde ülkeyi mikro düzeyde ise işletmeleri ve bireyleri etkileyen, yaygınlaşabilen etkiye sahip şoklardır.

Finansal krizler, küreselleşmenin etkisi ile birlikte 1990'lı yılların başından itibaren daha güçlü ve geniş bir kitleye etki eder şekilde yaşanmaya başlanmıştır. Bu krizler; 1992-1993'te Avrupa Döviz Kuru Mekanizması krizi, 1994'te Meksika krizi, 1997'de Güneydoğu Asya krizi, 1998'de Rusya krizi, 2000-2001 Türkiye krizi olmaktadır. Bu krizlerin, uluslararası etkiye sahip olmalarından dolayı ciddi sonuçları olmuştur (Tekinşen, 2002:2). Bu bağlamda küreselleşmenin etkisi ile artan finansal nitelikli krizlerin öngörülebilmesi için

krizlere neden olan ana sistemler çerçevesinde finansal krizler üç kuşak halinde sınıflandırılmıştır. Birinci kuşak kriz modelleri; bütçe açığının finanse edilebilmesi için aşırı yurtiçi kredi genişlemesinin meydana gelmesini vurgularken, ikinci kuşak kriz modelleri; sabit döviz kuru ile diğer hükümetlerin uyguladıkları politikalar arasındaki çatışmalar sırasında yeni yatırımcıların bekleyişlerindeki kaymalara vurgu yaparken, üçüncü kuşak kriz modelleri ise; finansal uyuşmazlıkları vurgulamaktadır (Delice, 2005:5).

II.2.2. Finansal Krizlerin Nedenleri

Bir ülke ekonomisini finansal açıdan istikrarsızlaştıran çeşitli makro ve mikro etkenler bulunmaktadır. Genel kabul gören haliyle finansal istikrarsızlığa, finansal liberalizasyonun ve sabit döviz kuru sisteminin neden olduğu ifade edilmektedir. Bu iki etkene sürdürülemez makroekonomik politikalar, finansal piyasa zayıflıkları, sermaye hareketlerinin aşırı dalgalanması, küresel finansal durum, teknoloji ve ekoloji alanlarındaki hızlı değişimler eklenmektedir. Bu durumda finansal krizlerin nedenleri; finansal liberalizasyon, sabit döviz kuru sistemi ve makro ekonomik nedenler olarak üç grupta sıralanabilir (Turgut, 2007:39).

Finansal Liberalizasyon: 1980’lerde hız kazanan küreselleşmenin bir parçası olan finansal liberalizasyon, ekonomide bulunan tasarrufların daha iyi hareket edebilmesini amaçlayan politikalar. Bu politikalar sermaye ve para piyasaları olmak üzere iki farklı piyasada meydana gelmektedir. Sermaye piyasalarında uygulanan liberalizasyon politikaları; sermaye giriş-çıkış serbestisinin sağlanması, tasarrufların etkin dağılımını engelleyen ve finansal aracılığı zayıflatan finansal baskı politikaları ile yabancı yatırımcıların sınırlandırılmalarının kaldırılmasıdır. Para piyasalarında uygulanan liberalizasyon politikaları ise; hükümetin bankacılık sisteminin denetimini ve kısıtlamalarını azaltılması ya da kaldırılması, bankalar arasındaki rekabetin arttırılması, faiz oranları ile hizmet fiyatlandırmasını serbest bırakarak ve anlaşmaları engelleyerek fiyat rekabetinin sağlanması, uzmanlaşmanın yerine çeşitlendirilmenin özendirildiği, hem ulusal hem de

uluslararası şube ağıının genişlemesinin sağlanması, finansal piyasaların bilgi akışında şeffaflığın sağlanması gibi uygulamalar ile meydana gelmektedir (Onur, 2005:128,129,131).

Sabit Döviz Kuru Sistemi: İstikrarsız bir ekonomide paranın değerini koruyabilmek amacıyla merkez bankasının işlem yapacağı merkezî değeri açıkladığı döviz kuru sistemidir. Buradaki amaç, döviz kuru dolayısıyla meydana gelebilecek değer kaybı beklentisinin kırılarak enflasyonun kontrol altına alınmasıdır. Bu sistemde döviz kurunun değerlendirildiği zamanlarda artan döviz talebi için merkez bankası piyasaya döviz sürerek yerli parayı çeker. Bunun sonucunda piyasada azalan para arzı dolayısıyla faiz oranları artar ve ekonomik faaliyetler yavaşlar (Gök, 2006:132).

Makro Ekonomik Nedenler: Makroekonomik istikrar genel olarak; fiyat istikrarı, güvenilir maliye politikaları, iyi işleyen reel ekonomi, sürdürülebilir borç oranları ve sağlıklı kamu sektörü ile sağlıklı özel sektör kavramlarıyla tanımlanabilmektedir. Makroekonomik istikrarda meydana gelebilecek bir bozulma, faiz oranlarını artırıp geleceğin öngörülebilmesini zorlaştıracığından tüketim ve yatırım harcamalarını azaltarak ekonomik büyümeyi olumsuz etkiler. Makroekonomik istikrar finansal istikrar ile yakından ilişkili olması nedeniyle makroekonomik istikrarda meydana gelebilecek bir bozulmanın finansal istikrarı etkilediği ifade edilebilir (Karamelikli ve Bayar, 2016:226).

II.2.3. Finansal Krizlerin Sonuçları

Günümüzün birbirleri ile ekonomik ilişkileri olan ekonomilerinde ulusal boyutta meydana gelebilecek bir kriz küresel boyutlara ulaşabilecektir (Karaca, 2014:264). Dolayısıyla küreselleşen günümüz dünyasında ekonomik denge hem yurt içinde hem de yurt dışında kurulmalıdır. Bu dengenin kurulabilmesindeki en önemli değişken faiz olarak kabul edilmektedir. Faiz oranlarında meydana gelebilecek artışlar ise ekonominin yapısal dengesinin bozulmasına bağlıdır. Bu bağlamda kamu açıklarında, cari işlemler açığında ve tasarruf açığında meydana gelen artışlar ile ekonomik denge bozularak döviz kurunda veya faiz oranlarında aşırı artışları meydana getirir. Faiz oranlarındaki artışla ortaya çıkan finansal

krizin ekonomide oluşturacağı etkiler ise şu şekilde sıralanabilir (Hepaktan ve Çınar, 2011:157,158);

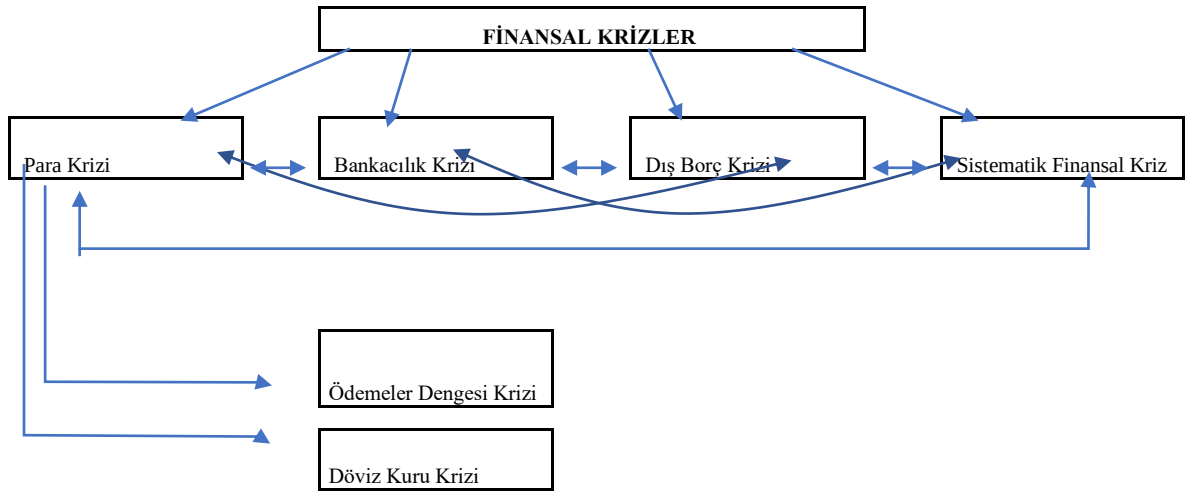
- İşletmelerde; finansman maliyeti artar, kredi olanağı düşer ve kârlılık azalır,
- Mal fiyatları artar,
- Mal talepleri azalır,
- İşsizlik artar,
- Tasarruflar azalır,
- Cari açık daha çok artar,
- Döviz kurları sürekli dalgalanır,
- Ulusal para sürekli değer kaybeder,
- Finansal piyasalar bozulur.

Özetle, finansal piyasalardaki şiddetli fiyat dalgalanmaları ile kendini belirten finansal krizler, bankacılık sisteminin aşırı kırılgan bir hale gelmesi ile ekonomide ciddi sorunlara sebep olurlar (Emin, 2017:116). Bu dönemde üretim önemli derecede daralır. Bu daralma ekonomide öncelikle resesyona daha sonra ise depresyona neden olur (Balaban ve Okutan, 2009:17). İşletmelerde ise finansal başarısızlığa neden olmaktadır (Selimoğlu ve Orhan, 2015:28).

II.2.4. Finansal Kriz Türleri

Finansal kriz türleri genel kabul görmüş yaklaşımlara göre; para krizleri, bankacılık krizleri, dış borç krizleri ve sistemik krizler olmak üzere dört kısma ayrılmaktadır (Bostan ve Bölükbaş, 2011:102). Ancak bu türleri birbirinden kesin çizgilerle ayırmak mümkün değildir. Çünkü bunlar birbirlerini takip edebilecek krizlerdir. Birbirlerinden kesin çizgilerle ayıramayan bu kriz türlerinden herhangi birinin meydana gelmesi diğerlerinin de oluşmasına neden olabilmektedir (Delice, 2003:59). Ancak; kriz türlerinin hepsi birbirine eşdeğerde değildir. Sistemik krizler bir döviz krizini içerebilirken, döviz krizleri tek başlarına ödemeler dengesini etkileyemeyebilir. Finansal kriz türlerini ve birbirleri ile olan ilişkilerini aşağıda verilen Şekil 6'dan da anlamak mümkündür (Oktar ve Dalyancı, 2010:5).

Şekil 6: Finansal Kriz Türleri

Kaynak: Delice, 2003:63.

Para Krizleri: Para krizleri, spekülatif hareketler neticesinde ulusal paranın kısa zamanda önemli tutarda değer kaybetmesidir. Bu krizler, döviz kurunda meydana gelen ani bir hareketten ve sermaye hareketlerinin keskin değişiminden meydana gelmektedir. Para krizleri yalnız sabit kur sistemine sahip ülke paraları için geçerli değildir (Gür ve Tosuner, 2002:12). Esnek kur sistemine sahip ülkelerde de görülen para krizini; ödemeler dengesi krizi ve döviz krizi olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Sabit kur sistemlerinin uygulandığı ülkelerde meydana gelen para krizlerine ödemeler dengesi krizi denmektedir. Böylece dikkatlerin azalan döviz rezervlerine çekilmesi sağlanmaktadır. Esnek kur sistemlerinin uygulandığı ülkelerde meydana gelen para krizlerine ise döviz kuru krizi denerek dikkatlerin kur değişikliklerine çekilmesi sağlanmaktadır (Turgut, 2007:37).

Bankacılık Krizleri: Ticari bankalarda, bankaya ait borçların vadelerinin uzatılamaması ya da vadesiz mevduatlarda meydana gelen ani çekme taleplerinin karşılanamaması durumlarında likidite sıkıntısına düşmeleri neticesinde meydana gelen iflas durumudur. Bu durumda bankacılık krizlerine bankalarda meydana gelen mevduat çekilmeleri ya da bankaların borçlarını ertelemeleri gibi durumlar sebep olmaktadır. Bu krizler para krizlerine göre daha uzun sürebilme eğiliminde olurlar ve ekonomik faaliyetler üzerindeki etkisi de daha şiddetli olmaktadır (Delice, 2005:3).

Dış Borç Krizleri: Devletlerin dış borçlarını ödeyememeleri durumudur. Bu krizler kamu borcundan olabileceği gibi özel kesimin borçlarından da kaynaklanabilmektedir (Işık, Duman ve Korkmaz, 2004:47). Borçlunun borçlarını ödeyemeyeceğini beyan etmesi ile borçlar tekrar yapılandırılabilir ya da ötelenebilir. Ancak, bu durumda alacaklılar söz konusu ülkeler için yeni krediler vermeyerek ve mevcut kredilerin tahsilatı için uğraşarak borç krizlerini meydana getirmektedir (Akbulak, 2020:104). Borçluların borçlarını ödeyememesi durumunda meydana gelen dış borç krizleri özellikle gelişmekte olan ülkelerin ekonomik gelişmelerini aksatır ve ekonomik problemlerini artırır (Ural, 2003:12).

Sistemik Krizler: Sistemik finansal krizler, finansal sisteme ait önemli işlevleri kesintiye uğratan şoklardır. Bu krizler, işletmelerin iflasa gitmelerini, merkez bankasının likidite sağlamamasını, finansal piyasaların dışsal sorunlarını, banka iflaslarını kapsayarak tüm ekonomiyi etkiler. Dolayısıyla, buradaki sistemik kelimesi bankacılık dahil tüm ekonomik sistemi ifade etmektedir. Çünkü, bu krizler finansal piyasalarda meydana gelir ve söz konusu krizler gelişerek tüm ekonomik sistemi etkisi altına alır. Bu durumda mutlaka politik müdahaleler gerekmektedir (Tekinşen, 2002:73). Tüm ekonomiyi etkisi altına alan finansal piyasalarda meydana gelen bozulmalar; ekonomik, politik ve sosyal hayatın yapısı ve değişkenliğinden kaynaklanmaktadır (Delice, 2003:62).

II.2.5. Covid-19 Pandemisi

Olağanüstü bir durum olan krizler, toplumsal ve ekonomik sistemi oluşturan öğelerin uyumsuzlukları ile çatışmaları sonucunda meydana gelmektedir. Dolayısıyla beklenilmeyen, istenilmeyen ve acil çözüm gerektiren bir durum olan krizlere neden olabilecek birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörler, ülkelerde olduğu gibi işletmelerde de iç faktörler ve dış faktörler olarak iki grupta gösterilebilir (Tuğcu, 2004:16,17).

İşletme içi faktörler; işletmenin yönetim şekli, yöneticileri, personeli, bütçesi, üretim süreci vs. gibi işletme içi kaynakların sebep olduğu mikro faktörlerdir (Canöz ve Öndoğan, 2015:41).

İşletme dışı faktörler; işletmelerin kontrolleri dışında olan, aynı anda tüm ülkeyi hatta dünyayı etkileyebilen toplumsal yapı, ekonomik yapı, teknolojik yapı, politik yapı ve doğal afetler olan makro faktörlerdir (Asunakutlu, Safran ve Tosun, 2003:144).

İşletme dışı faktörlerden biri olan doğal afetler; yönetime çok çeşitli sorumluluklar yükleyen, toplumun genelini etkileyen, önceden tahmin edilemeyen, tahrip gücü oldukça yüksek olan, kontrol edilemeyen ve engellenemeyen riskleri içeren olaylardır. Yönetimler; bu döneme girmeden önce toplumun en az zararla kurtulmaları için gerekli önlemleri almak, mümkün ise olayları önlemek mümkün değil ise kurtarma, ilk yardım ve iyileştirme çalışmalarını etkin bir şekilde sağlamak zorundadır (Aktel ve Çağlar, 2007:149,150). Geçmişten günümüze, bireyi, toplumu ve hatta dünyayı derinden etkileyebilecek sonuçları olan doğal afetler ile karşı karşıya kalınmıştır (Kaplan, Sevinç ve İşbilen, 2020:582).

Örneğin; dünya üzerinde korkunç derecede yıkıcı etkileri olan salgın hastalıklar, tarih boyunca milyonlarca insanı toplumsal, demografik, ekonomik ve siyasal alanlarda olumsuz şekilde etkilemiş ve dolayısıyla kriz ortamı oluşturmuştur (Esiner ve Sarçın, 2020:755); (Çeti ve Ünlüöner, 2019:111).

14. yy.'da başlayarak değişik dönemlerde görülen veba salgını, çiçek hastalığı, sarıhurma salgını, Afrika sığır vebası ve İspanyol gribi gibi günümüzde de Covid-19 pandemisi uluslararası düzeyde önemli etkiye sahip küresel bir krizdir (Oğurlu, 2020:793).

Ekonomik, siyasal ve kültürel etkileşim arttıkça yayılım hızı artan ve tarih boyunca bir bölgede çıkarak diğer bölgelere sıçrayan salgınlar, çeşitli virüs salgınlarından oluşmuş ve sağlıksız koşullarda ortaya çıkmıştır. Günümüzde de Çin'in Wuhan şehrinin sağlıksız ortamlarında ortaya çıkan ve küreselleşen dünyanın en hızlı yayılan virüsü olan Covid-19 salgını kısa sürede pandemik bir salgın haline gelmiştir (Bilirli, 2020:1958); (Şimşek, 2020:163,164).

Covid-19 salgını, 31 Aralık 2019'da SARS-COV-2 virüsü sebebi ile ortaya çıkarak altı kıtaya yayılmıştır (Dikmen ve diğ., 2020:30). Hızla tüm dünyaya yayılan bu salgın 11 Mart 2020' de küresel salgın hastalık olarak kabul edilmiştir (Aykanat, 2020:1).

Covid-19 salgınının denetim altına alınabilmesi için birçok ülkede sosyal mesafe, izolasyon ve karantina uygulamaları başlatılmıştır. Türkiye’de ise 11 Mart 2020 tarihinde ilk vakanın tanımlanması ile başlayan ve etkisi gün geçtikçe artan salgın için 65 yaş üzeri ve yüksek risk gruplarına karantina mecbur tutulurken sosyal mesafe ve izolasyon ise devletin toplumu teşviki ile gerçekleştirilmektedir (Birinci ve Bulut, 2020:66).

Ayrıca salgınla mücadelede okullar, restoranlar, oteller, sinemalar, sınırlar kapatılmış, kara, hava, deniz ve demiryolu ulaşımları durduruldu, spor organizasyonları ertelenmiştir (Şenol, 2020:90).

Alınan bu önlemler doğrultusunda ekonomik faaliyetler durma noktasına gelmiştir. Çünkü tüm ülkeler ile birlikte Türkiye’de de tam dijital çalışma sistemlerinin olmaması sebebi ile ekonomi ve çalışma hayatı sektöre uğramıştır (Balcı ve Çetin, 2020:41).

Ekonomiyi ve sosyal hayatı çeşitli yönlerden etkileyebilen salgın hastalıklar ayrıca, insanlar üzerinde korku meydana getirmektedir (Kılıç, 2020:76). Yayılm hızı çok yüksek olan Covid-19’un korku ve telaş ortamındaki büyüklüğü ile stres düzeyindeki yükseklik neticesinde daha önce yaşanmış salgınlardan farklı olduğu görülmektedir. Ancak 100 yıl içerisinde yaşanmış olunan krizlerin ekonomi yönünden ortak sayılabilecek özelliklerini barındırmaktadır. Covid-19’un ülkelerde sebep olduğu ekonomik sıkıntılar; sağlık harcamalarının artması ve sağlık sektörüne aşırı yüklenilmesi, potansiyel talebin piyasaya dahil olmaması sonucu talep şoku, tedarik zincirinin bozulması sonucu arz şoku, işsizlik oranındaki hızlı artışlar, finansal sektör sıkıntıları olmaktadır (Eryüzlü, 2020:12-14).

Krizler aniden ve beklenmeyen zamanlarda meydana geldiği için olumsuzluklara sebep olarak belirsizliği artırmaktadır. Böylece kriz bilinmesi ve yönlendirilmesi mümkün olmayan sorunlara sebep olabilmektedir (Ekinci ve İzci, 2006:40).

Krizlerin meydana gelme nedenleri, zamanları ve sebep olacakları sonuçlardaki belirsizlik halinin, işletmelerin ve paydaşlarının üzerlerinde önemli etkiler yaratmasından dolayı genellikle işletmelerin hayatlarını tehdit eden haller olarak değerlendirilmiştir.

Ancak, işletmelerde iyi yönetilen bir kriz ile olumlu sonuçlar elde edilebilmektedir (Aydemir ve Demirci, 2005:68-71).

Krizin türü ne olursa olsun kriz dönemlerinde işletmelerin rutin cevapları yeterli olmaz, işletmenin değişmesini yönetebilecek ve yeni faaliyetlerinin gelişmesini sağlayabilecek sistemi olmaz, ivedi karar vermesi gerekirken çoğu zaman amaçlarını bile tanımlayamaz. Ancak krizlerin meydana gelişlerini ve aciliyetlerini kontrol edemeyen işletmelerin, birçok defa sinyal gönderen krizlerin karşılanmasını ve çözümlendirilmesini kontrol etme şansları vardır. (Öztürk, 2020:391).

Örgütlerin hayatta kalabilmeleri, tehlikeler ve fırsatlar karşısındaki duyarlılığı örgütlerin öngörülerine ve tedbirlerine bağlıdır. Öngörülemeyen dolayısıyla tedbir alınamayan ve karşılaşıldığında üstesinden gelinemeyen sorunlar, örgütleri krizin olumsuz etkilerine maruz bırakarak hayatlarını tehlikeye atmaktadır (Öztürk ve Türkmen, 2005:168).

Krizlerin meydana getirdikleri olumsuzlukların engellenebilmesi için işletmelerin çevrelerinde meydana gelen değişimlere uyum sağlayabilmesine yardımcı olan uyum mekanizmaları devreye girmelidir. İşletmelerin en mühim uyum mekanizmaları ise; erken uyarı sistemleri, sürekli yapılan işletme iç ve dış çevre analizleri, dinamik planlama, esnek organizasyon yapısı, örgüt geliştirme ve tutum araştırmaları olarak sayılabilir. Uyum mekanizmalarının istenilen mahiyette çalışmaması sonucunda işletmenin tüm fonksiyonları krizden etkilenecektir (Özdevecioğlu, 2002:97-101).

II.3. Erken Uyarı Sistemi İle İlgili Temel Kavramlar

İşletmeler amaçlarına ulaşabilmek ve hayatta kalabilmek için erken uyarı sistemlerine sahip olmaları gerekmektedir. Çünkü, yalnız bu sayede geleceğe dair öngörülerde bulunarak uygun planlama faaliyetlerine sahip olabilir. Burada da erken uyarı sistemi kavramı ile ilgili temel kavramlar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

II.3.1. Erken Uyarı Sistemi Kavramı

Erken uyarı sistemleri, olumsuz olayların oluşmasından önce ipuçları belirleyebilmek ve olumsuzlukların önüne geçebilmek için kullanılan sistemlerdir. Erken uyarı sisteminin amacı, olumsuz olaylar oluşmadan önce gerekli olan ipuçlarını toplayarak bu olumsuzlukların önüne geçebilmektir (Oktar ve Yüksel, 2015:38). Finans alanında 19. yy. ikinci yarısında kullanılmaya başlanan erken uyarı sisteminin amacı ise; finansal başarısızlıkların önceden tahmin edilebilmesini sağlayarak geleceği görülebilir hale getirmektir (Fırlar, 1998:129).

Başarısızlık, yöneticilerin planlama faaliyetlerinin eksikliklerinden kaynaklandığı için yöneticiler, başarısızlığın nedenlerini görebilecekleri erken uyarı sistemlerini kullanmaları gerekmektedir. Çünkü yöneticiler, ancak erken uyarı sistemlerinin sonuçlarına göre planlama faaliyetlerini gerçekleştirerek işletmelerini risklere karşı koruyabilecektir (Büyükarıkan ve Büyükarıkan, 2018:21).

Ekonominin daraldığı dönemlerde ve yeni işletmeler de daha çok görülen finansal başarısızlık, aniden meydana gelmemektedir. Finansal başarısızlık, meydana gelirken finansal başarısızlığın belirtisi sayılabilecek çeşitli göstergeleri olmaktadır. Bu durumda işletme bilançosu da finansal başarısızlık öncesinde finansal başarısızlık ile ilgili erken uyarı sinyalleri verecektir. Dolayısıyla işletmelerin önceki bilançoları incelenerek gelecekteki başarıları ya da başarısızlıkları ile ilgili tahmin yürütülebilir (Güriş ve diğ., 2017:200).

II.3.2. Erken Uyarı Sinyallerinin Alınması

İşletmelerin olağanüstü nedenler ile başarısız olmaları çok nadir görülen bir durumdur. İşletmeler başarısızlığa uğramadan önce başarısızlık ile ilgili çeşitli sinyaller alırlar. Bu sinyaller işletmenin banka cari hesaplarından, satıcılar ile olan ilişkilerden ve işletme bilançosundan görülebilir. İşletmeler başarısızlığa uğramadan önce aldıkları erken uyarı sinyalleri doğrultusunda önlem alarak başarısızlık ihtimalini ortadan kaldırmaktadır. Uygulamada işletmelerin başarısız olabilme ihtimali ile ilgili uyarı niteliğindeki göstergeler ise şöyledir (Berk, 2005:520);

- Sürekli borçlanma isteği, kredi limitlerinin aşılması eğilimi,
- Kalıcı nitelikteki likidite sorunları, alacakları tahsil güçlüğü,
- Senet protestoları, karşılıksız çek düzenlenmesi,
- Satışlarda sezona bağlı olmayan dalgalanma ve gerilemeler,
- Müşteri şikayetleri, uyarılar, araya girmeler,
- Sözleşme ve ödeme sürelerine uymaması,
- Döviz üzerinden yüksek maliyetle veya TL üzerinden aşırı borçlanma,
- İhracat pazarının daralması, hammadde ve malzemede dışarıya bağımlılık,
- Finansal tabloların gecikmeli olarak düzenlenmesi ya da gerçeğe uygun düzenlenmemesi,
- Finansal kurumların isteklerinin sık sık değiştirilmesi,
- İşletme gelirlerine oranla ortakların ölçsüz yaşam biçimi.

II.3.3. Erken Uyarı Sistemlerinde Kullanılan Yöntemler

Finansal sıkıntı ve iflas maliyetlerini kapsayan finansal başarısızlık, yalnız işletme ya da sektörü ilgilendiren bir sorun olmayan tüm finansal sistemi ilgilendiren bir durumdur. Dolayısıyla işletmeler, birçok olumsuzluğa sebep olabilecek finansal başarısızlıklarının nedenlerini belirleyebilmek için çalışırlar. Bu çalışmalar ise finansal başarısızlığı öngörebilen modeller olarak karşımıza çıkar. Söz konusu modellerden de işletmelere erken uyarı mekanizması olarak fayda sağlamaları beklenir (Özçalık ve Aytekin, 2018:282). Finansal başarısızlığın öngörülebilmesinde öznel ve nesnel olmak üzere iki yöntem kullanılmaktadır (Yakut ve Elmas, 2013:263).

II.3.3.1. Öznel Modeller Yöntemi

Öznel modeller, bir ya da birkaç kişinin yorumlarına dayanarak değerlendirme yapılan uzmana dayalı modellerdir. Uzmana dayalı modeller, özel simgelerle karışık problemlere çözüm üreten bilgisayar programlarıdır. Gerçek ve kuralların oluşturduğu veriler ile uzmana ait akıl yürütmeden oluşan bu programlara, değişen çevre şartları doğrultusunda uzman müdahalesi gerekmektedir. Bu yönüyle de nesnel sürece dayanan

geleneksel bilgisayar programlarından farklı olan bu modeller, teknolojinin kısıtlı olduğu durumlarda işletmelerin ortakları ile yöneticilerine yol gösterebilmektedir. Ancak öznel değerlendirmelere dayalı bu modeller, karar alıcıların orta ve uzun vadeli geleceği görememelerine neden olmaktadır. Özetle, istatistiksel olarak kullanımı zor olan nicel verileri kullanılarak yarar sağlanabilen bu modellerin, tahmin gücünü artırabilmek için nesnel modeller ile desteklenmesi gerekmektedir (Ergin, 2009:66-68).

II.3.3.2. Nesnel Modeller Yöntemi

Nesnel modeller, istatistiksel veya matematiksel modellerden oluşmaktadır. 1960'larda uygulanmaya başlanmış bu modellerin, 1970'lerde yaşanan petrol krizleri ile önemi artmıştır (Yakut ve Elmas, 2013:263). Çünkü, meydana gelen petrol krizleri sonucunda işletmeler başarısız olarak iflas etmişlerdir. Yaşanan bu başarısızlık, finansal başarısızlığın önemini vurgulamıştır. Bu dönemle birlikte finansal başarısızlığın tahmini ile ilgili istatistiki modeller geliştirilmeye başlanarak önemli gelişmeler kaydedilmiştir (Bağcı ve Sağlam, 2020:151).

Geliştirilen bu modellerin tahmin yeteneğini, analizde kullanılacak olan nesnel verilerin finansal başarısızlığı yansıtabilme yetenekleri belirlemektedir. Finansal başarısızlığı nesnel olarak belirleyen bu modeller, finansal başarısızlığın tahmini için genel olarak kullanılan modellerdir (Özdemir, Choi ve Beyazıtı, 2012:28). Çünkü, söz konusu modelleri kullanan işletmelerin finansal istikrarında önemli değişiklikler gözlenmiş ve iflas etme ihtimallerinde azalış olduğu tespit edilmiştir (Çöllü, Akgün ve Eyduran, 2020:226).

Finansal anlamda sıkıntı içerisinde bulunan örgütlerin öngörülebilmesinde kullanılan bu modeller, tek değişkenli ve çok değişkenli olmak üzere iki yaklaşıma ayrılabilir (Canöz ve Öndoğan, 2015:119).

Tek değişkenli istatistiksel modeller, finansal oranları tek tek ele alarak performans ölçmeye çalışır (Çelik, 2010:131). Dolayısıyla elde edilen birçok sonuç ortaya çıkar. Ayrıca, bu yöntemde tek tek ele alınan finansal oranların performans üzerindeki önemi ve ağırlıkları

belirlenememektedir (Keçek ve Cinser, 2008:2). Tek değişkenli modeller için yapılmış ilk çalışmalar; Tamari (1966), Beaver (1967), (1968)' dir (Benli, 2006:54).

Bu alanda yapılan en önemli çalışmalardan olan Beaver (1966) çalışmasında 79 adet başarılı, 79 adet başarısız işletmeyi ele almıştır. 30 adet finansal oranı 6 gruba ayırmış ve her gruptan yalnızca birer oran seçmiştir. Başarılı olmayan işletmeleri belirlemek için 5 adet finansal oran bulmuştur. Bu oranlardan olan Nakit Akışı/Toplam Borç oranı, işletme başarısızlıklarını bir yıl önceden %87, iki yıl önceden %79, üç yıl önceden %77, dört ve beş yıl önceden ise %76, %78 olarak belirlediğini tespit etmiştir (Çelik, 2010:131).

Çok değişkenli istatistiksel modeller, farklı niteliklere sahip değişkenlerin eş zamanlı değerlendirilmesini sağlamaktadır (Çelik ve Kahyaoğlu, 2007:573). Dolayısıyla bu modeller, çok sayıda bağımsız değişkenin kullanıldığı modeldir. Bu alanda ilk çok değişkenli model çalışmasını Altman yapmıştır (Akgün, 2013:43,44).

Çok değişkenli modeller için yapılmış ilk çalışmalar; çoklu diskriminant modelinin kullanıldığı Altman (1968), Deakin (1972), Altman ve Loris (1976), Altman, Haldeman ve Narayanan (1977), Taffler ve Tisshaw (1977); Lojit modelinin kullanıldığı Ohlson (1980), Zavgren (1985), Hing ve Lau (1987); Probit modelinin kullanıldığı Zmijewski (1984); Çoklu regresyon modelinin kullanıldığı Meyer ve Pifer (1970) olarak sayılabilir (Benli, 2006:54).

Altman'ın kullandığı diskriminant analizi, çok değişkenli bir analiz türü olup önceden sınıflandırılmış en az iki grubun birbirinden ayrılan faktörlerini belirlemeye ve dışarıdan alınacak gözlemin hangi gruba dahil olabileceğini gösteren analiz türüdür (Erkekoğlu ve Bilgili, 2005:26).

Aşağıda gösterilen, matematiksel tekniklerin kullanıldığı diskriminant fonksiyonunda Z, diskriminant skorunu β , diskriminant katsayılarını ve X, bağımsız değişkenleri ifade etmektedir (Söylemez, 2018:66);

$$Z = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_m X_m$$

Altman (1968) yaptığı çalışmada, Beaver (1966) için yapılan eleştirileri dikkate almıştır (İslamoğlu ve Çankaya, 2018:114). Altman (1968) ilk çalışması olan bu çalışmada 33 başarılı, 33 başarısız olmak üzere 66 şirket üzerinde çalışılarak “Z” modeli olarak ifade edilen model elde edilmiştir. Bu model ile işletme başarısızlıkları bir yıl önceden %95, iki yıl önceden %72, üç yıl önceden %48, dört ve beş yıl önceden ise %29, %36 olarak belirlediğini tespit etmiştir (Çelik, 2010:131).

Altman çalışmasında 22 rasyoyu beş grupta sınıflandırmış ve en uygun 5 rasyo ile fonksiyonun değişkenlerini oluşturmuştur. Değişkenlerin diskriminant kat sayıları hesaplanmış ve değişkenlerden elde edilen toplam sonucu Z-Skor değeri olarak kabul edilmiştir. Belirlenen aralık göz önüne alınarak, Z-Skor değeri ile firmaların başarısı hakkında yorum yapılmıştır (Aksoy ve Göker, 2018:421). Z-Skor, finansal başarısızlığın tahmininde kullanılan en yaygın yöntem olduğu ifade edilmektedir (Kulalı, 2016:286). Çok değişkenli istatistik modeli kullanılarak yapılan finansal başarısızlık tahmin çalışmaları ile ilgili literatür taraması aşağıda yer almaktadır.

II.4. Literatür Taraması

Altman (1968), işletme başarısızlıklarının öngörülebilmesi için 33 adet başarılı ve 33 adet başarısız toplam 66 adet imalat işletmeleri ile 22 adet finansal oranların üzerinde çalışmıştır. Başarısız işletmeleri 1946-1965 yılları arasında iflas sürecine girmiş işletmelerden elde etmiştir. İşletmelerin finansal durumlarının tespit edilebilmesi için ele aldığı 22 adet finansal oranın içerisinde ise en uygun 5 adet finansal oranı belirlemiştir. Altman, yaptığı çalışma sonucunda işletmelerin Z-Skor değerlerini hesaplayarak işletme başarısızlıklarının öngörülebileceği çok değişkenli istatistiksel model elde etmiştir.

Poyraz ve Uçma (2006) tarafından yapılan çalışmanın amacı, turizm, tekstil, tarımsal ürünler-gıda ve ulaşım araçları sektörlerinin 1994 ve 2001 krizleri karşısında mali başarısızlıklarının ölçülmesi olup çalışmada Altman modeli kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre krizden dolayı finansal tablolar olumsuz etkilenirken sektörde yüksek iflas riski bulunmamaktadır.

Civan ve Dayı (2014) tarafından yapılan çalışmada, 2012 yılı sonlarında göreve başlayan Kamu Hastaneleri Birliği ile sağlık işletmeleri için 6 aylık dönemlerde karne hazırlanmıştır. Bu çalışmanın amacı, Zonguldak Kamu Hastaneleri Birliğine bağlı sağlık işletmelerinin 2008-2012 dönemlerine ait finansal başarısızlıkları ölçülerek 2013 yılında hazırlanacak karneye referans olmasıdır. Altman modeli sonuçlarına göre işletmelerin %31'inin başarısız, %69'unun ise başarılı olduğu saptanmıştır.

Yılmaz ve Yıldırım (2015) tarafından yapılan çalışmanın amacı, Altman modelinin tahmin kapasitesini test etmektir. Çalışmada 2001-2006 dönem BIST'te işlem gören 18 başarılı, 18 başarısız olmak üzere toplam 36 şirket ele alınmıştır. Ulaşılan neticelere göre çalışma; başarılı işletmeleri %89, başarısız işletmeleri ise %71 oranında doğru tahmin etmiştir.

Soba, Akyüz ve Uğurcan (2016) tarafından yapılan çalışmanın amacı, Borsa İstanbul'a kayıtlı şirketlerin başarılı, başarısız ve risk altında olanlar şeklinde test edilmesidir. Çalışmada 9 işletmenin 2011-2015 yıllarına ait finansal verileri ele alınarak Altman modeli ile test edilmiştir. Ulaşılan neticelere göre iflas riski en düşük şirketler BIMAS ve 2015 yılı hariç TKNSA olduğu tespit edilmiştir.

Kulalı (2016), Borsa İstanbul' da işlem görür iken iflasları açıklanan 19 adet şirkete ait 2000-2013 verileri ele alarak Altman modeli ile çalışmıştır. Elde edilen sonuçlara göre Altman modeli iflası bir yıl öncesinde %95, iki yıl öncesinde ise %90 oranında tahmin ettiği görülmüştür.

Elitaş, Doğan ve Kevser (2017) tarafından yapılan çalışmada mali sıkıntı ile sahiplik yapısı arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmada Borsa İstanbul Sınai Endeksin'de işlem gören 112 firmanın 2009-2015 verileri ele alınmıştır. Firmaların finansal başarılarının belirlenmesinde Altman modeli kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre sermaye yoğunlaşması, kurumsal yatırımcı sahipliği ve halka açıklık oranının finansal sıkıntı riski üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

Mammadli ve Helhel (2017) tarafından yapılan çalışmada Fortune 100 de listelenen turizm şirketleri için iflas tahmininde bulunulmuştur. Çalışmada, 2 otel ve 1 restoran şirketlerine ait 2013-2016 dönem finansal verileri ele alınarak Altman modeli kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre en yüksek puana sahip şirket The Cheesecake Factory, puanı orta derece olan şirket Hyatt iken, en kötü puana sahip şirket ise Marriot International'dır.

Mortaş (2019) tarafından yapılan çalışmanın amacı, BIST'te işlem gören inşaat firmalarının finansal başarılarının analiz edilerek, 2016 yılındaki finansal krizden sektörün nasıl etkilendiğini belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda çalışma örneklem kümesine ait firmaların 2016, 2017 ve 2018 yıllarına ait finansal verileri ele alınmıştır. Bu veriler Altman Z-Skor modeli kullanılarak analiz gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgulara göre analiz edilen firmaların yıllar itibari ile finansal başarılarının bozulduğu görülmüştür.

Bağcı ve Sağlam (2020), sağlık ve spor kuruluşlarında mali başarısızlığı tahmin edebilmek için 4 spor ve 2 sağlık işletmesi olmak üzere toplam 6 işletmeye ait 2014-2018 dönemi ele alınmıştır. Finansal başarısızlık Altman, Springate ve Fulmer olmak üzere üç model ile çalışılmıştır. Yapılan üç analiz sonuçlarına göre spor işletmelerinin finansal yapılarının kötü olduğu ve her an iflas riski ile karşı karşıya oldukları, sağlık işletmelerinin ise mali başarısızlık riski taşımadıkları elde edilmiştir.

Çavuş ve Başar (2020), BIST'de işlem gören imalat işletmelerinin, 2015, 2016 ve 2017 nakit akış oranları bağımsız değişken olarak ele alınarak Altman modeline göre 2018 yılı için işletmelerin başarılı olup olmadığı test edilmiştir. Yapılan çalışmada nakit akış oranlarının finansal başarısızlığı öngörmede etkili olduğu belirlenmiştir.

III. BÖLÜM

KRİZ SÜRECİNDE İŞLETMELERİN FİNANSAL BAŞARISIZLIĞININ ÖNGÖRÜLEBİLMESİ ÜZERİNE BIST SİGORTA ENDEKSİNDE BİR ARAŞTIRMA

Kriz sürecinin işletmelerde meydana getirdiği finansal başarısızlığı öngörebilmek amacıyla finans sektörü içerisinde yer alan ve oldukça önemli işlevlere sahip olan sigorta şirketleri üzerinde yapılan araştırma bu bölümde bulunmaktadır. Öncelikle araştırmanın kapsamından, araştırmada kullanılacak olan yöntemden ve verilerden bahsedilmiştir. Daha sonra Borsa İstanbul Sigorta Endeksinde faaliyet gösteren sigorta şirketleri üzerinde araştırma gerçekleştirilmiştir.

III.1. Araştırmanın Amacı Ve Önemi

Sigorta sistemi, belli bir primin ödenmesi karşılığında hasar/zarar sonrası yeniden yatırım için finansman maliyetini sigortalıdan, sigorta şirketine transfer etmesidir. Böylece diğer işletmelerden farklı olarak meydana gelebilecek birçok riskin oluşturabileceği yarayı sarmaya çalışır. Dolayısıyla riski transfer etme ve fon oluşturma gibi sosyo-ekonomik açıdan önemli ve diğer işletmelerden farklı birçok işleve sahip olan sigorta şirketlerinin, finansal başarısızlığı sonucunda gerçek ve tüzel olmak üzere birçok kişi olumsuz şekilde etkilenebilecektir.

Çalışmanın amacı, 11 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü tarafından küresel salgın hastalık olarak kabul edilen ve toplumları başta sağlık olmak üzere birçok konuda tehdit eden Covid-19'un etkilediği Türk sigorta sektörü için erken uyarı sistemi ile finansal başarısızlığın öngörülebilmesini sağlamaktır. Çalışmada sigorta sektörü elementer branş, hayat branşı ve emeklilik sistemi açısından ele alınmıştır. Bu bağlamda finansal durumu kötü olan sigorta şirketlerinin uyarılması sağlanarak önlem almaları konusunda teşvik edilebileceği için çalışma önem arz etmektedir.

III.2. Araştırmanın Kapsamı

Türk sigorta sektöründe Covid-19 pandemisi sebebi ile meydana gelen değişikliğin belirlenebilmesi için çalışmada, çalışmanın örneklemini olan şirketlerin pandemi öncesi dönemi ile pandemi dönemi karşılaştırılmıştır. Bu durumda, çalışmada pandemi öncesi olan 2019 ve pandemi dönemi olan 2020 yılları ele alınmıştır.

Çalışmanın Türk sigorta sektörü olarak nitelendirilen evreninin Türkiye Sigorta Birliği verilerine göre; 2019-2020 yılları için durumu ise şöyledir. 2019 yılında 39 hayat dışı, 17 emeklilik, 5 hayat ve 3 reasürans şirketleri olmak üzere toplam 64 sigorta şirketinden oluşmaktadır. 2019 yılında hayat dışı şirketler listesinde yer alan Güneş Sigorta A.Ş., Halk Sigorta A.Ş. ve Ziraat Sigorta A.Ş. Türkiye Sigorta A.Ş. adı altında birleşmiş, hayat ve emeklilik şirketleri listesinde yer alan Halk Hayat ve Emeklilik A.Ş., Ziraat Hayat ve Emeklilik A.Ş. ve Vakıf Hayat ve Emeklilik A.Ş.' de Türkiye Hayat ve Emeklilik A.Ş. adı altında birleşmiştir. Aynı zamanda hayat dışı sigorta branşında faaliyete geçen biri katılım olmak üzere toplam üç şirket, hayat sigorta branşında faaliyete geçen bir adet katılım hayat şirketi ile 2020 yılındaki evrenin durumu şu şekle dönüşmüştür. 2020 yılı Türk sigorta sektörü; 39 hayat dışı, 15 emeklilik, 6 hayat ve 3 reasürans şirketleri olmak üzere toplam 63 sigorta şirketinden oluşmaktadır. Ayrıca, 2019-2020 yıllarında AvivaSA Emeklilik ve Hayat A.Ş. olan sigorta şirketinin Belçika sigorta şirketlerinden olan Ageas ile kurduğu ortaklık neticesinde 1 Temmuz 2021 tarihinde ismi değişerek AgeSA Hayat ve Emeklilik A.Ş. olmuştur.

BİST'te işlem gören işletmelerin finansal verilerine ulaşmak daha kolaydır ve verilerin doğruluğu kesindir. Bu bağlamda çalışmanın Türk sigorta sektörü olan evrenini temsil edecek örneklemini BİST'te işlem gören 6 sigorta şirketi oluşturmaktadır. Borsa İstanbul Sigorta Endeksinde faaliyette bulunan bu işletmeler aşağıdaki Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Analize Tabi İşletmeler ve Kısaltmaları

KOD	İŞLETME ADI
AGESA	AGESA HAYAT VE EMEKLİLİK A.Ş.
AKGRT	AKSİGORTA A.Ş.
ANSGR	ANADOLU ANONİM TÜRK SİGORTA ŞİRKETİ
ANHYT	ANADOLU HAYAT EMEKLİLİK A.Ş.
RAYSG	RAY SİGORTA A.Ş.
TURSG	TÜRKİYE SİGORTA A.Ş.

III.3. Araştırmanın Yöntemi

Çalışma için yapılan literatür araştırması sonucunda elde edilen sonuçlara göre, işletme başarısızlıklarının öngörülebilmesinde yüksek başarı oranına sahip olan Altman modelinin kullanılmasının uygun olacağı kanaatine varılmıştır.

Altman (1968), işletme başarısızlıklarının öngörülebilmesi için 33 adet başarılı ve 33 adet başarısız toplam 66 adet imalat işletmeleri ile 22 adet finansal oranların üzerinde çalışmıştır. Başarısız işletmeleri 1946-1965 yılları arasında iflas sürecine girmiş işletmelerden elde etmiştir. İşletmelerin finansal durumlarının tespit edilebilmesi için ele aldığı 22 adet finansal oranın içerisinde en iyi 5 adet finansal oranı belirlemiştir. Bunlar;

$X_1 = \text{Çalışma Sermayesi} / \text{Toplam Aktif}$

$X_2 = \text{Dağıtılmamış Karlar} / \text{Toplam Aktif}$

$X_3 = \text{Faiz ve Vergiden Önceki Kar} / \text{Toplam Aktif}$

$X_4 = \text{İşletmenin Piyasa Değeri} / \text{Toplam Borç}$

$X_5 = \text{Satışlar} / \text{Toplam Aktifler}$

Altman, yaptığı çalışma sonucunda işletmelerin Z-Skor değerlerini hesaplayarak işletme başarısızlıklarının öngörülebileceği çok değişkenli istatistiksel modeli elde etmiştir. Bu model

$$Z = 0.12X_1 + 0.14X_2 + 0.33X_3 + 0.06X_4 + 0.999X_5$$

şeklinde ifade edilmektedir.

Elde etmiş olduğu model ile ulaşılan Z-Skor değeri ile ilgili şu sonuçlara varmıştır. Z-Skor değeri 2.99'dan büyük işletmelerin başarılı işletmeler içerisinde, 1.81'den küçük işletmelerin başarısız işletmeler içerisinde yer aldığını bu iki değer arasında kalanların ise ne başarılı işletmelerin ne de başarısız işletmelerin grubuna dahil olmadığını yani gri bölgede kaldığını belirlemiştir.

Altman'ın imalat işletmeleri üzerinde geliştirdiği modeli İşseveroğlu ve Gücenmez (2007) çalışmasında sigorta şirketleri üzerinde uygulanabilecek şekle dönüştürmüştür. Bu durumda bu çalışma, sigorta şirketlerinin finansal başarısızlığının öngörülebilmesini sağlayarak erken uyarı oluşturabilmek için İşseveroğlu ve Gücenmez (2007) çalışmasında geliştirilmiş çok değişkenli iki yöntemden biri olan diskriminant modelini dikkate almıştır. Çünkü, geliştirilen modellerin mevcut durumu destekleyecek kadar güçlü olduğu tespit edilmiştir.

Ele alınan çalışmada geliştirilmiş yöntemlerden biri olan çoklu regresyon modelinin finansal başarısızlığı tahmin etme gücü, bir yıl önceden %93, iki yıl önceden %89 ve üç yıl önceden %87'dir. Diğer yöntem olan çoklu diskriminant modelinin finansal başarısızlığı tahmin etme gücü ise bir yıl önceden %98, iki yıl önceden %91 ve üç yıl önceden %84'tür.

İşseveroğlu ve Gücenmez (2007), sigorta şirketlerinin finansal başarısızlığını önceden tahmin edebilmek amacıyla geliştirdikleri çok değişkenli modeller için 45 sigorta şirketi ve 17 bağımsız değişken üzerinde çalışmıştır. 17 bağımsız değişken üzerinde yapılan çalışmalar sonucunda en iyi iş birliği yapabilecek 5 değişken (X_4 , X_9 , X_{11} , X_{12} , X_{15}) belirlenerek model oluşturulmuştur. Çalışmada kullanılan çoklu regresyon ve çoklu diskriminant analizlerinin ikisinde de değişkenler aynı çıkmıştır. Bu durum işletmelerin finansal durumunun öngörülmesinde değişkenlerin ne kadar doğru ve ne kadar güçlü olduğunu göstermektedir.

Çalışmada elde edilmiş değişkenler;

X₄: Sermaye Yeterlilik Oranı = Özsermaye / Toplam Yükümlülük

X₉: Bilanço Karı / Özsermaye

X₁₁: Bilanço Karı / Toplam Varlıklar

X₁₂: Teknik Kar / Primler

X₁₅: Teknik Kar / Toplam Varlıklar

Çalışmada elde edilmiş sonuçların sağlamlasının yapılabilmesi için hem regresyon hem de diskriminant modeli geliştirilmiştir. Elde edilmiş modellerden biri olan çoklu regresyon modeli;

$$Y = 0.308 + 2.23 * X_{15} + 0.252 * X_4 + 0.689 * X_9 - 1.770 * X_{11} - 0.03446 * X_{12}$$

şeklindedir.

Çalışma neticesinde geliştirilmiş modellerden bir diğeri ve bu çalışmada kullanılan model olan çoklu diskriminant modeli;

$$Y = -2,213 + 1,382 * X_4 + 3,780 * X_9 - 9,707 * X_{11} - 0,189 * X_{12} + 12,267 * X_{15}$$

şeklindedir.

Bu çalışmada Altman Z-Skor modeli ile uyumlu olabilmesi için İşseveroğlu ve Gücenmez (2007) çalışmasında elde edilen diskriminant modelinin skorunu gösteren “Y” simgesi “Z” olarak belirtilmiştir. Aynı zamanda söz konusu çalışmadaki değişkenler; X₄ değişkeni yani Sermaye Yeterlilik oranı X₁ olarak, X₉ değişkeni yani Bilanço Karı/Özsermaye oranı X₂ olarak, X₁₁ değişkeni yani Bilanço Karı/Toplam Varlıklar oranı X₃ olarak, X₁₂ değişkeni yani Teknik Kar/ Primler oranı X₄ olarak, X₁₅ değişkeni yani Teknik Kar/Toplam Varlıklar oranı X₅ olarak gösterilmiştir. Buna göre yukarıdaki değişkenler ile model; yapılan bu çalışmada aşağıdaki gibi oluşturulmuş ve uygulamada kullanılmıştır;

X_1 : Sermaye Yeterlilik Oranı = Özsermaye / Toplam Yükümlülük

X_2 : Bilanço Karı / Özsermaye

X_3 : Bilanço Karı / Toplam Varlıklar

X_4 : Teknik Kar / Primler

X_5 : Teknik Kar / Toplam Varlıklar

$$Z = -2,213 + 1,382 * X_1 + 3,780 * X_2 - 9,707 * X_3 - 0,189 * X_4 + 12,267 * X_5$$

III.4. Araştırmanın Veri Kaynakları Ve Verileri

Araştırma için gerekli olan veriler Kamu Aydınlatma Platformunun internet sayfasından sağlanmıştır. Kamu Aydınlatma Platformunun, araştırma konusu şirketlerin yayınladığı 2019-2020 yıllarına ait finansal tablolar ise araştırmanın veri setini oluşturmuştur. Söz konusu finansal tablolardan elde edilen finansal veriler ile 2019 yılına ait Z-Skor değerinin hesaplanmasını gerçekleştirmek için gerekli olan veri seti aşağıdaki Tablo 2’ de gösterilmiştir.

Tablo 2: Örneklem Ait 2019 Yılı Verileri

İşletmeler	Özsermaye	Toplam Yükümlülük	Bilanço Karı	Toplam Varlık	Teknik Kar	Toplam Prim
AGESA	519.762.986	25.181.511.584	214.662.122	25.701.274.570	14.531.111	177.426.074
AKGRT	898.669.016	3.709.204.241	366.358.436	4.607.873.257	131.821.538	1.058.222.422
ANSGR	2.155.296.451	7.611.931.738	403.062.372	9.767.228.189	171.640.632	1.608.664.625
ANHYT	1.273.672.530	25.861.105.228	357.534.825	27.134.777.758	42.464.181	181.670.847
RAYSG	262.154.106	1.013.876.645	50.083.088	1.276.030.751	16.908.794	282.711.973
TURSG	1.290.141.077	2.373.101.283	123.559.154	3.663.242.360	-21.345.794	439.321.513

Tablo 2’de gösterilen veriler doğrultusunda, daha önce ifade edilen Altman Z-Skor modeli için belirlenmiş olan bağımsız değişkenlerin 2019 yılı için değerleri hesaplanarak, aşağıdaki Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3: Örneklemeye Ait 2019 Yılı Verileri İle Elde Edilmiş Değişkenlerin Değerleri

İşletme r	Sermaye Yeterlilik Oranı	Bilanço Kârı/Özsermaye	Bilanço Kârı/Toplam Varlıklar	Teknik Kâr/Primler	Teknik Kar/Toplam Varlıklar
	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄	X ₅
AGESA	0,020641	0,413000	0,008352	0,081900	0,000565
AKGRT	0,242281	0,407668	0,079507	0,124569	0,028608
ANSGR	0,283147	0,187010	0,041267	0,106698	0,017573
ANHYT	0,049251	0,280712	0,013176	0,233742	0,001565
RAYSG	0,258566	0,191044	0,039249	0,059809	0,013251
TURSG	0,543652	0,095772	0,033729	-0,048588	-0,005827

Daha önce bahsedilmiş olan söz konusu finansal tablolardan elde edilen finansal veriler doğrultusunda 2020 yılına ait Z-Skor değerinin hesaplanmasını gerçekleştirmek için gerekli olan veri seti aşağıdaki Tablo 4’de gösterilmiştir.

Tablo 4: Örneklemeye Ait 2020 Yılı Verileri

İşletmeler	Özsermaye	Toplam Yükümlülük	Bilanço Karı	Toplam Varlık	Teknik Kar	Toplam Prim
AGESA	689.047.270	33.480.223.885	294.948.728	34.169.271.155	19.106.694	327.941.396
AKGRT	1.122.971.827	4.497.226.930	432.342.886	5.620.198.757	148.576.896	1.233.591.381
ANSGR	2.385.996.930	9.265.499.472	510.025.565	11.651.496.402	223.002.033	1.949.780.291
ANHYT	1.601.893.365	34.485.859.238	526.939.264	36.087.752.603	107.432.379	510.179.792
RAYSG	337.902.706	1.452.211.058	58.923.677	1.790.113.764	31.894.783	378.295.775
TURSG	3.467.939.378	7.287.988.296	1.161.457.615	10.755.927.674	348.233.543	2.344.739.525

Tablo 4’te gösterilen veriler doğrultusunda, daha önce ifade edilen Altman Z-Skor modeli için belirlenmiş olan bağımsız değişkenlerin 2020 yılı için değerleri hesaplanmıştır. Bu hesaplar ise aşağıdaki Tablo 5’de gösterilmiştir.

Tablo 5: Örnekleme Ait 2020 Yılı Verileri İle Elde Edilmiş Değişkenlerin Değerleri

İşletmeler	Sermaye Yeterlilik Oranı	Bilanço Kârı/Özsermaye	Bilanço Kârı/Toplam Varlıklar	Teknik Kâr/Primler	Teknik Kar/Toplam Varlıklar
	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄	X ₅
AGESA	0,020581	0,428053	0,008632	0,058263	0,000559
AKGRT	0,249703	0,384999	0,076927	0,120442	0,026436
ANSGR	0,257514	0,213757	0,043773	0,114373	0,019139
ANHYT	0,046451	0,328948	0,014602	0,210577	0,002977
RAYSG	0,232681	0,174381	0,032916	0,084312	0,017817
TURSG	0,475843	0,334913	0,107983	0,148517	0,032376

Bu çalışmada İşseveroğlu ve Gücenmez (2007) çalışmasında belirlenmiş olan Sermaye Yeterlilik oranı X₁ olarak, Bilanço Karı/Özsermaye oranı X₂ olarak, Bilanço Karı/Toplam Varlıklar oranı X₃ olarak, Teknik Kar/Primler oranı X₄ olarak, Teknik Kar/Toplam Varlıklar oranı X₅ olarak gösterilmektedir.

X₁: Sermaye Yeterlilik Oranı= Özsermaye / Toplam Yükümlülük

X₂: Bilanço Karı / Özsermaye

X₃: Bilanço Karı / Toplam Varlıklar

X₄: Teknik Kar / Primler

X₅: Teknik Kar / Toplam Varlıklar

Çalışmada kullanılan model ise;

$Z = -2,213 + 1,382 * X_1 + 3,780 * X_2 - 9,707 * X_3 - 0,189 * X_4 + 12,267 * X_5$ şeklindedir.

III.5. Araştırmanın Bulguları

Altman Z-Skor hesaplamaları için gerekli olan bağımsız değişkenlerin değerleri ile araştırma konusu sigorta şirketlerinin 2019-2020 dönemlerine ait Z-Skor değerleri aşağıdaki Tablo 6 ve Tablo 7’de gösterilmiştir. Aynı zamanda nasıl hesaplandığı da yine aynı tablolarda belirtilmiştir. Ayrıca bu çalışmanın ele aldığı diskriminant modelinde skor değerini gösteren “Y” simgesi bu çalışmada “Z” simgesi ile gösterilmiştir.

Tablo 6: Örneklemeye Ait 2019 Yılı Verileri İle Elde Edilmiş Z-Skor Değerleri

İşletmeler	$1,382 \cdot X_1$	$3,780 \cdot X_2$	$9,707 \cdot X_3$	$0,189 \cdot X_4$	$12,267 \cdot X_5$	$Z = -2,213 + 1,382 \cdot X_1 + 3,780 \cdot X_2 - 9,707 \cdot X_3 - 0,189 \cdot X_4 + 12,267 \cdot X_5$
AGESA	0,028525	1,56114	0,081075	0,015479	0,006936	-0,713
AKGRT	0,334832	1,540984	0,771775	0,023544	0,350933	-0,782
ANSGR	0,391309	0,706898	0,400577	0,020166	0,215569	-1,320
ANHYT	0,068064	1,06109	0,127902	0,044177	0,019197	-1,237
RAYSG	0,357338	0,722148	0,380991	0,011304	0,162551	-1,363
TURSG	0,751327	0,362017	0,327412	-0,009183	-0,071480	-1,490

Tablo 6’da 2019 yılı için değerleri hesaplanmış olan değişkenlerin, kullanılan model doğrultusunda almaları gerekli olan katsayıları neticesinde elde edilmiş sonuçları verilmiştir. Aynı zamanda tablonun son sütununda yine kullanılan model doğrultusunda hesaplanan Z-Skor değerinin formülü verilerek şirketlere ait olan sonuçlar gösterilmiştir.

Tablo 7: Örneklemeye Ait 2020 Yılı Verileri İle Elde Edilmiş Z-Skor Değerleri

İşletmeler	$1,382 \cdot X_1$	$3,780 \cdot X_2$	$9,707 \cdot X_3$	$0,189 \cdot X_4$	$12,267 \cdot X_5$	$Z = -2,213 + 1,382 \cdot X_1 + 3,780 \cdot X_2 - 9,707 \cdot X_3 - 0,189 \cdot X_4 + 12,267 \cdot X_5$
AGESA	0,028443	1,61804	0,083791	0,011012	0,006859	-0,655
AKGRT	0,34509	1,455296	0,746727	0,022764	0,324293	-0,858
ANSGR	0,355885	0,808005	0,424908	0,021616	0,234782	-1,261
ANHYT	0,064195	1,243423	0,141738	0,039799	0,036519	-1,050
RAYSG	0,321566	0,659159	0,319517	0,015935	0,218563	-1,349
TURSG	0,657615	1,265971	1,048191	0,028070	0,397156	-0,969

Tablo 7’de 2020 yılı için değerleri hesaplanmış olan değişkenlerin, kullanılan model doğrultusunda almaları gerekli olan katsayıları neticesinde elde edilmiş sonuçları verilmiştir. Aynı zamanda tablonun son sütununda yine kullanılan model doğrultusunda hesaplanan Z-Skor değerinin formülü verilerek şirketlere ait olan sonuçlar gösterilmiştir.

Kamu Aydınlatma Platformu aracılığı ile ulaşılan finansal tablo verileri doğrultusunda hesaplanan söz konusu sigorta şirketlerine ait Z-Skor değerleri ile ilgili sonuçlar Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8’de gösterilen sonuçlara; İşseveroğlu ve Gücenne (2007) çalışmasında elde edilmiş diskriminant modeli için bulunan şu değerler göz önüne alınarak ulaşılmıştır: Çalışmada elde edilen sonuçlara göre başarılı işletmelerin diskriminant skoru ortalaması 1,281, başarısız işletmelerin diskriminant skoru ortalaması ise -3,154 olmuştur. Bu değerlerin ortalaması olan -1,873 değerinde kritik değer olarak tespit edilmiştir. Söz konusu bu kritik değerın şirketlerin hesap edilmiş Z değerinden küçük olması durumunda şirketlerin bir yıl sonra başarı sağlayabileceği büyük olması durumunda ise sağlayamayacağı öngörülmüştür. Bu durumda belirlenen Z değeri aralıkları ve aralıklara göre işletmelerin durumu;

Başarılı İşletmeler: $Z > 1,281$
Gri Bölgede Yer Alan İşletmeler: $1,281 > Z > -3,154$
Başarısız İşletmeler: $Z < -3,154$
 şeklinde ifade edilmiştir.

Tablo 8: Örnekleme Ait 2019-2020 Yıllarına Ait Z-Skor Sonuçları

İşletmeler	Yıllar	Z-Skor	Z-Skor Değerindeki Değişim (%)	Sonuç
AGESA	2019	-0,713	8,20	GRİ BÖLGEDE
	2020	-0,654		GRİ BÖLGEDE
AKGRT	2019	-0,782	-9,76	GRİ BÖLGEDE
	2020	-0,858		GRİ BÖLGEDE
ANSGR	2019	-1,320	4,48	GRİ BÖLGEDE
	2020	-1,261		GRİ BÖLGEDE
ANHYT	2019	-1,237	15,07	GRİ BÖLGEDE
	2020	-1,050		GRİ BÖLGEDE
RAYSG	2019	-1,363	1,03	GRİ BÖLGEDE
	2020	-1,349		GRİ BÖLGEDE
TURSG	2019	-1,489	34,97	GRİ BÖLGEDE
	2020	-0,969		GRİ BÖLGEDE

Tablo 8’ de gösterilen Z-Skor değerlerine göre 2019 yılında -1,873 kritik değere en yakın olan şirketin TURSG olduğu, 2020 yılında ise RAYSG olduğu, bunların dışındaki şirketlerin ise söz konusu dönemlerde başarı kriterine daha yakın oldukları görülmektedir.

Aynı zamanda pandemi dönemi olan 2020 yılında Z-Skor değerini; %35 oranında en çok artıran şirkette TURSG olduğu, %9,8 oranında düşüren tek şirketin ise AKGRT olduğu görülmektedir.

Tablo 8’de görüldüğü gibi örneklem kümesinin 2019-2020 yıllarına ait tüm Z değerleri gri bölgede kalmıştır. Aynı zamanda kritik değer olan -1,873’den de 2020 yılına ait tüm Z değerleri büyük durumdadır. Bu durumda çalışmanın örneklemine ait tüm şirketlerin bir yıl sonra finansal başarıya sahip olabileceklerinin söylenmesi mümkün olmaktadır.

Altman Z-Skor yöntemi ile elde edilmiş sonucun test edilebilmesi için çalışmada bağımsız değişkenler arasında Eşleştirilmiş Örneklem Testi yapılmıştır. Bu test ile çalışmanın uygulama dönemi olan 2019-2020 yıllarına ait bağımsız değişken değerlerinin anlamlı derecede birbirinden farklı olup olmadığı test edilmiştir. Yapılan Eşleştirilmiş Örneklem Testi’nde her bir bağımsız değişken için tüm örneklem şirketlerinin genel ortalamaları karşılaştırılmıştır. Söz konusu test ile ilgili istatistik Tablo 9’da, sonuç ise Tablo 10’da gösterilmiştir.

Tablo 9: Eşleştirilmiş Örneklem Testi İstatistiği

		Ortalama	Standart Sapma
2019	Sermaye Yeterlilik Oranı	0,232923	0,189008
2020	Sermaye Yeterlilik Oranı	0,213796	0,165869
2019	Bilanço Karı / Özsermaye	0,262534	0,128576
2020	Bilanço Karı / Özsermaye	0,310842	0,098175
2019	Bilanço Karı / Toplam Varlık	0,03588	0,025383
2020	Bilanço Karı / Toplam Varlık	0,047472	0,038324
2019	Teknik Kar / Primler	0,093022	0,09194
2020	Teknik Kar / Primler	0,122747	0,053083
2019	Teknik Kar / Toplam Varlık	0,009289	0,01282
2020	Teknik Kar / Toplam Varlık	0,016551	0,012621

Tablo 9’da yer alan bulgulara göre, değerler arasında farklılıklar bulunduğu görülmüştür. Söz konusu farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için t testi yapılmıştır. Yapılan istatistiksel analizler sonucunda elde edilen bulgular Tablo 10’ da yer almaktadır.

Tablo 10: Eşleştirilmiş Örneklem Testi Sonuçları

		Paired Differences		T	Serbestlik Derecesi (df)	P
		Ortalamalar Arası Fark	Standart Sapma			
2019-2020	Sermaye Yeterlilik Oranı – Sermaye Yeterlilik Oranı	0,019127	0,027542	1,701	5	0,15
2019-2020	Bilanço Karı / Özsermaye – Bilanço Karı / Özsermaye	-0,048307	0,097208	-1,217	5	0,278
2019-2020	Bilanço Karı / Toplam Varlık – Bilanço Karı / Toplam Varlık	-0,011592	0,030863	-0,92	5	0,4
2019-2020	Teknik Kar / Primler – Teknik Kar / Primler	-0,029726	0,084048	-0,866	5	0,426
2019-2020	Teknik Kar / Toplam Varlık – Teknik Kar / Toplam Varlık	-0,007262	0,015317	-1,161	5	0,298

Eşleştirilmiş örneklem testinin “değişkenler arasında fark yoktur” hipotezi, “P” değerinin 0.05 değerinden küçük olması durumunda red edilirken büyük olması durumunda kabul edilmektedir (Coşkun ve diğ., 2017:191-206). Bu bağlamda yapılan t testi sonucuna göre oranların tamamında 2019-2020 yılları için ortaya çıkan değerler arasında anlamlı farklılıklar olmadığı tespit edilmiştir. Bu durumda Altman Z-Skor analizinin doğru sinyal verdiği söylenebilir. Çünkü Altman Z-Skor sonuçlarına göre pandemi döneminde örnekleme ait şirketlerin birçoğunun Z-Skor değerinin yükseldiği görülmüştür.

Altman Z-Skor sonuçlarına göre pandemi döneminde sigorta sektöründe başarısız olan şirket olmamıştır. Ancak, Z-Skor değeri düşen bir şirket bulunmaktadır. AKGRT olan bu şirketin Z-Skor değeri %9,8 oranında düşmesine rağmen şirket başarısız olmamıştır. Altman Z-Skor sonuçlarına göre başarısız olan şirket olmadığı ve t testi ile de dönemler (yıllar) arasında anlamlı farklar olmadığı tespit edildiği için pandemiden dolayı meydana gelen kriz ortamının sigorta sektörünü olumsuz etkilemediği söylenebilir.

Pandeminin Türk sigorta sektörünü nasıl etkilediğini ayrıntılı olarak inceleyebilmek için Türkiye Sigorta Birliği verileri doğrultusunda Tablo 11, Tablo 12 ve Tablo 13 hazırlanmıştır. Sektörün incelenmesi, sektörün genel ve branş bazındaki verileri ile çalışmanın örnekleme olan şirketler üzerinden yapılmıştır. Aynı zamanda Emeklilik Gözetim Merkezi'nden elde edilen verilere de ayrıca değinilmiştir.

Sektörün pandemi dönemindeki genel durumu ile ilgili yorum yapabilmek için Türk Sigorta Birliği'nin yayımladığı istatistiksel veriler doğrultusunda hazırlanan Tablo 11'de sektörün brüt prim üretimi, poliçe ve sigortalı adetleri, sigortalılara verilen teminat ve brüt tazminat tutarları, brüt teknik kâr ve brüt hasar prim oranlarına yer verilmiştir.

Tablo 11: Sigorta Sektörünün 2019-2020 Yıllarına Ait Genel Verileri

	2019			2020		
	Hayat Dışı	Hayat	Toplam	Hayat Dışı	Hayat	Toplam
Brüt Prim	57.895.951.833	11.358.900.328	69.254.852.161	68.152.477.992	14.431.321.814	82.583.799.806
Poliçe Adeti	69.275.417	4.449.527	73.724.944	65.447.453	5.172.215	70.619.668
Sigortalı Adeti	26.431.532	26.002.230	52.433.762	21.659.356	25.015.749	46.675.106
Verilen Teminat	129.690.448	37.087.758	166.783.677	132.532.926	34.303.530	166.836.871
Ödenen Brüt Tazminat	-28.894.182.054	-3.493.481.767	-32.387.663.821	-28.851.107.860	-4.173.306.470	-33.024.414.330
Brüt Teknik Kar Oranı	% 8,70	% 19,80	11,20%	11,80%	17,80%	13,60%
Brüt Hasar Prim Oranı	70,20%	33,00%	63,60%	66,00%	32,40%	59,50%

* Tablodaki veriler Türkiye Sigorta Birliğinin internet sayfasındaki istatistiksel verilerden elde edilerek tarafımızca düzenlenmiştir.

Sektör, 2020 yılında 82,6 milyar TL prim üretimi gerçekleştirerek 2019 yılına göre %19,3 oranında büyüme sağlamıştır. Aynı zamanda sigorta şirketlerince 70,6 milyon adet poliçe tanzim edilerek 166,8 trilyon TL teminat verilmiştir. 2020 yılının GSYH'sının 5,0 trilyon TL olduğu göz önüne alındığında sektörün, GSYH tutarının %1,63'ü oranında prim ürettiği ve 33 katı tutarında da teminat verdiği görülmektedir.

Pandemi döneminde sektör, sigortalı adetlerinde %18,05 oranında hayat dışı branşlarda, %3,8 oranında hayat branşında düşüş yaşamıştır. Bu dönemde poliçe adetleri hayat dışı branşlarda düşerken hayat branşında ise artan sektörün prim üretiminde, teminat tutarlarında ve ödenen tazminatlarda ise artış yaşadığı görülmektedir. Aynı zamanda hayat dışı branşlarda brüt teknik kârın arttığı hayat branşında ise azaldığı görülmektedir.

Emeklilik Gözetim Merkezi aracılığıyla ulaşılan bireysel emeklilik ve otomatik katılım sistemleri ile ilgili veriler ise şöyledir: Bireysel emeklilik sisteminin 2020 yılı fon tutarı ise 2019'a göre %32,9 oranında büyüyerek 158,3 milyar TL'ye ulaşarak GSYH'nın %3,1 düzeyine gelmiştir. Katılımcı sayısı %6,8 oranında artarak 2020 yılında 108,732 milyar adete ulaşmıştır. Devlet katkısı da %23,2 oranında artarak 2020 yılında 21,253 milyar TL olmuştur.

İşverenlerin çalışanlarını dahil etmek zorunda olduğu otomatik katılım sisteminde 2019 yılı itibari ile sistemdeki çalışan sayısı 5,4 milyon kişiye iken 2020 yılında 5,8 milyon kişiye yükselmiştir. Sözleşme/sertifika sayısı 2019 yılında 6,4 milyon adetken 2020 yılında 9,8 milyon adede yükselmiştir. Fon tutarı ise 2019 yılında 8,2 milyar TL iken 2020 yılında 12,7 milyar TL olmuştur.

Yine Türkiye Sigorta Birliği verileri doğrultusunda 2020 yılında sektörde faaliyet gösteren sigorta şirketlerinin merkez ve bölgelerinde istihdam edilen personel sayısının da önceki yıla göre %1,4 oranında artarak 14.428 kişiye ulaşması ile şirketlerin büyümeye devam ettikleri görülmüştür.

Türkiye Sigorta Birliğinin istatistiksel verilerinden 2020 hayat dışı branşlarının genel prim üretimindeki oranlarına bakıldığında zaman %10' un üzerinde paya sahip olan dört branş olduğu görülmektedir. Bir önceki yılda da aynı olan bu branşlar; %30,06 orana sahip olan kara araçları sorumluluk branşı, %15,76 orana sahip olan kara araçları branşı, %14,82 orana sahip olan hastalık/sağlık branşı, %15,53 orana sahip olan yangın/doğal afet branşı'dır. Sektörün branş bazında incelenebilmesi için bu dört branşın da içerisinde bulunduğu tüm branşlara ilişkin veriler doğrultusunda Tablo 12 hazırlanmıştır.

Tablo 12: Sigorta Sektörünün 2019-2020 Yıllarına Ait Branş Bazındaki Verileri

	2019			2020		
	Teknik Gelir	Teknik Gider	Teknik Kar/Zarar	Teknik Gelir	Teknik Gider	Teknik Kar/Zarar
Kaza	2.247.035.713	-1.015.357.606	1.231.678.107	2.387.059.997	-1.116.818.349	1.270.241.648
Hastalık-Sağlık	7.951.334.332	-6.923.004.120	1.028.330.212	9.877.783.879	-7.863.458.687	2.014.325.192
Kara Araçları	10.142.302.086	-8.275.776.890	1.866.525.196	11.540.565.292	-9.244.522.882	2.296.042.410
Raylı Araçlar	20.362	-15.168	5.194	35.113	-535.188	-500.076
Hava Araçları	21.752.197	-34.743.318	-12.991.121	38.980.008	-32.835.039	6.144.969
Su Araçları	156.249.680	-178.437.376	-22.187.696	276.385.402	-245.568.552	30.816.850
Nakliyat	604.938.754	-304.475.222	300.463.532	707.912.427	-377.220.321	330.692.106
Yangın ve Doğal Afetler	3.574.708.483	-2.739.535.641	835.172.842	4.244.349.209	-3.252.443.690	991.905.519
Genel Zararlar	1.995.696.130	-1.472.610.353	523.085.777	2.311.320.393	-1.984.308.214	327.012.179
Kara Araçları Sorumluluk	13.348.639.818	-14.101.161.621	-752.521.802	16.057.482.483	-15.015.403.562	1.042.078.921
Hava Araçları Sorumluluk	11.928.975	-9.091.716	2.837.259	17.443.156	-12.405.774	5.037.382
Su Araçları Sorumluluk	14.115.123	-7.029.181	7.085.942	28.189.056	-13.738.124	14.450.932
Genel Sorumluluk	906.171.353	-1.165.661.304	-259.489.951	914.847.024	-1.379.390.671	-464.543.648
Kredi	110.080.762	-98.390.398	11.690.364	128.773.926	-135.509.595	-6.735.669
Kefalet	40.041.662	-24.758.576	15.283.086	60.933.999	-42.969.847	17.964.152
Finansal Kayıp	224.583.688	-140.425.187	84.158.501	215.640.905	-187.420.147	28.220.758
Hukuksal Koruma	255.811.207	-88.126.874	167.684.333	280.229.548	-110.245.378	169.984.170
Destek	186.641	-154.845	31.796	27.693	0	27.693
Trafik	12.559.182.925	-13.462.556.044	-903.373.119	15.044.762.494	-14.219.433.453	825.329.040
Kasko	10.142.302.086	-8.275.776.890	1.866.525.196	11.540.565.292	-9.244.522.882	2.296.042.410
Mühendislik Sigortaları	940.953.280	-852.511.962	88.441.318	1.044.905.812	-1.129.583.528	-84.677.716

* Tablodaki veriler Türkiye Sigorta Birliğinin internet sayfasındaki istatistiksel verilerden elde edilerek tarafımızca düzenlenmiştir.

Çalışmada Tablo 12’de yer alan branşlar içerisinde prim üretimi açısından ilk dörde giren branşlar, trafik branşı ve kasko branşı ile birlikte pandemiden olumsuz etkileneceği düşünülen kredi, kefalet ve finansal kayıp branşlarına ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

Kara araçları sorumluluk branşında 2019 yılında teknik olarak zarar edilirken pandemi döneminde kâra geçildiği görülmektedir. Çünkü branş teknik giderlerde %6,5 oranında artış yaşarken teknik gelirlerde %20,3 oranında artış yaşamıştır.

Trafik branşı da pandemi öncesi olan 2019 yılında sektörün zarar ettiği branşlar arasında bulunmaktadır. Ancak pandemi döneminde sektörün kâr elde ettiği branşlar arasına girmiştir.

Kara araçları branşı, kasko branşı ile yangın ve doğal afetler branşının da bir önceki yıla göre teknik kârının arttığı görülmektedir.

Hastalık/sağlık branş ile ilgili veriler incelendiği zaman teknik olarak %24,2 oranında gelirinin, %13,6 oranında giderinin ve %95,9 oranında da kârının arttığı görülmektedir. Aynı zamanda Türkiye Sigorta Birliği'nin yayınladığı istatistiksel veriler doğrultusunda 2020 yılı hayat branşında ödenen hasarlar incelendiği zaman bu branшта toplam ödenen hasarların %40,2 oranında vefat tazminatı olduğu görülmektedir. Ayrıca bu oranın önceki yıla göre %27 oranında arttığı da söylenebilir.

Kredi branşı, teknik gelirlerinde %16,98 oranında artış yaşanırken teknik giderlerinde meydana gelen %37,72 oranındaki artış sebebi ile sektörün zarar ettiği branşlardan olmuştur.

Kefalet branşı, teknik gelirlerinde %52 oranında artış yaşamıştır. Branş teknik gelirlerindeki artış ile birlikte teknik giderlerinde yaşadığı %73,55 oranındaki artışa rağmen sektörün kâr elde ettiği branşlardan olmuştur.

Finansal kayıp branşı, teknik gelirlerindeki azalışa rağmen teknik giderlerinde meydana gelen %33,5 oranındaki artıştan dolayı branşın teknik karının %66,5 oranında düştüğü görülmektedir.

Son olarak çalışmanın son bölümünde finansal açıdan incelenen örneklemin sektörel durumunun yorumlanabilmesi için örnekleme ait sektörel veriler ise aşağıda yer alan Tablo 13'te gösterilmiştir.

Tablo 13: Çalışmanın Örnekleminin 2019-2020 Yıllarına Ait Sektörel Verileri

		AGESA	AKGRT	ANSGR	ANHYT	RAYSG	TURSG
2019	Brüt Prim Üretimi	987.754.213	4.473.559.840	6.606.856.218	1.230.081.379	1.238.078.671	7.164.576.864
	Brüt Sigortalı Adeti	1.769.246	1.507.025	1.645.194	1.538.907	287.848	4.374.564
	Brüt Poliçe Adeti	1.193.340	4.103.720	4.897.030	202.074	1.970.197	11.294.542
	Gerçekleşen Brüt Hasar	-128.168.853	-2.813.806.030	-4.763.499.335	-610.489.316	-707.601.250	-3.240.156.450
	Kazanılmış Brüt Prim	1.011.032.351	3.738.232.270	6.039.881.326	1.216.189.095	1.037.979.065	6.313.507.073
	Brüt Hasar Prim Oranı	12,7%	75,3%	78,9%	50,2%	68,2%	51,30%
	Faaliyet Gider	-635.982.323	-554.162.063	-1.003.282.108	-573.333.344	-134.421.672	-727.323.289
2020	Brüt Prim Üretimi	1.331.872.294	5.272.142.057	8.015.704.097	1.685.081.367	1.699.439.187	8.887.128.129
	Brüt Sigortalı Adeti	1.563.224	619.267	979.192	1.698.603	292.063	2.669.541
	Brüt Poliçe Adeti	1.341.823	4.141.574	5.024.363	212.482	1.872.869	10.668.870
	Gerçekleşen Brüt Hasar	-212.938.490	-2.945.260.484	-5.596.334.812	-609.845.959	-855.594.627	-3.367.730.178
	Kazanılmış Brüt Prim	1.362.818.540	3.796.587.385	7.046.532.139	1.691.655.454	1.359.557.071	7.951.135.560
	Brüt Hasar Prim Oranı	15,6%	77,6%	79,4%	36,1%	62,9%	42,4%
	Faaliyet Gider	-770.221.576	-647.716.040	-1.126.376.183	-690.695.833	-165.043.941	-922.400.711

* Tablodaki veriler Türkiye Sigorta Birliğinin internet sayfasındaki istatistiksel verilerden elde edilerek tarafımızca düzenlenmiştir.

Hayat ve emeklilik şirketlerinden olan AGESA, söz konusu pandemi döneminde Z-Skor değerini %8,2 oranında artırmıştır. Bu dönemde poliçe adedi ve meydana gelen brüt hasar tutarı bir önceki yıla göre en çok artan şirket olmuştur. Aynı zamanda meydana gelen brüt hasar tutarını %66,1 oranında artırarak hasar prim oranını da en çok artıran şirket olmuştur. Şirketin 2020 yılı faaliyet raporuna göre ölüm, işten ayrılma ve vade gelimi sebebi ile ödediği tazminat miktarında artış yaşadığı görülmektedir. Bu dönemde şirket BES katılımcı sayısını %8 oranında düşürmüştür, bireysel emeklilik branşında bir önceki yıla göre %340,6 oranında teknik olarak zarar etmiştir.

Hayat dışı branşlarda faaliyet gösteren şirketlerden olan AKGRT, söz konusu pandemi döneminde Z-Skor değerini %9,8 oranı ile düşüren tek şirket olmuştur. Aynı zamanda brüt sigortalı adedini de %58,9 oranı ile en çok düşüren şirkettir. Dolayısıyla brüt prim üretimi de %17,8 oranı ile en az artan şirket olduğu görülmektedir.

Hayat dışı branşlarda faaliyet gösteren şirketlerden olan ANSGR, söz konusu pandemi döneminde Z-Skor değerini %4,5 oranında artırmıştır. Şirketin meydana gelen hasarları %17,5 oranında artarak hasar prim oranı %0,6 ile en az artan şirket olmuştur. Şirketin 2020 yılı faaliyet raporu incelendiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır: Şirketin prim üretiminde en büyük paya sahip olan kara araçları sorumluluk, kara araçları, yangın ve doğal afetler ve hastalık-sağlık branşlarının olduğu görülmektedir. Aynı zamanda 2019 yılında zarar ettiği hastalık-sağlık, hava araçları, su araçları ve kara araçları sorumluluk branşlarında pandemi döneminde kâra geçtiği, 2019 yılında kâr elde ettiği kredi, kefalet ve finansal kayıp branşlarında ise pandemi döneminde zarar ettiği görülmektedir.

Hayat ve emeklilik şirketlerinden olan ANHYT, söz konusu pandemi döneminde Z-Skor değerini %15,1 oranında artırmıştır. Bu dönemde sigortalı adetini %10 oranı ile en çok artıran şirket olmuştur. Şirketin 2020 yılı faaliyet raporuna göre, risk teminatına ilişkin tazminat ödemelerinde bir önceki yıla göre %40 oranında artış yaşadığı görülmektedir. Ancak pandemi döneminde, meydana gelen brüt hasar tutarını bir önceki yıla göre düşüren tek şirket olarak hasar prim oranını da en çok düşüren şirket olmuştur. Şirketin tazminat ödemelerinde meydana gelen artışın vefat tazminatından kaynaklandığı Türkiye Sigorta Birliği istatistiklerinde görülmektedir.

Hayat dışı branşlarda faaliyet gösteren şirketlerden olan RAYSG, söz konusu pandemi döneminde Z-Skor değerini %1 oranı ile en az artıran şirket olmuştur. Şirket brüt prim üretimini %37,3 oranı ile en çok artıran şirket olmuştur. Meydana gelen brüt hasarını ise %20,9 oranında artırarak meydana gelen brüt hasarını en çok artıran ikinci şirket olmuştur. Şirketin 2020 yılı faaliyet raporuna bakıldığında bir önceki yıla göre sağlık hariç diğer tüm branşlarda kâr elde ettiği, sağlık branşında ise teknik zararını bir önceki yıla göre %86,7 oranında artırdığı görülmektedir.

Hayat dışı branşlarda faaliyet gösteren şirketlerden olan TURSG, söz konusu pandemi döneminde Z-Skor değerini %35 oranı ile en çok artıran şirkettir. Şirket pandemi döneminde brüt poliçe adedini %5,5 oranında en çok düşüren şirket olmuştur. Brüt poliçe

adedini ve brüt sigortalı adedini düşüren şirket brüt prim üretimini %24 oranında artırmıştır. Bu dönemde şirket meydana gelen brüt hasarlarında %3,9 oranı ile en az artış yaşayan şirket olarak hasar prim oranını en çok düşüren ikinci şirket olmuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Covid-19 tüm ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de olumsuz sosyal etkiler ile birlikte olumsuz ekonomik etkilere de sebep olmuştur. Bu olumsuz etkileri telafi edebilmek amacıyla Türkiye, “Ekonomik İstikrar Kalkanı” isimli destek paketini hayata geçirerek vergi ödemelerinin ertelenmesini, devlet bankalarına ait kredi alacaklarının ötelenmesini ve istihdamın desteklenebilmesi için kısa çalışma ödeneğinin uygulanmasını sağlamıştır (Hazine ve Maliye Bakanlığı [HMB], 2020). Ancak, bu önlemler pandeminin ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerini ortadan kaldıramamıştır.

Çalışmada pandemi dönemi olarak ele alınan 2020 yılında Türkiye ekonomisi, ikinci yarıda kendini toparlayabildiği için %1,8 oranında büyümüştür. Ancak, tüketici fiyat endeksi önceki yıla göre %14,6 oranında yükselmiştir. Dış ticaret açığı 2019 yılına göre %69 oranında artmıştır. Başta turizm, hizmet ve ulaşım sektörleri olmak üzere ekonomik faaliyetler olumsuz etkilenmiştir. Buna rağmen bankacılık sektörü, 2020 yılında faiz oranlarının düşmesi ile kredi hacminin büyümesi sonucunda net kârını %18 oranında artırmıştır. 2020 yılında Borsa İstanbul’da yeni yatırımcılar elde ederek önceki yıla göre BIST 100 endeksi %29 oranında büyümüştür (Türkiye Bankalar Birliği [TBB], 2020:15-46). Hatta BIST Sigorta Endeksi’de %72’lik performansı ile 2020 yılının en iyi performansına sahip endeksler arasında yer almıştır (Aksigorta, 2020:51).

Bitiş tarihi belli olmayan pandemi, 2020 yılı için Türkiye’de ekonomiyi olumsuz etkilemesine rağmen finans sektörünü olumsuz etkilememiştir. Araştırma sonucunda, BIST Sigorta Endeksinde yer alan sigorta şirketlerinin de başarısızlığa uğramadıkları hatta birçoğunun Z-Skor değerlerini yükselterek başarıya yaklaştıkları görülmüştür. Aynı zamanda yapılan Eşleştirilmiş Örneklem Test istatistiğinde de bağımsız değişkenler arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bu bağlamda pandeminin örneklem şirketlerinin finansal tablolarında olağanüstü etkiye sebep olmadığını söylemek mümkün olabilmektedir.

Türk sigorta sektörünün pandemiden nasıl etkilendiğini sektörel veriler doğrultusunda incelediğimizde ise sonuçlar şöyledir: Sektörel veriler doğrultusunda hazırlanan Tablo 11’ e

göre; pandemi döneminde hayat ve hayat dışı branşlarda sigortalı adetlerindeki azalış ve hayat dışı branşların poliçe adetlerindeki azalış için sektörün pandemi döneminde sigortalılara ulaşamadığı ya da sigortalıların maddi sıkıntılardan dolayı sigorta alamadıkları söylenebilir. Her durumda poliçe ve sigortalı adetleri açısından sektörün hayat dışı branşlarının, sigortalı adetleri açısından hayat branşının pandemiden olumsuz etkilendiği görülmektedir. Bu durumda sektörün bir önceki yıla göre brüt primde yaşadığı artışın prim tutarlarında meydana gelen yükselmeden kaynaklandığını söylemek mümkün olabilmektedir.

Söz konusu dönemde prim üretimini artırarak büyümeye devam eden ve bu prim ile birlikte teminat tutarlarını artıran sektörde yaşanan hasarlarda artmıştır. Yaşanan hasarlardaki bu artış da, sektörün toplam ödenen brüt tazminatlarını artırmıştır ancak, sektör kazandığı prime göre daha düşük tutarda hasar yaşayarak hasar prim oranını düşürmüş ve teknik kârını artırmıştır.

Teknik kârlılık bakımından pandemi Türk sigorta sektörünü hayat dışı branşlarda da olumsuz etkilememiştir. Ancak hayat branşı kapsamındaki sigortalara daha çok ihtiyaç duyulacağı gerekçesi ile insanların risklerini güvenceye almaları doğrultusunda poliçe adedinde artış yaşayan hayat branşını ise düşük düzeyde de olsa olumsuz şekilde etkilediği görülmektedir.

Hayat dışı branşın 2020 yılında göstermiş olduğu bu güçlü performansı büyük oranda kârlılık oranlarındaki artışa borçlu olduğu, hayat branşının pandemiden az da olsa olumsuz etkilenmesini ise ödediği brüt tazminat tutarındaki artışa bağlı olduğu söylenebilir. Bu durum Covid-19 nedeni ile gerçekleşen vefatların hayat branşına olan etkisinden kaynaklanmaktadır.

Sektörel veriler doğrultusunda hazırlanan Tablo 12' ye göre; kara araçları sorumluluk branşında ve trafik branşında 2019 yılında teknik olarak zarar edilirken pandemi döneminde kâra geçildiği; kara araçları branşı, kasko branşı ile yangın ve doğal afetler branşının da bir önceki yıla göre teknik kârının arttığı görülmektedir. Bu durumda söz konusu branşlar için

pandemi döneminde alınan önlemler doğrultusunda meydana gelebilecek hasarlar önlenmiş ve branşların kârı artmıştır denilebilir.

Hastalık/sağlık branşı, pandemiden dolayı çok gündemde olan sigorta branşı olmuştur. Pandeminin insanlar üzerinde meydana getirdiği sağlık endişesi ile devletin sağlık sisteminin yetersiz kalacağı düşüncesi doğrultusunda gözler özel hastanelere dolayısıyla özel hastalık/sağlık sigortalarına çevrilmiştir. Bu bağlamda branşın teknik gelirlerinin arttığı görülmektedir. Aynı zamanda branşın prim geliri artarken kadastrofik risk yaşamadığı hatta pandemiden olumsuz etkilenmeyerek %95,9 oranında kârını artırdığı, devletin sağlık sisteminin yetersiz kalmadığı ve özel hastalık/sağlık sigortasına çok ihtiyaç duyulmadığı söylenebilmektedir. Ayrıca branшта meydana gelen büyük kâr için insanların bulaş riskinden dolayı acil olmadığı sürece hastanelere gitmeyerek poliçelerini kullanmadıkları da söylenebilir.

Söz konusu dönemde hastalık-sağlık branşında olduğu gibi kredi ve kefalet branşlarında da sigortalı talepleri artmıştır. Ancak pandemi nedeni ile kapanan işletmeler dolayısıyla satıcıların kredili alacaklarının tahsilinde sorunlar yaşadığı ve kredi branşının teknik giderlerinde yüksek artış meydana geldiği, iflasa sürüklenen işletmeler dolayısıyla sigorta şirketlerinin kefil olduğu sigortalılarının borç ödeme güçlerini kaybettiği ve kefalet branşının teknik giderlerinde yüksek artış yaşandığı, sigorta şirketlerinin teminat verdiği sigortalılarının yaşadığı finansal kayıplarındaki artışın da finansal kayıp branşının teknik giderlerinde artış meydana getirdiği söylenebilmektedir.

Son olarak çalışmanın son bölümünde finansal açıdan incelenen örneklemin sektörel durumunun yorumlanabilmesi için örnekleme ait sektörel veriler doğrultusunda hazırlanan Tablo 13 için durum şöyledir: Pandemi sebebi ile meydana gelen ekonomik sıkıntıların giderilebilmesi için sigortalılar bireysel emeklilik birikimlerini kullanmaları doğrultusunda hayat ve emeklilik şirketlerinden AGESA'nın tazminat ödemeleri olumsuz etkilenmiştir. Hayat dışı branşlarda faaliyet gösteren AKGRT, söz konusu pandemi döneminde sigortalılara ulaşamamış ve satışları pandemiden olumsuz etkilenmiştir. Vefat tazminatından kaynaklanan tazminat ödemelerindeki artış ise hayat ve emeklilik şirketlerinden

ANHYT'nin tazminat ödemelerini olumsuz etkilenmiştir. Pandeminin olumsuz etkileyeceği düşünülen branşlardan olan hastalık-sağlık branşında, hayat dışı branşlarda faaliyet gösteren ANSGR, 2019 yılında zarar ederken 2020 yılında kâra geçmiş, hayat dışı branşlarda faaliyet gösteren RAYSG ise bir önceki yıla göre söz konusu branştaki teknik zararını büyük oranda artırmıştır. Hayat dışı branşlarda faaliyet gösteren TURSG, söz konusu pandemi döneminde meydana gelen brüt hasarlarında en az artış yaşayan şirket olarak hasar prim oranını en çok düşüren ikinci şirket olmuştur. Dolayısıyla Z-Skor değerini en çok artıran şirketin yaşayabileceği hasarların pandemiden olumlu etkilendiği ve şirketin başarısının artırdığı söylenebilir.

Örneklem üzerinde yapılan incelemeler doğrultusunda; bir kısım sigortalının finansal sıkıntı sebebi ile bireysel emeklilik birikimlerini kullandıklarını, yine aynı sebeple kredi, kefalet ve finansal kayıp branşlarının olumsuz etkilendiği söylenebilir. Hastalık-sağlık branşında ise bazı şirketler kâr ederken bazıları zarar etmiştir. Bu durumda tüm şirketlerin hastalık-sağlık branşının pandemiden olumsuz etkilenmediği görülmüştür. Bazı şirketler dijital çalışma sistemine ayak uyduramayarak satışlarını düşürmüştür. Bazı şirketlerin ise vefat sebebi ile ödenen tazminatlarında artış olmuştur. Bu bağlamda şirketlerin pandemi dolayısıyla farklı olumsuzluklara maruz kaldıkları, ancak bu olumsuzlukların hiçbir şirketi başarısızlığa sürüklenmediği söylenebilmektedir.

Özetle, söz konusu pandemi döneminde; küresel ekonomiyi derinden etkileyen pandemi, Türkiye ekonomisini de olumsuz etkilemiş, ancak Türk sigorta sektörünü ise beklenildiği gibi olumsuz etkilememiştir. Çünkü pandeminin sebep olabileceği hasarlara teminat veren söz konusu ürünlerin, sektörün toplam üretimi içerisindeki payının düşük olması ile birlikte bulaş riskinden dolayı söz konusu poliçelerin kullanılmaması pandemi kaynaklı hasarları kısıtlamıştır. Ayrıca salgının yayılım hızının engellenebilmesi için alınan kısıtlamalar doğrultusunda bazı branşlarda hasarlar düşmüş ve bu branşların teknik kârı artarak sektörü olumlu etkilemiştir.

Bireysel emeklilik ve otomatik katılım sistemlerinin fon tutarı ile katılımcı sayılarındaki büyüme göz önüne alınırsa finansal sıkıntı sebebi ile bireysel emekliliklerini

kullanıcıların yoğunlukta olmadığı ve sektörün büyümeye devam ettiği görülmektedir. Böylece sektörün pandemi dönemindeki tüm kısıtlamalara rağmen kesintisiz olarak hizmet vererek güçlü bir finansal performans gösterdiği söylenebilmektedir.

Sektörün elde ettiği genel başarısına rağmen dikkat çekmek istenilen ve faydalı olacağı düşünülen öneriler bulunmaktadır. Bunlar;

- Poliçe ve sigortalı adetinin artırılması için şirketlerin satışlara ağırlık vermeleri gerekmektedir,
- Bu bağlamda öncelikle sektördeki tüm şirketlerin dijitalleşmeye ağırlık vererek bu konuda kendilerini daha fazla geliştirmeleri gerekmektedir,
- Sigortalıların ihtiyaçlarına uygun yeni ürünler geliştirilmelidir,
- Sigorta ürünleri daha fazla çeşitlendirilmelidir,
- Sigorta ürünlerinin risk/prim analizi çok iyi şekilde yapılmalı ki hem şirketler zarar etmemeli hem de sigorta ürünleri sigortalılar tarafından alınabilecek tutarda olmalıdır.

KAYNAKÇA

- Açıkel. A. (2019). Sigorta Ettirenin Sözleşme Öncesi Beyan Yükümlülüğünün İhlali Halinde Sigortacının Sahip Olduğu Haklarla İlgili Bazı Sorunlar. *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*. 35, 131-168
- Akbulak. T. (2020). Küresel Finansal Krizlerin Türk Bankacılık Sektöründeki Risklere Yansımaları. *Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 7, 103-112
- Akçakanat. Ö. (2012). Kurumsal Risk Yönetimi ve Kurumsal Risk Yönetim Süreci. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*. 4, 30-46
- Akçay. G. (2011). Kurumsal Risk Yönetiminde İç Denetimin Rolü ve Kamu İdarelerinde Yaşanan Gelişmeler. *Denetçilik Dergisi*. 3, 25-46
- Akdağ. M. ve Taşdemir. E. (2006). Krizden Çıkmanın Yolları: Etkin Bir Kriz İletişimi. *Selçuk İletişim Dergisi*. 4, 141-157
- Akel. V., Torun. T. ve Aksoy. B. (2016). Türkiye’de Hayat Dışı Sigortacılık Sektöründe Karlılık, Sermaye Yapısı ve Yoğunlaşma İlişkisine Yönelik Ampirik Bir Uygulama. *Finans ve Bankacılık Çalışmaları Dergisi*. 5, 1-15
- Akgün. A. (2013). *Firmalarda Finansal Başarısızlığın Tahmini ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası’nda Bir Uygulama*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Akgün. E. (2017). Sigorta Sözleşmelerinde Teminatın Kapsamına Genel Bir Bakış. *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 12, 89-103
- Akkaya. G. C., Demireli. E. ve Yakut. Ü. H. (2009). İşletmelerde Finansal Başarısızlık Tahminlemesi: Yapay Sinir Ağları Modeli İle İMKB Üzerine Bir Uygulama. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 10, 187-216
- Akmut. Ö. (1980). *Hayat Sigortası Teori ve Türkiye’deki Uygulama*. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Aksay. K. ve Orhan. F. (2013). Hastanelerde İnovasyon Sürecinin Risk Yönetimi Bağlamında Değerlendirilmesi: Bir Model Önerisi. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 2, 10-23

- Aksigorta. (2020, Aralık). Erişim Tarihi: 01 Aralık 2021, <https://www.aksigorta.com.tr/yatirimci-iliskileri/finansal-raporlar-ve-sunumlar/faaliyet-raporlari>
- Aksoy. B. ve Boztosun. D. (2018). Diskriminant ve Lojistik Regresyon Yöntemleri Kullanılarak Finansal Başarısızlık Tahmini: BİST İmalat Sektörü Örneği. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*. 55, 9-32
- Aksoy. E. E. ve Göker. İ. E. (2018). Bankacılık Sektöründe Finansal Risklerin Z-Skor ve Bankometer Metodları İle Tespiti, BİST’te İşlem Gören Ticari Bankalar Üzerine Bir Araştırma. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*. 20, 418-438
- Aksoy. N. (2017). İhracat Kredi Sigortası Sözleşmesi’ nin Hukuki Açıdan Tahlili. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 9, 679-735
- Aksoy. T. (2018). Risk Odaklı İç Denetim Sürecinde Operasyonel Risklerin Belirlenip Ölçülmesine Yönelik Uygulamalı Bir 3X5 Risk Matrisi ve Risk Analiz Anket Formu Önerisi. *Mali Çözüm Dergisi*. 28, 1-23
- Aksu. A. (2009). Kriz Yönetimi ve Vizyoner Liderlik. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*. 4, 2435-2450
- Aksu. A. ve Deveci. S. (2009). İlköğretim Okulu Müdürlerinin Kriz Yönetimi Becerileri. *Yeni Dünya Bilimler Akademisi E-Dergisi*. 4, 448-464
- Aktaş. R., Doğanay. M. ve Yıldız. B. (2003). Mali Başarısızlığın Öngörülmesinde: İstatistiksel Yöntemler ve Yapay Sinir Ağı Karşılaştırması. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*. 58, 1-24
- Aktel. M. ve Çağlar. N. (2007). Isparta İli Afet (Kriz) Yönetim Yapılanması Üzerine Bir Çalışma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 12, 147-162
- Akyüz. K. C., Yıldırım. İ., Akyüz. İ. ve Tugay. T. (2017). Borsa İstanbul’da İşlem Gören Kağıt ve Kağıt Ürünleri Sanayi İşletmelerinin Finansal Başarısızlık Düzeylerinin Oran Analizi Ve Diskriminant Analizi Yöntemleri Kullanılarak Ölçülmesi. *Düzce Üniversitesi Orman Fakültesi Ormancılık Dergisi*. 13, 60-74

- Akyüz. Y. ve Kaya. Z. (2013). Türkiye’de Hayat Dışı ve Hayat/Emeklilik Sigorta Sektörünün Finansal Performans Analiz ve Değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 13, 355-371
- Altan. M. S. (2010). Türk Sigortacılık Sektöründe Etkinlik: Veri Zarflama Analizi Yöntemi İle Bir Uygulama. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 12, 185-204
- Altınbaş. M. (2019). 19. Yüzyıl Osmanlı Hukukunda Sigorta Sözleşmelerine İlişkin Yapılan Düzenlemeler. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 1, 27-43
- Altıntaş. M. (2018). Tek Primli Yıllık Gelir Sigortalarından Elde Edilen Gelirlere Yönelik İstisna. *Mali Çözüm Dergisi*. 28, 211-227
- Altman. E. I. (1968). Financial Ratios, Discriminant Analysis And The Prediction Of Corporate Bankruptcy. *The Journal Of Finans*. 23, 589-609
- Altunöz. U. (2013). Bankaların Finansal Başarısızlıklarının Diskriminant Analizi ve Yapay Sinir Ağları Çerçevesinde Tahmini. *Sakarya İktisat Dergisi*. 2, 1-22
- Arı. A. ve Önder. H. (2013). Farklı Veri Yapılarında Kullanılabilecek Regresyon Yöntemleri. *Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi*. 28, 168-174
- Aslanlar. İ. ve Kandemir. S. (1999). Sigorta Sektöründe Rekabetin Düzenlenmesi: Avrupa Birliğinde Durum, Türkiye’ de Durum, Çözüm Önerileri. *Reasürör Dergisi*. 9, 21-39
- Asunakutlu. T., Safran. B. ve Tosun. E. (2003). Kriz Yönetimi Üzerine Bir Araştırma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 5, 141-163
- Atukalp. M. E. (2019). Hayat Dışı Sigorta Şirketlerinde Mülkiyetin Etkinlik Üzerindeki Belirleyiciliği. *Sosyoekonomi Dergisi*. 27, 67-86
- Ayan. T. ve Değirmenci. N. (2018). Firma Finansal Başarısızlık Öngörüsü İçin Bir Lojistik Regresyon Modeli. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*. 11, 77-88 (Özel Sayı).
- Aydemir. M. ve Demirci. M. K. (2005). Son Dönemlerde Yaşanan Krizlerin İşletmeler Üzerindeki Olumlu Etkilerinin Analizi. *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 29, 65-81

- Aydeniz. E. Ş. (2007). Riskten Korunmak (Hedging) İçin Döviz Kuru Üzerine Vadeli İşlem (Futures) Sözleşmesinin Firmalarda Uygulanması. *Öneri Dergisi*. 7, 141-150
- Aydın. M. ve Güner. S. (2013). Kültürel Mirasta Risk Yönetimi. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*. 3, 70-81
- Aydın. N., Başar. M. ve Coşkun. M. (2009). *Finansal Yönetim*. Ankara: Detay Yayıncılık
- Aykaç. B. (2001). Kamu Yönetiminde Kriz ve Kriz Yönetimi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 3, 123-132
- Aykanat. N. E. (2020). Covid-19'a Histopatolojik Bir Bakış: Akciğer, Böbrek, Beyin, Karaciğer. *Osmangazi Tıp Dergisi*. 8, 1-7
- Aypek. N. ve Kayahan. C. (2010). Kur Riskinden Korunmada "Range Forward" Kullanımı. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*. 5, 1-17
- Bağcı. H. ve Sağlam. Ş. (2020). Sağlık ve Spor Kuruluşlarında Finansal Başarısızlık Tahmini: Altman, Springate ve Fulmer Modeli Uygulaması. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*. 23, 149-164
- Bahar. O. ve İlal. N. (2020). Coronavirüsün (Covid-19) Turizm Sektörü Üzerindeki Ekonomik Etkileri. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*. 6, 125-139
- Bakar. Ö., Balkan. İ. ve Güler. M. (2018). Orta Gelirli Ülkelerde Hayat Sigortalarının Ekonomik Açıdan Değerlendirilmesi: Güney Afrika ve Türkiye Karşılaştırması. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*. 10, 20-36
- Balaban. Ö. ve Okutan. E. (2009). Banka ve Finans Kurumlarının Ekonomik Krizden Etkilenme Düzeyleri ve Kriz Dönemlerinde Uyguladıkları Yönetimsel ve Örgütsel Politikalara İlişkin Yönetici Algıları. *Central Bank Review*. 9, 15-27
- Balcı. Y. ve Çetin. G. (2020). Covid-19 Pandemi Sürecinin Türkiye'de İstihdama Etkileri ve Kamu Açısından Alınması Gereken Tedbirler. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 19, 40-58
- Baloğlu. G., Ülker. M. S. ve Adiloğlu. B. (2018). İşletmelerde İç Denetimin Rolü: Türk Finans Sektöründe Bir Araştırma. *Muhasebe Enstitüsü Dergisi*. 1, 37-46

- Baskıcı. M. (2002). Osmanlı Anadoluşunda Sigorta Piyasası: 1860-1918. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*. 57, 1-33
- Başken Sigorta Acenteleri Derneği (BASİAD). (2009). *Acente Teknik Personel Ders Notları*. TÜSAF Yayınları.
- Bat. M. ve Yurtseven. Ç. (2014). Sosyal Medyada Kurumsal Kriz Yönetimi: Onur Air Örneği. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*. 2, 197-223
- Baytekin. E. P. ve Babacan. E. (2007). Olay Yönetimi, Risk Yönetimi ve Kriz Yönetimi: İlişkili Noktalar Üzerine Bir Çalışma. *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli E-Dergisi*. 2, 185-204
- Belge. A. (2016). Borçlar Hukuku Hükümleri İle Karşılaştırmalı Olarak Sigorta Hukukunda Hasarın Tespiti ve Tazminat. *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 1, 65-87
- Benli. Y. (2006). Mali Açıdan Başarılı ve Başarısız İşletmelerin Mali Oranları Arasındaki İlişkilerin Faktör Analizi İle İncelenmesi. *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*. 2, 53-74
- Berk. N. (2005). *Finansal Yönetim*. İstanbul: Türkmen Kitapevi.
- Bilirli. T. (2020). 19. Yüzyılın Sonlarında Osmanlı Devleti'nde Bir Salgın ve Alınan Önlemler: Çanakkale Çatalçam Köyü. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. 9, 1957-1975
- Birinci. M. ve Bulut. T. (2020). Covid-19'un Sosyo-Ekonomik Yönden Dezavantajlı Gruplar Üzerindeki Etkileri: Sosyal Hizmet Bakış Açısından Bir Değerlendirme. *Sosyal Çalışma Dergisi*. 4, 62-68
- Bostan. A. ve Bölükbaş. M. (2011). Küresel Finansal Kriz ve Bankacılık Sektörüne Etkileri; Türkiye Örneği. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*. 48, 101-116
- Bozkurt. C. (2010). Risk, Kurumsal Risk Yönetimi ve İç Denetim. *Denetişim Dergisi*. 2, 17-30
- Büberkökü. Ö. (2018). Banka Hisselerinin Zamanla Değişen Toplam Riskinin Sistematiğ ve Sistematiğ Olmayan Risk Bileşenlerine Ayrılması: AR(p)-DCC-GARCH (p,q) Modeline Dayalı Bir Analiz. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*. 3, 35-54

- Büdü. E. (2018). Milyoner (Slumdog Millionaire). Filminin Sosyal Bilişsel Kuram Çerçevesinde Çözümlemesi. *Akdeniz İletişim Akademik Dergisi*. 15, 151-164
- Büyükarıkan. U. ve Büyükarıkan. B. (2018). Kimya Sektörü İşletmelerinde Finansal Başarısızlığın Tahmini. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 36, 29-50
- Can. E. N. ve Çetin. C. (2019). COSO ERM 2017 Çerçevesinde Kurumsal Risk Yönetiminde İç Denetimin Rolü. *Sosyal Bilimler Dergisi*. 6, 153-166
- Canöz. K. ve Öndoğan. A. (2015). Kriz Yönetiminde Dönüşümcü Liderin Rolü. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*. 3, 36-61
- Civan. M. ve Dayı. F. (2014). Altman Z Skoru ve Yapay Sinir Ağı Modeli İle Sağlık İşletmelerinde Finansal Başarısızlık Tahmini. *Akademik Bakış Dergisi*. 2, 1-14
- Coşkun. E. ve Sayılğan. G. (2008). Finansal Sıkıntının Dolaylı Maliyetleri: İMKB’ de İşlem Gören Şirketlerde Bir Uygulama. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 10, 45-66
- Çakır. T. (2012). İtibar Risklerinin Yönetiminde Risk İletişiminin Rolü. *Marmara İletişim Dergisi*. 12, 94-110
- Çavuş. G. ve Başar. A. B. (2020). Finansal Başarısızlık Durumunun Öngörülmesinde Nakit Akış Bilgilerinin Rolü. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*. 22, 292-318
- Çelik. H. C. ve Kahyaoğlu. M. (2007). İlköğretim Öğretmen Adaylarının Teknolojiye Yönelik Tutumlarının Kümeleme Analizi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 5, 571-586
- Çelik. M. (2009). *Finansal Başarısızlık Tahmin Modellerinin İMKB’deki Firmalar İçin Karşılaştırmalı Analizi*. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Çelik. M. (2010). Bankaların Finansal Başarısızlıklarının Geleneksel ve Yeni Yöntemlerle Öngörüsü. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 17, 129-143
- Çeti. B.ve Ünlüöner. K. (2019). Salgın Hastalıklar Sebebi İle Oluşan Krizlerin Turizm Sektörü Üzerindeki Etkisinin Değerlendirilmesi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*. 22, 109-128

- Çiftçi. H. (2004). Türk Sigorta Sektörünün Sorunları; DEA Analizi İle Türk Sigorta Şirketlerinin Etkinlik Düzeylerinin Belirlenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 13, 121-149
- Çipil. M. (2008). *Risk Yönetimi ve Sigorta*. Ankara: Nobel Basımevi.
- Çöllü. D., Akgün. L. ve Eydur. E. (2020). Karar Ağacı Algoritmalarıyla Finansal Başarısızlık Tahmini: Dokuma, Giyim Eşyası ve Deri Sektörü Uygulaması. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*. 6, 225-246
- Çömlekçi. İ. ve Güngör. B. (2012). Beş Yıldızlı Otel İşletmelerinde Muhasebe – Finans Yöneticilerinin Finansal Riskten Korunma Yöntemlerine İlişkin Algıları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 14, 49-66
- Çuhacı. A. (2007). Ulrich Beck’ in Risk Toplumu Kuramı. *Sosyoloji Dergisi*. 3, 129-157
- Dalkılıç. N. (2014). Sigorta Gereksinimi ve Sigortalanabilirlik. Editör: Kırkbeşoğlu. E., *Risk Yönetimi ve Sigortacılık*. Ankara: Sincan Matbaacılık. 1. Baskı. 55-75
- Delice. G. (2003). Finansal Krizler: Teorik ve Tarihsel Bir Perspektif. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 15, 57-81
- Delice. G. (2005). Finansal Krizler İçin Erken Uyarı Sistemleri. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 13, 1-27
- Demirci. H. (2018). Sigorta Acentelerinde İç Kontrol Sistemi ve Sürdürülebilir Etkinliğinin Sağlanması. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*. 10, 85-100
- Demirtaş. Ö. ve Güngör. Z. (2004). Portföy Yönetimi ve Portföy Seçimine Yönelik Uygulama. *Havacılık ve Uzun Teknolojileri Dergisi*. 1, 103-109
- Derici. O., Tüysüz. Z. ve Sarı. A. (2017). Kurumsal Risk Yönetimi ve Sayıştay Uygulaması. *Sayıştay Dergisi*. 28, 151-172 (özel sayı)
- Dikmen. A. U., Kına. H. M., Özkan. S. ve İlhan. M. N. (2020). Covid-19 Epidemiyolojisi: Pandemiden Ne Öğrendik. *Biyoteknoloji ve Stratejik Sağlık Araştırmalar Dergisi*. 4, 29-36 (Özel Sayı)
- Diğer. Ö. ve Fidan. Y. (1997). *İşletme Yönetimine Giriş*. İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Doğan. M. (2016). *İşletme Ekonomisi ve Yönetimi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Duman. G. (2002). Sigorta Sektörü Sorunları Yoğun Bakım Gerektiriyor. *Öneri Dergisi*. 5, 231-236
- Duran. E. (2013). Kamu İdarelerinde Kurumsal Risk Yönetimi Uygulamaları. Mali Hizmetler Uzmanlığı Araştırma Raporu. 1-146
- Durmuş. A. (2019). Piyasa Fiyat Dengesinin Bozulması ve Büyüme Belirsizliği. *İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi*. 2, 178-187
- Dursun. G. D. (2016). Sigorta Şirketlerinde Sovtaj İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi. *İstanbul Aydın Üniversitesi Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi*. 7, 51-60
- Dursun. G. D. (2018). Sigorta Şirketlerinde Rücuen Tazminat İşlemleri ve Muhasebeleştirilmesi. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*. 13, 173-186
- Eken. M. H. ve Kaygısız. H. (2010). Bireysel Emeklilik Şirketlerinde Risk Yönetimi ve Türkiye Örneği. *Maliye ve Finans Yazıları Dergisi*. 1, 55-78
- Ekinci. H. ve İzci. F. (2006). Kriz Yönetiminde İnsan Kaynaklarına Psikolojik Desteğin Önemi ve Kayseri Tekstil Sektöründe Bir Araştırma. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 12, 39-54
- Ekşi. N. (2015). Milletlerarası Özel Hukuk Açısından Sigortacıya Doğrudan Başvuru Hakkını Kısıtlayan veya Ortadan Kaldıran Yabancı Yasaların Türk Mahkemelerince Dikkate Alınıp Alınmayacağı Sorunu. *Uluslararası Ticaret ve Tahkim Hukuku Dergisi*. 4, 31-64
- Elitaş. B. L., Doğan. M. ve Kevser. M. (2017). Finansal Sıkıntı ve Shiplik Yapısı Arasındaki İlişki: Borsa İstanbul Üzerine Bir Araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*. 9, 787-804
- Elitaş. C., Eleren. A., Yıldız. F. ve Doğan. M. (2012). Gri İlişkisel Analiz İle Sigorta Şirketlerinin Performanslarının Belirlenmesi. 16. Finans Sempozyumu. 521-530
- Emhan. A. (2009). Risk Yönetim Süreci ve Risk Yönetmekte Kullanılan Teknikler. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 23, 209-220
- Emin. D. (2017). Türkiye'nin Finansal Krizleri ve Göstergeleri. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*. 9, 115-128

- Ercan. T. ve Arı. K. (2020). Yapım Firmalarının Kurumsal Risk Yönetimi Olgunluğunda Risk Yöneticisinin Rolü. *Academic Platform Journal of Engineering and Science*. 8, 439-449
- Ergin. M. E. (2009). *İşletmelerde Finansal Başarısızlık Olasılığının Erken Tanısı: İMKB Uygulaması*. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı. Yayımlanmamış Doktora Tezi.
- Erkekoğlu. H. ve Bilgili. E. (2005). Parasal Krizlerin Tahmin Edilmesi: Teori ve Uygulama. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 18, 15-36
- Erkılıç. C. E. ve Aksoy. A. (2020). Hastanelerde Finansal Başarısızlık Tahmini: Lojistik Regresyon Modeli İle Kamu Hastaneleri Üzerine Bir Uygulama. *İşletme Araştırmaları Dergisi*. 12, 1415-1433
- Ermisket. E. G. (2011). Kamu Kurumlarında Risk Yönetimi – Bir Uygulama Önerisi. *Denetim Dergisi*. 3, 47-60
- Eryüzlü. H. (2020). Covid-19 Ekonomik Etkileri ve Tedbirler: Türkiye’de “Helikopter Para” Uygulaması. *Ekonomi Maliye İşletme Dergisi*. 3, 10-19
- Esiner. M. ve Sarçın. A. (2020). Frengi Hastalığının Ortaya Çıkışı ve Şehirdeki Umumhaneler. *Turkish Studies Dergisi*. 15, 753-763
- Fırlar. T. (1998). İşletme Başarısızlıklarının Önceden Tahmininde Kullanılan; Finansal Tablo Analizi ve Finansal Oranların Erken Uyarı Sistemi Olarak Kullanılması ve İstatistiksel Yöntemler. *Öneri Dergisi*. 2, 129-139
- Gacar. A. (2017). İşletmelerde Kurumsal Risk Yönetimi Kapsamında Riskin Erken Saptanması ve Yönetimi Komiteleri: Borsa İstanbul’da Nitel Bir Araştırma. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 19, 123-133
- Gök. A. (2006). Alternatif Döviz Kuru Sistemleri. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 21, 131-145
- Gökgöz. A. (2012). Küresel Finansal Krizin Muhasebe Temelli Nedenleri Bağlamında Kurumsal Yönetim ve Muhasebe Meslek Eğitiminin Önemi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 26, 313-331

- Gönen. S. (2017). Risk Raporlamasına İlişkin Kurumsal Yaklaşım. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. 6, 293-301
- Gör. Y. (2018). Finansal Başarısızlık Üzerine Bir Araştırma: BIST-100 Örneği. 1. Uluslararası Yönetim ve Sosyal Bilimler Sempozyumu. Full Text Book. 29-36
- Gül. S. (2013). Kalkınma Ajanslarında Kurumsal Risk Yönetimi Sistemi. *Denetışim Dergisi*. 5, 76-85
- Gümüş. F. B. ve Aydemir. L. (2014). 2008 Küresel Finans Krizinin Sektörel Bazda Şirket Mali Tablolarına Etkilerinin Analizi. *İşletme Bilimi Dergisi*. 2, 37-64
- Güner. M. F. ve Memiş. M. Ü. (2020). Risk Odaklı Bütünleşik Kurumsal Karne Yönetimi. Bir Vakıf Üniversitesinde Uygulama. *Alanya Akademik Bakış Dergisi*. 4, 305-323
- Gür. T. H. ve Tosuner. A. (2002). Para ve Finansal Krizlerin Öncü Göstergeleri. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 20, 9-36
- Güriş. S., Akay. E., Ün. T. ve Kızıllarslan. Ş. (2017). Multivariate Probit Modeli İle Finansal Başarısızlığın Yeniden İncelenmesi: Borsa İstanbul Örneği. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*. 6, 199-210
- Hacıömeroğlu. A. O. (2020). Zorunlu Sorumluluk Sigortacısının Sonraki Sorumluluğu. *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*. 36, 165-192
- Hazine ve Maliye Bakanlığı. (2014, Şubat 10). Erişim Tarihi: 28 Aralık 2021, <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2019/08/8227kamuickontrolrehberi1versiyon12.pdf>
- Hazine ve Maliye Bakanlığı. (2020, Mart 19). Erişim Tarihi: 01 Aralık 2021, <https://www.hmb.gov.tr/duyuru/hazine-ve-maliye-bakani-sayin-berat-albayrak-anadolu-ajansi-ozel-yayininda-gundeme-yonelik-degerlendirmelerde-bulundu>
- Hepaktan. C. E. ve Çınar. S. (2011). Mali Krizler ve Son Mali Krizin (2008) Reel Sektöre Etkileri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 12, 155-168
- İlgar. T. ve Erdoğan. G. (2018). Kurumsal Risk Yönetimi Türk Kamu Yönetimine Nasıl Entegre Edilebilir?. *Denetışim Dergisi*. 7, 63-76
- ISO. (2018). International Standart ISO 31000. 1-15

- Işık. Ö. (2019). Türkiye’de Hayat Dışı Sigorta Sektörünün Finansal Performansının Critic Tabanlı Topsis ve Multimoora Yöntemleri ile Değerlendirilmesi. *Business and Management Studies: An International Journal*. 7, 542-562
- Işık. S., Duman. K. ve Korkmaz. A. (2004). Türkiye Ekonomisinde Finansal Krizler: Bir Faktör Analizi Uygulaması. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 19, 45-69
- İbiş. C. ve Çelikdemir. Ç. (2017). Sigorta Şirketlerinde Risk ve Mali Yeterlilik: Avrupa Birliği Düzenlemesi Solvency II. *Mali Çözüm Dergisi*. 27, 13-40
- İçerli. M. Y. ve Akkaya. G. C. (2006). Finansal Açıdan Başarılı Olan İşletmelerle Başarısız Olan İşletmeler Arasında Finansal Oranlar Yardımıyla Farklılıkların Tespiti. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 20, 413-421
- İmre. Z. (1946). Sigorta Hukukunda Rizikonun Ağırlaşması. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası Dergisi*. 12, 280-301
- İnan. M. (2015). *Kriz Yönetimi*. İstanbul: Optimist Yayın Evi.
- İslamoğlu. M. ve Çankaya. S. (2018). Finansal Başarının Tahmininde Finansal Başarısızlık Modellerinin Kullanılması: BIST XELKT Endeksine Dahil Firmalar Üzerine Bir Uygulama. *Maliye ve Finansa Yazıları Dergisi*. 11, 111-134
- Kalpaklıoğlu. N. (2010). Krizlere En Hassas Sektör Turizmde Etkin Kriz Yönetimi. *Akademik Araştırmalar Dergisi*. 12, 139-155
- Kaplan. H., Sevinç. K. ve İşbilen. N. (2020). Doğal Afetleri Anlamlandırma ve Başa Çıkma: Covid-19 Salgını Üzerine Bir Araştırma. *Turkish Studies*. 15, 579-598
- Karaca. C. (2014). Uygulanan Para ve Maliye Politikaları Açısından Geçmiş Krizler ve 2008 Küresel Ekonomik Krizinin Karşılaştırmalı Analizi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 5, 263-286
- Karadeniz. E., Kandır. S. Y. ve İskenderoğlu. Ö. (2015). Sistemik Riskin Belirleyicileri: Borsa İstanbul Turizm Şirketleri Üzerinde Bir Araştırma. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 24, 189-202
- Karaman. H. C. ve Tosuner. M. K. (2020). Stratejik Planlama, İç Kontrol ve Kalite Yönetiminde Risk Yönetimi Süreçleri. *Denetim Dergisi*. 9, 98-113

- Karamelikli. H. ve Bayar. Y. (2016). Makroekonomik ve Finansal İstikrarın Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği. *Uluslararası Yönetim Ekonomisi ve İşletme Dergisi*. 12, 225-236 (özel sayı).
- Karasu. R. (2013). 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu İle Anonim Şirketlerde Kurumsal Yönetim İle İlgili Getirilen Yenilikler. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 4, 33-60
- Kavak. B. ve Cihangir. M. (2019). Sigorta Şirketlerinin Etkinlik Düzeylerinin Saptanması: Borsa İstanbul'da Yer Alan Sigorta Şirketleri Üzerine VZA Modeliyle Bir Uygulama. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*. 6, 115-128
- Kaya. A., Güngör. B. ve Özçomak. M. S. (2014). Politik Risk Yatırımcının Dikkate Alması Gereken Bir Risk Midir? Borsa İstanbul Örneği. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 16, 74-87
- Kayalı. N. ve Doğan. İ. (2018). Kurumsal Yönetim Derecelendirme Notu İle İşletmelerin Finansal Başarıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. 14, 111-124
- Kaygın. C., Tazegül. A. ve Yazarkan. H. (2016). İşletmelerin Finansal Başarılı ve Başarısız Olma Durumlarının Veri Madenciliği ve Lojistik Regresyon Analizi İle Tahmin Edilebilirliği. *Ege Akademik Bakış Dergisi*. 16, 147-159
- Keçek. G. ve Cinser. V. (2008). Türkiye'de Faaliyette Bulunan Ticaret Bankalarının Performanslarına Göre Sınıflandırılmasında Etkili Olan Değişkenlerin Belirlenmesi ve Bir Uygulama Denemesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 10, 1-21
- Keyvanoğlu. M. C. (2017). 1870 Büyük Beyoğlu Yangını. *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*. 28, 169-190
- Kılıç. S. B. (2006). Türk Bankacılık Sistemi İçin Çok Kriterli Karar Alma Analizine Dayalı Bir Erken Uyarı Modelinin Tahmini. *Orta Doğu Teknik Üniversitesi Gelişme Dergisi*. 33, 117-154
- Kılıç. Y. (2020). Borsa İstanbul' da Covid-19 (Koronavirüs) Etkisi. *Gelişmekte Olan Ekonomiler ve Politikalar Dergisi*. 5, 66-77

- Kıral. H. (2018). Kurumsal Risk Yönetiminin Riskleri. *Denetim Dergisi*. 7, 5-14
- Kızılboğa. R. (2012). Geleneksel Risk Yönetiminden Kurumsal Risk Yönetim Sistemine Geçiş. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 16, 297-316
- Kızılboğa. R. (2012). Risk Yönetimi ve Ülke Uygulamalarında Risk Yönetim Modelleri. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*. 4, 82-99
- Kishali. Y. ve Pehlivanlı. D. (2011). Risk Odaklı İç Denetim ve IMKB Uygulaması. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. 7, 75-87
- Koç. F. ve Uzay. Ş. (2015). Risk Raporlaması: Gelişmiş Ülke Uygulamalarından Çıkarılacak Dersler. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 28, 205-230
- Koç. S. ve Çelik. A. (2015). Kurumsal Risk Yönetimi: Türkiye’de Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama. *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 16, 311-334
- Koç. S., Şenol. Z. ve Çevik. M. (2018). Türkiye’de Faaliyette Bulunan Sigorta Şirketlerinin Finansal Performans Analizi: 2006-2015. *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*. 4,25-38
- Korkmaz. G. (2020). İç Kontrol, Risk Yönetimi ve Kurumsal Yönetim Süreçlerinin Değerlendirilmesine Yönelik Ölçeklerin Güvenilirlik ve Geçerlilik Çalışması. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*. 21, 177-201
- Köse. H. (2007). Yeni Risk Tanımlamaları Bağlamında Küresel Medya. *Selçuk İletişim Dergisi*. 5, 42-51
- Kulalı. İ. (2014). Muhasebe Temelli Tahmin Modelleri Işığında, Finansal Sıkıntı ve İflasın Karşılaştırılması. *Sosyoekonomi Dergisi*. 22, 153-169
- Kulalı. İ. (2016). Altman Z-Skor Modelinin Bist Şirketlerinin Finansal Başarısızlık Riskinin Tahmin Edilmesinde Uygulanması. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*. 12, 283-291
- Küçüköğlü. M. (2020). Risk Yönetiminin Neresindeyiz? Otomotiv Sektörü Örneği. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2, 1001-1020

- Küçükşahin. A., Şafak. İ. C. ve Dedeoğlu. Ç. (2009). Güvenlik Bağlamında Risk ve Risk Yönetimi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*. 5, 9-34
- Mammadli. A. ve Helhel. Y. (2017). *Fortune100 Listesinde Yer Alan Turizm Şirketleri İçin Altman Z Skor Modeli Kullanılarak İflas Tahmini. 1. Uluslararası Turizmin Geleceği Kongresi: İnovasyon, Girişimcilik ve Sürdürülebilirlik Kongresi*. Mersin Üniversitesi Yayınları. 1. Basım
- Mandalas. M. D. ve Can. E. N. (2020). Kurumsal Risk Yönetimi Kapsamında Risk Odaklı İç Denetim Analizi; Marmara Bölgesindeki Devlet Üniversitelerine Yönelik Bir Araştırma. *Denetim Dergisi*. 9, 78-95
- Maya. İ. (2014). Kamu İlkokullarında Yöneticilerin Sergiledikleri Kriz Yönetimi Beceri Düzeylerine İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Yönetim Bilimleri Dergisi*. 12, 209-235
- Metezade. Z. (2007). Kasko Sigortalarında Araç Anahtarının Ele Geçirilmesi. *Türkiye Sigorta Birliği Yayınları Dergisi*. Sayı:8 1-80
- Mortaş. M. (2019). BIST İnşaat (XINSA) Endeksinde Faaliyet Gösteren İşletmelerin Finansal Başarısızlık ve İflas Risklerinin Altman Z Modeli İle Analizi. Editörler: Gölen. Z. ve Babacan. H., *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimlerde Akademik Çalışmalar-2019/2*. Cetinje: Ivpe Matbaa. 1. Basım. 620-636
- Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği. (2020, Ağustos 27). Erişim Tarihi: 1 Ağustos 2021, https://www.musiad.org.tr/uploads/yayinlar/yonetim-kitapligi/yonetim-kitapligi-pdf/kurumsal_risk_yonetimi.pdf
- Nurcan. E. (2019). *Finansal Başarısızlık Göstergelerinin Gri İlişkisel Analiz İle Belirlenmesi ve BIST100 Endeksinde Veri Zarflama Analizi ve Lojistik Regresyon Analizi Uygulaması*. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Oğurlu. E. (2020). Tarih Boyunca Pandemiler ve Uluslararası Sisteme Etkileri. *Turkish Studies*. 15, 791-805
- Oğuz. M. (2019). UFRS 17 Sigorta Sözleşmeleri Kapsamında Öngörülen Ölçüm Yaklaşımlarından Genel Model Yaklaşımı ve Bir Uygulama. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*. 14, 190-215

- Okka. O. (2010). *İşletme Finansmanı*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Oksay. S. ve Özşar. B. (2006). *Avrupa Birliği' nde Sigorta Aracıları*. İstanbul: Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği Sigorta Araştırma ve İnceleme Yayınları-8.
- Oktar. S. ve Dalyancı. L. (2010). Finansal Kriz Teorileri ve Türkiye Ekonomisinde 1990 Sonrası Finansal Krizler. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 29, 1-22
- Oktar. S. ve Yüksel. S. (2015). Bankacılık Krizlerinin Erken Uyarı Sinyalleri: Türkiye Üzerine Bir Uygulama. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 14, 37-53
- Okumuş. F. (2003). İşletmelerde Kriz Yönetimi ve Krizlerin İşletmeler Üzerine Olası Etkileri. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 17, 203-212
- Onat. O. K., Akın. O., Eser. E. D. (2014). İşletmelerde Risk Kavramı Farkındalığı: Organize Sanayi Bölgesinde Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*. 5, 21-39
- Onur. S. (2005). Finansal Liberalizasyon ve GSMH Büyümesi Arasındaki İlişki. *Uluslararası Yönetim Ekonomisi ve İşletme Dergisi*. 1, 127-152
- Oral. İ. O. ve Yılmaz. C. (2017). Finansal ve Politik Risk Endeksinin Bist Sınai Endeksi Üzerindeki Etkisi. *Karadeniz Dergisi*. 33, 192-202
- Orhaner. E. (2013). *Sigortacılık: Temel Bilgiler, 5684 Sayılı Kanunun Getirdiği Yenilikler, Hayat ve Hayat Dışı Sigortalar, Sigorta Sektörünün Rekabet Gücü*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Ömürbek. N.ve Özcan. A. (2016). BIST' de İşlem Gören Sigorta Şirketlerinin Multimoora Yöntemiyle Performans Ölçümü. *Uluslararası İşletme, Ekonomi ve Yönetim Perspektifleri Dergisi*. 1, 64-75
- Öner. S. ve Adiloğlu. B. (2019). İşletmelerde Kurumsal Risk Yönetimi ve İç Denetime Farklı Bir Bakış Açısı: 5S Uygulaması. *Muhasebe Enstitüsü Dergisi*. 2, 67-82
- Öniz. C. ve Aydın. Y. (2019). Türkiye' de Yaşanan 2000-2001Krizlerinin Sigorta Sektörü Üzerine Etkileri; Bist' de Bir Uygulama. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 12, 69-85

- Özaslan. R. ve Koç. F. (2016). Kurumun Sürdürülebilirliğinde “İtibar Riski” Yönetiminin Yeri ve Önemi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 9, 273-283
- Özbilgin. İ. G. (2012). Risk ve Risk Çeşitleri. *Bilişim Dergisi*. 40, 86-93
- Özbozkurt. O. B. (2020). Uluslararası İşletmeciliğin Makro Çevresi ve Riskleri. *Econder Uluslararası Akademik Dergi*. 4, 155-168
- Özçalık. S. G. ve Aytekin. S. (2018). Fulmer Modelinin Belirleyicileri: Finansal Performans Açısından Bir Değerlendirme. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*. 11, 281-292 (Özel Sayı)
- Özdamar. M. (2008). Sigorta Brokeri ve Hukuki Niteliği. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 57, 525-559
- Özdemir. F. S., Choi. F. D. S. ve Bayazıtlı. E. (2012). Finansal Başarısızlık Tahminleri Yönüyle UFRS ve Bilginin İhtiyaca Uygunluğu. *Mali Çözüm Dergisi*. 22, 17-52
- Özdemir. L. (2014). 2008 Küresel Ekonomik Krizin Örgütsel Etkileri ve Bir Ölçek Geliştirme. *Yönetim Bilimleri Dergisi*. 12, 79-105
- Özdevecioğlu. M. (2002). Krizin İşletmelerin Yönetimsel ve Örgütsel Yapısı Üzerindeki Olumsuz Etkileri ve Kayseri Sanayi İşletmelerinde Yapılan Bir Araştırma. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 15, 93-114
- Özkan. M. (1998). *Sigorta İşlemleri ve Muhasebesi*. İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi.
- Özsoy. M. T. (2012). Yeni Türk Ticaret Kanunu ve Şirketlerde Kurumsal Risk Yönetimi. *Mali Çözüm Dergisi*. 21, 165-185
- Öztürk. İ. (2020). *Stratejik Halkla İlişkiler Kapsamında Kriz Yönetimi*. İstanbul: Hiper Yayın Evi.
- Öztürk. N. (2004). Piyasa Başarısızlıkları. *Öneri Dergisi*. 6, 173-187
- Öztürk. Y. ve Türkmen. F. (2005). Turizm İşletmelerinin Krizlerden Etkilenme Düzeylerine İlişkin Bir Araştırma. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 8, 167-198

- Paçacı. İ. (2017). Hayat Sigortaları ve Bireysel Emeklilik Sistemi. *Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*. 4, 313-338
- Parlakkaya. R. (2003). *Finansal Türev Ürünler İle Mali Risk Yönetimi Ve Muhasebe Uygulamaları*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Pehlivan. P. (2018). Türk Sigorta Sektörünün Gelişimi ve Etkinliği. *Ekonomik Kalkınma ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü Dergisi*. 4, 486-497
- Pehlivanlı. D. (2012). Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşlarda Kurumsal Risk Yönetimi ve Risk Çalıştayı Vaka Çalışması. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. 8, 117-128
- Pehlivanlı. D. (2021). Kurumsal Risk Yönetimi Uygulamaları. *Asil Denetim*. 3-17
- Poyraz. E. (2008). *Açıklamalı Örneklerle Finansal Yönetim*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Poyraz. E. (2011). Sistemik Riskin Konaklama İşletmelerinin Karlılık Oranları Üzerindeki Etkisinin Ölçülmesi (Marmaris Altinyunus Turistik Tesisleri A.Ş. Örneği). *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 26, 67-75
- Poyraz. E. ve Uçma. T. (2006). Türkiye’ de Faaliyet Gösteren İhracatçı Sektörlerin Mali Kriz Ortamlarında Finansal Başarısızlıklarının Altman (Z-Score) Modeli Yardımıyla Ölçülmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. 2, 1-10
- Roth. J. ve Espersen. D. (2002). Riskin Sınıflandırılması. (Çev. Tunca Ünayral). *İç Denetim Dergisi*, 2, 18-21
- Sarıtaş. H. ve Kaya. Y. (2017). Kobi’ ler İçin Kurumsal Risk Yönetimi ve Firmaların Risk Yönetimi Farkındalığı Üzerine Bir Araştırma. *Social Sciences*. 12, 212-231
- Sayılgan. G. (2006). *Soru ve Yanıtlarıyla İşletme Finansmanı*. Ankara: Turhan Kitapevi.
- Sayılgan. G. (2011). *Soru ve Yanıtlarıyla İşletme Finansmanı*. İstanbul: Ofset Matbaacılık.
- Sayılgan. Ş. (2007). Basın İşletmelerinde Risk Yönetimi. *Marmara İletişim Dergisi*. 12, 186-200
- Sayım. F. ve Er. S. (2009). Risk Kavramı ve Bankacılıkta Risk. *Çatı Dergisi*. 4, 7-17
- Sayın. H. (2019). Hayat Sigortalarında Doktor İncelemesi. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 10, 677-693

- Selimoğlu. S. ve Orhan. A. (2015). Finansal Başarısızlığın Oran Analizi ve Diskriminant Analizi Kullanılarak Ölçülmesi: BİST’de İşlem Gören Dokuma, Giyim Eşyası ve Deri İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. 11, 21-40
- Sevim. U. ve Paslı. M. M. (2018). Konaklama İşletmelerinde Finansal Başarısızlığa Neden Olan Faktörlerin Dematel Yöntemiyle Analizi: Doğu Karadeniz Örneği. *Mali Çözüm Dergisi*. 28, 79-94
- Sezal. L. (2017). Türkiye Sigortacılık Sektörünün Değerlendirilmesi Ve Faizsiz Sigortacılık Sisteminin Uygulanabilirliği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 10, 1156-1168
- Soba. M., Akyüz. F. ve Uğurcan. Y. (2016). Şirketlerin Finansal Performanslarının Altman Yöntemiyle Anlizi: Borsa İstanbul Örneği. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 9, 65-87
- Soydemir. S. (2011). Modernizmin Karanlık Yüzü: Risk Toplumu. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*. 3, 169-178
- Soylu. A. B., Kırkbeşoğlu. E. ve Dalkılıç. N. (2015). Türk Sigortacılık Sektöründe Kurumsal Değişim: Solvency II Adaptasyonu ve Yönetmelik Farkındalık. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 17, 31-43
- Söylemez. Y. (2018). 2008 Finansal Krizi Döneminde İşletmelerde Piyasa Verilerine Dayalı Olarak Finansal Başarısızlık Olasılığının Tahmini: İMKB Uygulaması. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı. Yayımlanmamış Doktora Tezi.
- Söylemez. Y. ve Türkmen. S. (2017). Yapay Sinir Ağları Modeli İle Finansal Başarısızlık Tahmini. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 2, 270-284
- Şamlı. K. (2016). Sigortacının Aydınlatma Yükümlülüğünü Düzenleyen TTK M. 1423 Hükmüne İlişkin Bazı Değerlendirmeler. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*. 22, 2977-3004
- Şenel. A. (2006). Sigorta Şirketlerinde Mali Yeterlilik. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 8, 297-315

- Şener. M. M. (2018). Kurumsal Risk Yönetimi Üzerine Bir Yazın Taraması. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 6, 459-494
- Şener. Y. ve Behdioğlu. S. (2013). Türkiye Sigorta Pazarının Gelişimindeki Ana Unsurların Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 16, 523-535
- Şenol. Z. (2020). Covid-19 Krizi ve Finansal Piyasalar. *Para ve Finans Dergisi*. 6, 75-124
- Şimşek. K. (2020). Osmanlı Devri Denizli’de Salgın Hastalıklar. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 12, 163-176
- Şimşek. M. Ş. ve Çelik. A. (2018). *Yönetim ve Organizasyon*. Konya: Eğitim Yayın Evi.
- Tanrıöven. C. ve Aksoy. E. E. (2011). Sistemik Riskin Belirleyicileri: İMKB’de Sektörel Karşılaştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. 7, 119-138
- Taş. M. K. (2015). Dünya Sigorta Pazarında Türkiye’nin Yeri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 14, 133-148
- Taşkın. E. ve Şener. H. Y. (2005). Türkiye Sigorta Pazarının Avrupa ve ABD Sigorta Pazarları İle Karşılaştırılması. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. 0, 995-1020
- Taşkın. M. (2017). Zarar Sigortalarında Menfaat Eksikliği. *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*. 33, 261-289
- Tekin. İ. (2016). Kredi Derecelendirme Kuruluşlarının Öngöremedikleri Krizler ve İflaslar. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*. 19, 181-205
- Tekin. M. (2015). *İşletme Bilimi*. Konya: Günay ofset
- Tekinşen. A. (2002). Finansal Kriz Türleri ve Krizlerin Öngörülmesinde Kullanılan Temel ve Öncü Göstergeler. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 4, 1-16
- Terzi. S. ve Şen. İ. (2015). Adli Muhasebede Hilelerin Tespitinde Yapay Sinir Ağı Modelinin Kullanılması. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*. 8, 477-490
- Terzi. S. ve Şen. İ. K. (2021). Finansal Başarısızlık Tahmininde Karınca Kolonisi Optimizasyon Yaklaşımı: Borsa İstanbul’da Bir Araştırma. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 20, 525-541

- Titiz. İ. (2003). Kriz Dönemi Yönetmel Kararların Kriz Sonrası İşletme Stratejileri Üzerine Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 8, 111-123
- Topçuoğlu. M. ve Öztürk. M. (2009). Özel Sigorta Girişiminin Sosyal Güvenlik Sistemi Açısından Önemi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*. 1, 1-16
- Toraman. C. ve Karaca. C. (2016). Kimya Endüstrisinde Faaliyet Gösteren Firmalar Üzerine Mali Başarısızlık Tahmini: Borsa İstanbul'da Bir Uygulama. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. 12, 111-127
- TTK. (2011). 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu. 2. ve 6. Kitap
- Tuğcu. Ş. (2004). Kriz Yönetiminde Liderlik Kavramının Önemi. *Selçuk İletişim Dergisi*. 3, 16-22
- Tunay. N., Çamlıbel. F. ve Tunay. G. (2020). Ekonomik Dalgalanmaların Sigorta Şirketlerinin Pazar Payları ve Prim Üretimleri Üzerindeki Etkileri. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*. 9, 95-101
- Turgut. A. (2007). Türleri, Nedenleri ve Göstergeleriyle Finansal Krizler. *TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi*. 20, 35-46
- Türedi. H., Zor. Ü. ve Gürbüz. F. (2015). Risk Odaklı İç Denetim. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. 11, 1-19
- Türk Sanayiciler ve İşadamları Derneği*. (2008 Şubat). Erişim Tarihi: 10 Ağustos 2021, <https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/3637-kurumsal-risk-yonetimi>
- Türkiye Bankalar Birliği*. (2021, Mayıs). Erişim Tarihi: 01 Aralık 2021, https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/istatistikiraporlar/ekler/1598/Bankalarimiz_2020.pdf
- Türkiye Sigorta Birliği*. (2020, Aralık). Erişim Tarihi: 01 Aralık 2021, <https://www.tsb.org.tr/tr/sigorta-verileri-ve-mali-tablolar>
- Türko. R. M. (1999). *Finansal Yönetim*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Ularcan. Ş. G. (2011). *Temel Sigorta Bilgileri ve Sigorta Sektörünün Yapısal Analizi*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.

- Ularcan. Ş. G. (2012). Sigorta Faaliyetlerinin İşlevsel Açıdan Değerlendirilmesi ve Türk Sigorta Sektörünün Bu Bağlamda Dünya Sigorta Şirketleriyle Karşılaştırılması. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*. 4, 125-134
- Ural. K., Gürarda. Ş. ve Önemli. M. B. (2015). Lojistik Regresyon Modeli İle Finansal Başarısızlık Tahminlemesi: Borsa İstanbul’ da Faaliyet Gösteren Gıda, İçki ve Tütün Şirketlerinde Uygulama. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. 11, 85-99
- Ural. M. (2003). Finansal Krizler ve Türkiye. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 18, 11-28
- Usman. Ö. ve Kaygusuz. S. Y. (2019). Kurumsal Risk Yönetiminde Uygulanması Gereken Adımlar. *Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi*. 18, 109-128
- Usta. A. (2018). Organizasyonlarda Risk Yönetimi Süreci: Stratejiler, Amaçlar ve Unsurlar. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 8, 91-110
- Usta. Ö. ve Demireli. E. (2010). Risk Bileşenleri Analizi: İMKB’de Bir Uygulama. *Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 6, 25-36
- Uyar. U. ve Çağlak. E. (2019). Çimento Sektörü Açısından Sistemik Risk – Finansal Oran İlişkisi: Ana Çimento Üreticisi Ülkeler Karşılaştırması. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. 15, 231-248
- Uysal. M. C. (2020). Stratejik Risklerin Yönetilmesi ve Örgütlerde Sürekli Risk Yönetimi Entegrasyonu. *Denetim Dergisi*. 9, 39-52
- Ülgen. H. (2016). Başkası Lehine Sigorta ve Bu Sigortada Sigortanın ve Sigorta Ettirenin Talep ve Dava Hakkı. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*. 22, 2827-2838
- Ünal. T. (1994). *Sigorta Sektörünün Ekonomik İşlevi ve Fon Yaratma Kapasitesi*. Mersin: Temel Matbaacılık.
- Üstün. F. ve Ballı. A. İ. (2020). İnovasyon ve Risk Alma Eğiliminin İşletme Performansına Etkisinde Uluslararası Faaliyette Bulunmanın Düzenleyici Rolü. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 34, 37-63

- Yakut. E. ve Elmas. B. (2013). İşletmelerin Finansal Başarısızlığının Veri Madenciliği ve Diskriminant Analizi Modelleri İle Tahmin Edilmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 15, 261-280
- Yakut. S. G. ve Bacaksız. N. E. (2019). Teknoloji Yoğunluğuna Göre Finansal Başarısızlık Tahmin Modelleri Değişir mi? İmalat Sanayi Sektörü Üzerine Bir Uygulama. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 41, 536-555
- Yarız. A. (2011). Bankacılıkta Risk Yönetimi: Risk Matrisi Uygulaması. *Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü E-Dergisi*. 1, 1-33
- Yaslıdağ. B. (2017). *Sigortacılık*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yayla. Ş. O. (2019). Sigortacılık ve Türkiye’de Sigorta Sektörünün Durumu. *Liberal Düşünce Dergisi*. 24, 107-125
- Yazıcıoğlu. E. (2017). TTK’nın Mal Sigortalarında Sigortacının Halefiyetine İlişkin Düzenlemesi Hakkında. *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 16, 331-363
- Yerekapan. A. ve Eskin. İ. (2020). Kurumsal Risk Yönetimi ve Firma Büyüklüğünün Firman Performansı Üzerine Etkisi: Bist Örneği. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*. 15, 61-74
- Yıldırım. H.ve Kantar. G. (2018). SistematiK ve SistematiK Olmayan Risk Politikası: BIST 100’ de İşlem Gören Seçilmiş Şirketlere Ait Hisse Senetlerinden Oluşturulan Portföy Üzerine Bir Uygulama. Orta Doğudaki Güncel Eğilimler Üzerine İkinci Uluslararası Konferans. 211-228
- Yılmaz. H. (2014). TS ISO/IEC 27001 Bilgi Güvenliği Yönetimi Standardı Kapsamında Bilgi Güvenliği Yönetim Sisteminin Kurulması ve Bilgi Güvenliği Risk Analizi. *Denetim Dergisi*. 6, 45-59
- Yılmaz. H. ve Yıldırım. M. (2015). Borsada İşlem Gören İşletmelerde Mali Başarısızlık Tahmini: Altman Modeli’ nin Bist Uygulaması. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 7, 43-49
- Yücel. F. ve Kalyoncu. H. (2010). Finansal Krizlerin Öncü Göstergeleri ve Ülke Ekonomilerini Etkileme Kanalları: Türkiye Örneği. *Maliye Dergisi*. 11, 53-69

- Yücel. T., Mandacı. P. ve Kurt. G. (2007). İşletmelerin Finansal Risk Yönetimi ve Türev Ürün Kullanımı: İMKB 100 Endeksinde Yer Alan İşletmelerde Bir Uygulama. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. 3, 1-8
- Yürük. M. F. ve Ekşi. İ. H. (2019). Yapay Zeka Yöntemleri İle İşletmelerin Finansal Başarısızlığının Tahmin Edilmesi: Bist İmalat Sektörü Uygulaması. *Mukaddime Dergisi*. 10, 393-422

